

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı

Eğitim Programları ve Öğretim Programı

İLKOKUL DERS KİTAPLARININ

KARAKTER EĞİTİMİNİN ALTI TEMEL DEĞERİ BAKIMINDAN ANALİZİ

Veli YILDIZ

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2024

Liderlik, araştırma, inovasyon, kaliteli eğitim ve değişim ile

Daha ileriye ... En İyiyeye ...

Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı

Eğitim Programları ve Öğretim Programı

İLKOKUL DERS KİTAPLARININ

KARAKTER EĞİTİMİNİN ALTI TEMEL DEĞERİ BAKIMINDAN ANALİZİ

ANALYZING ELEMENTARY EDUCATION TEXTBOOKS IN TERMS of SIX BASIC VALUES

of CHARACTER EDUCATION

Veli YILDIZ

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2024

Kabul ve Onay

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğüne,

Veli YILDIZ'ın hazırladığı "İlkokul Ders Kitaplarının Karakter Eğitiminin Altı Temel Değeri Bakımından Analizi" başlıklı bu çalışma jürimiz tarafından **Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı, Eğitim Programları ve Öğretim Bilim Dalında Yüksek Lisans** olarak kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı Prof. Dr. Gülgün BANGİR ALPAN İmza

Jüri Üyesi (Danışman) Prof. Dr. Nuray SENEMOğLU İmza

Jüri Üyesi Doç. Dr. Özge CAN ARAN İmza

Enstitü Yönetim Kurulunun
...../...../..... Tarihli ve
sayılı kararı.

Bu tez Hacettepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca yukarıdaki jüri üyeleri tarafından / / tarihinde uygun görölmüş ve Enstitü Yönetim Kurulunca / / tarihi itibarıyla kabul edilmiştir.

Prof. Dr. İsmail Hakkı MİRİCİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

Öz

Öğretmenlerin, öğrencilerin öğretim-öğrenme ortamlarında en çok kullandıkları kaynaklardan biri ders kitaplarıdır. Bu çalışmanın amacı ders kitaplarında Karakter Eğitiminde Altı Temel Değer'e (The Six Pillars Of Character) ne düzeyde yer verildiğini belirlemektir. Araştırmada tarama modeli ve doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. 2021-2022 öğretim yılında Ankara'daki devlet ilkokullarında kullanılan ders kitapları veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Karakter eğitimine her sınıf ve her derste yeterli düzeyde yer verilmesi gerektiği düşünülerek birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü sınıftaki temel derslerin ders kitapları incelenmiştir. Birinci sınıfta; Hayat Bilgisi, Türkçe, Matematik, ikinci sınıfta; Hayat Bilgisi, Türkçe, Matematik, üçüncü sınıfta; Hayat Bilgisi, Türkçe, Matematik, Fen Bilimleri ve dördüncü sınıfta da Türkçe, Matematik, Fen Bilimleri ve Sosyal Bilgiler ders kitapları incelenmiştir. İlkokul ders kitaplarının sınıf düzeylerine göre değerleri kapsamı bakımından benzerlik ve farklılıklarını bulmak amacıyla farklı sınıf düzeylerindeki ders kitapları analiz edilmiştir. Ders kitapları Karakterin Altı Temel Değeri (The Six Pillars Of Character) sınıflamasına göre incelenmiştir. Dürüstlük (Trustworthiness), Saygı (Respect), Sorumluluk (Responsibility), Adalet (Fairness), Koruma-Kollama (Caring) ve Vatandaşlık (Citizenship) altı temel değeri oluşturmaktadır. Bu sınıflamanın seçilmesinin sebebi ise Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) öğretim programlarındaki değerler ile Karakterin Altı Temel Değeri'nin benzerlik göstermesidir. Araştırma sonucunda karakter eğitimine ders kitaplarında ne düzeyde yer verildiği tespit edilmiştir. Elde edilen bulgulara göre ilkokul ders kitaplarında Karakterin Altı Temel Değerine üçüncü sınıf Hayat Bilgisi ders kitabında Sorumluluk ve Vatandaşlık değerleri hariç ya hiç yer verilmediği ya da değerlere nitelikli bir karakter eğitimi için yeterli düzeyde yer verilmediği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar sözcükler: karakter eğitimi, karakterin altı temel değeri, ders kitapları, değerler, değerler eğitimi.

Abstract

One of the resources that teachers and students use most in teaching-learning environments is textbooks. The purpose of this study is to determine to what extent The Six Pillars of Character are included in textbooks. Qualitative methodology was used in this research and the data were gathered by document analysis method. Textbooks used in public primary schools in Ankara in the 2021-2022 academic year were used as data collection tools. Considering that character education should be included at a sufficient level in every grade and every lesson, the textbooks of the basic courses in the first, second, third and fourth grades were examined. In first grade; Life Sciences, Turkish, Mathematics, second grade; Life Sciences, Turkish, Mathematics, third grade; Life Sciences, Turkish, Mathematics, Science and fourth grade Turkish, Mathematics, Science and Social Studies textbooks were examined. Textbooks at different grade levels were analyzed to find the similarities and differences in primary school textbooks in terms of covering values according to grade levels. The textbooks were examined according to the classification of The Six Pillars of Character. The six basic values are Trustworthiness, Respect, Responsibility, Fairness, Caring and Citizenship. The reason for choosing this classification is that the values in the Ministry of National Education (MEB) curricula are similar to the Six Pillars of Character. As a result of the research, it was determined to what extent character education was included in the textbooks. According to the findings, it was concluded that The Six Pillars of Character were either not included in the primary school textbooks, except for the Responsibility and Citizenship values in the third grade Life Sciences textbook, or the values were not included at a sufficient level for a qualified character education.

Keywords: character education, the six pillars of character, textbooks, values, values education

Teşekkür

Lisans eğitimimde kitabını başucu kitabım yaptığım, kendisini tanımamış olsam bile hayranlık duyduğum, yüksek lisans eğitimimde tanıma şansı bulduğum ve danışmanım olarak beni onurlandıran, bilgi ve deneyimleri ile yolumu aydınlatan, yüreklendiren kıymetli hocam ve tez danışmanım Prof. Dr. Nuray SENEMOĞLU'na destek ve güveninden dolayı teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım.

Lisansüstü eğitimimde kendilerinden ders aldığım ve tecrübelerinden yararlandığım hocalarım Prof. Dr. Seval FER'e, Prof. Dr. Hünkar KORKMAZ'a, Prof. Dr. Eda GÜRLEN'e, Doç. Dr. Özge CAN ARAN'a ve Öğr. Gör. Dr. Zafer ÇEPNİ'ye teşekkürlerimi sunuyorum.

Tez yazım sürecinde desteklerini esirgemeyen, aynı okulda çalışmaktan keyif aldığım öğretmen arkadaşlarım Meral DEKLİ'ye ve Nurgül ÜNAL'a teşekkürlerimi sunuyorum.

Üzerimde büyük emekleri olan ve emeklerini hiçbir zaman ödeyemeyeceğim annem Döndü YILDIZ'a, babam H. Hüseyin YILDIZ'a, ablam ve ağabeylerime sevgi ve saygılarımı sunuyorum.

Bu süreçte yaşadığım yoğunluğu ve yorgunluğu hiçbir zaman dert etmeyen, her konuda en büyük destekçim olan, beni yüreklendiren, hayat yoldaşım, biricik eşim Şirin DEMİRCAN YILDIZ'a ve hayatımıza en büyük güzellikleri katan, gülüşüyle bütün güzellikleri getiren, tezimle birlikte büyüyen canım kızım Beste YILDIZ'a sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

İçindekiler

Kabul ve Onay	ii
Öz	iii
Abstract	iv
Teşekkür	v
Tablolar Dizini.....	viii
Şekiller Dizini.....	ix
Simgeler ve Kısaltmalar Dizini	x
Bölüm 1 Giriş.....	1
Problem Durumu	1
Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	4
Araştırma Problemi	6
Sayıtlılar	8
Sınırlılıklar	8
Tanımlar	8
Bölüm 2 Araştırmanın Kuramsal Temeli ve İlgili Araştırmalar	9
Piaget'nin Ahlak Gelişim Kuramı	9
Kohlberg'in Ahlak Gelişim Kuramı	10
Erikson'ın Psiko-Sosyal Gelişim Kuramı.....	11
Sosyal Bilişsel Öğrenme Kuramı	12
Nörofizyolojik Kuram	14
Gardner'ın Beş Zihin Alanı	14
Karakter Eğitimi.....	17
Karakter Eğitiminde Altı Temel Değer	18
İlgili Araştırmalar	20
Bölüm 3 Yöntem	29
Araştırmanın Türü	29

Araştırmanın Evreni ve Örneklemi/Çalışma Grubu/Katılımcılar	30
Veri Toplama Süreci	30
Veri Toplama Aracı	30
Verilerin Analizi	32
Geçerlik ve Güvenirlik	34
Bölüm 4 Bulgular, Yorumlar ve Tartışma	35
Bölüm 5 Sonuç ve Öneriler	119
Kaynaklar.....	129
EK-A: İlkokul Ders Kitaplarında Değer Eğitimi İnceleme Formu	136
EK-B: Araştırma Etik Komisyon Onay Bildirimi	137
EK-C: Etik Beyanı.....	138
EK-Ç: Yüksek Lisans Tez Çalışması Orijinallik Raporu.....	139
EK-D: Thesis Originality Report	140
EK-E: Yayımlama ve Fikrî Mülkiyet Hakları Beyanı	141

Tablolar Dizini

Tablo 1 <i>Kohlberg'in Ahlaki Gelişim Düzeyleri ve Aşamaları</i>	10
Tablo 2 <i>Erikson'ın Psiko-Sosyal Gelişim Kuramı Dönemleri</i>	12
Tablo 3 <i>Analiz Edilen İlkokul Ders Kitapları</i>	30
Tablo 4 <i>Değerler ve Değer Göstergeleri</i>	31

Şekiller Dizini

Şekil 1 <i>Karakterin Altı Temeli</i>	20
Şekil 2 <i>Doküman İncelemesi Aşamaları</i>	29
Şekil 3 <i>Betimsel Analizin Aşamaları</i>	32
Şekil 4 <i>İlkokul 1. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabının Analiz Grafiği</i>	36
Şekil 5 <i>İlkokul 1. Sınıf Matematik Ders Kitabının Analiz Grafiği</i>	39
Şekil 6 <i>İlkokul 1. Sınıf Türkçe Ders Kitabının Analiz Grafiği</i>	42
Şekil 7 <i>İlkokul 1. Sınıf Ders Kitaplarının Analiz Grafiği</i>	45
Şekil 8 <i>İlkokul 2. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabının Analiz Grafiği</i>	49
Şekil 9 <i>İlkokul 2. Sınıf Matematik Ders Kitabının Analiz Grafiği</i>	52
Şekil 10 <i>İlkokul 2. Sınıf Türkçe Ders Kitabının Analiz Grafiği</i>	55
Şekil 11 <i>İlkokul 2. Sınıf Ders Kitaplarının Analiz Grafiği</i>	58
Şekil 12 <i>İlkokul 3. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabının Analiz Grafiği</i>	62
Şekil 13 <i>İlkokul 3. Sınıf Matematik Ders Kitabının Analiz Grafiği</i>	66
Şekil 14 <i>İlkokul 3. Sınıf Türkçe Ders Kitabının Analiz Grafiği</i>	70
Şekil 15 <i>İlkokul 3. Sınıf Fen Bilimleri Ders Kitabının Analiz Grafiği</i>	74
Şekil 16 <i>İlkokul 3. Sınıf Ders Kitaplarının Analiz Grafiği</i>	76
Şekil 17 <i>İlkokul 4. Sınıf Matematik Ders Kitabının Analiz Grafiği</i>	81
Şekil 18 <i>İlkokul 4. Sınıf Türkçe Ders Kitabının Analiz Grafiği</i>	85
Şekil 19 <i>İlkokul 4. Sınıf Fen Bilimleri Ders Kitabının Analiz Grafiği</i>	89
Şekil 20 <i>İlkokul 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabının Analiz Grafiği</i>	93
Şekil 21 <i>İlkokul 4. Sınıf Ders Kitaplarının Analiz Grafiği</i>	97
Şekil 22 <i>Hayat Bilgisi Ders Kitaplarının Sınıf Düzeylerine Göre Analiz Grafiği</i>	104
Şekil 23 <i>Matematik Ders Kitaplarının Sınıf Düzeylerine Göre Analiz Grafiği</i>	107
Şekil 24 <i>Türkçe Ders Kitaplarının Sınıf Düzeylerine Göre Analiz Grafiği</i>	110
Şekil 25 <i>Fen Bilimleri Ders Kitaplarının Sınıf Düzeylerine Göre Analiz Grafiği</i>	113

Simgeler ve Kısaltmalar Dizini

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

Bölüm 1

Giriş

Bu başlık altında araştırmanın problem durumu, amacı ve önemi, araştırma problemi, alt problemleri sayılılar, sınırlılıklar ve tanımlara yer verilmektedir.

Problem Durumu

Öğrencilerin birbirleriyle yardımlaştıkları, birbirlerinin farklılıklarına saygı duydukları, sorunlarına çözümler bulmaya çalıştıkları, kendi davranışlarından sorumlu oldukları bir okul ortamında olması istenmektedir. Ayrıca anne-babaların da öğrencilerinin sadece ödevlerine yardımcı olan değil aynı zamanda onların yaşam boyu öğrenmelerine katkı sağlayan ve onların öğrenme süreçlerine katkıda bulunan ebeveynler olmaları beklenmektedir. Böyle bir okul ortamı ilk bakışta bize gerçekleştirilmesi çok zor olan bir hedef olarak görünse de aslında bu birçok okulda vardır. Bunu gerçekleştiren okulların programında da karakter eğitimi bulunmaktadır (Otten, 2000).

Günümüz toplumlarında şiddet olaylarındaki artışlar, okullarda ya da diğer sosyal ortamlarda yaşanan akran zorbalıklarının artması, ülkelerin geleceklerinde söz sahibi olacak olan gençlerin zararlı madde kullanımındaki artışlar bizlere karakter eğitime gereken önemin verilmediğini göstermektedir. Karakter eğitiminin iyi yapılmasıyla yukarıda saydığımız olumsuzluklar azaltılabilir hatta ortadan kaldırılabilir. Bu eğitimde de okul ve öğretmenlerin rolü önemlidir (Lickona, 1997).

Ertürk (2017) eğitimi “bireyin davranışında kendi yaşantısı yoluyla ve kasıtlı olarak istendik değişme meydana getirme süreci” (s. 13) olarak tanımlamaktadır. Senemoğlu’na (2003) göre “istendik davranışların bireyin kendi yaşantısı yoluyla meydana getirilmesi gerekmektedir. Bireyin kendi yaşantısı yoluyla davranışında meydana gelen değişme ise öğrenmedir” (s. 92). Bu durumda eğitime “istendik öğrenmeleri oluşturma süreci” de denilebilir. Eğitim kasıtlı bir şekilde okullarda yapılsın ya da gelişigüzel bir şekilde bireyin tüm yaşadığı çevrede yapılsın yalnızca “istendik nitelikte davranış değişmelerinin

oluşturulmasını” içerir. Ancak “okullarda kazanılan kopya çekme, argo konuşma”, küfür etme gibi davranışlar ise istenmedik nitelikte davranışlardır. Bu davranışlar eğitimin “hatalı yan ürünü” olarak ortaya çıkabilir. Eğitimcilerin amacı, istenmedik hatalı yan ürünleri en aza indirmek, hatta yok etmektir (Senemoğlu, 2003, s. 92). İstenmedik hatalı davranışların en aza indirilmesinde de karakter eğitime gereken önemin verilmesi gerekmektedir.

Dewey (1990), eğitim sürecinde karakter gelişiminin ön planda olması gerektiğini savunmaktadır. Dewey’e göre amaç bilgi değil kendini gerçekleştirmektir. Öğretmenlerin asıl görevinin öğrencilerinin bilgili olmasını sağlamak değil iyi bireyler olmasını sağlamaktır (Dewey, 1990, akt. İşcan, 2007).

Mitchell’e (2003) göre karakter eğitimi ilk filozoflar Sokrates, Aristoteles, Platon ve Konfüçyüs’ün yazılarından beri toplumlardaki eğitim yaklaşımının bir parçası olmuştur. Son birkaç yüzyılda karakter eğitimi, eğitim kurumlarının temel işlevi olarak görülmeye başlamıştır (Turan ve Ulusoy, 2019). Okulların hedeflerinden bir tanesi de iyi karakterli bireyler yetiştirmek olmuştur. Campell ve Bond’a (1982) göre karakter gelişimine odaklanırken dikkat edilmesi gereken dört temel soru vardır: İyi karakter nedir? İyi karaktere sebep olan ya da bunu önleyen şey nedir? Karakteri iyileştirme çabaları için geri bildirim nasıl alınır ve ölçülür? Karakter en iyi nasıl geliştirilir? Bu soruların cevaplanması karakter eğitime ve karakter eğitiminin gelişimine katkı sağlayacaktır. Ülkemizde de karakter eğitimi değerler eğitimi adı altında öğretim programlarına açık veya örtük bir şekilde dâhil edilmiştir. Ancak değerlerin öğrencilere kazandırılmasında ise nasıl bir yol izleneceği öğretim programlarında net olarak belirtilmemiştir.

Değerler eğitimi her geçen gün önemini arttırmıştır ancak hangi değerlerin öğrencilere kazandırılacağı ile ilgili olarak farklı sınıflandırmalar yapılmıştır. Lickona (1991), değerleri ahlaki ve ahlaki olmayan değerler olarak sınıflandırmıştır. Schwartz (1992) ise değerler sınıflandırmasını Öz Yönelim, Uyarılım, Haz, Başarı, Güç, Güvenlik, Uyum, Gelenek, Ruhanilik, İyilikseverlik ve Evrensellik olmak üzere 11 başlık altında ele almıştır. Josephson Enstitüsü, 1992 yılında önde gelen gençlik liderleri, eğitimciler ve

karakter eğitimi uzmanları arasında yapılan 3 günlük bir zirve sonucunda Aspen Deklarasyonu'nu açıklamıştır. Bu deklarasyona göre karakter sınıflaması Karakterin Altı Temeli (Six Pillars of Character) olarak dürüstlük, saygı, sorumluluk, adalet, koruma-kollama ve vatandaşlık şeklinde yapılmıştır (Character Counts!, 2022). Milli Eğitim Bakanlığı (2018) öğretim programlarındaki değerler ile Karakterin Altı Temeli'nde yer alan değerlerin benzerlik göstermesi sebebiyle bu çalışmada Karakterin Altı Temeli dikkate alınmıştır.

Ders kitapları öğretmenlerin, öğretme-öğrenme ortamını düzenlerken kullandığı önemli kaynaklardan bir tanesidir. Ersoy ve Şahin'e (2012) göre ders kitapları toplumda sosyo-ekonomik ve kültürel değerlere bakılmaksızın toplumun tüm kesimlerine ulaştırılmaktadır. Ülkemizde ders kitapları öğrencilere ücretsiz olarak verilmektedir. Bunun sonucunda da toplumun tüm kesimleri ders kitaplarına rahatlıkla ulaşabilmektedir. Bu sayede de ders kitaplarının toplumun tüm kesimlerine katkısı bulunmaktadır. Öğretim programlarında yer alan değerlerin öğrencilere kazandırılmasında ders kitapları önemli bir yer tutar. Son yıllarda teknolojik gelişmeler çok hızlanmış ve bu gelişmelere paralel olarak öğretme-öğrenme ortamında farklı teknolojik aletler kullanılmaya başlamıştır ancak buna rağmen ders kitapları halen önemini korumaktadır. İşte bu nedendir ki karakter eğitiminde, öğretim programlarında belirtilen değerlerin ders kitaplarında ne düzeyde yer aldığı önem taşımaktadır.

Alanyazın taraması yapıldığında değerler ve karakter eğitimiyle ilgili çalışmalar yapıldığı görülmektedir (Demir ve İşcan, 2007; Can, 2008; İşcan ve Senemoğlu, 2010; Kuş, Merey ve Karatekin, 2013; Orhan, 2013; Candan ve Ergen, 2014; Kaşkaya ve Duran, 2017; Öztürk ve Özkan, 2018; Hatay Uçar, 2019; Karaca ve Uzunkol, 2019; Soylu, 2019; Aydın, 2020; Özdiyar ve Senemoğlu, 2020; Türkmenoğlu, Akyol ve Çağım, 2021; Uçar ve Çetinkaya, 2021; Bozgün ve Akdağ, 2022; Çimen ve Özmantar, 2023; Yılmaz ve Yıldırım, 2023). Bu çalışmalarda genellikle bir ders belirlenmiş, bu derse ait ders kitabı incelenmiş ve değerlere ya da karakter eğitimine ne ölçüde yer verildiği tespit edilmeye

çalışılmıştır. Bu araştırmada ise ilkokul temel derslerinden olan Hayat Bilgisi, Türkçe, Matematik, Fen Bilimleri ve Sosyal Bilgiler derslerine ait olan ders kitapları analiz edilerek Karakter Eğitiminin Altı Temel Değeri'ne ne düzeyde yer verildiği tespit edilecektir. Birden çok dersin ve birden çok sınıf düzeyinin seçilmesinin sebebi ise karakter eğitimine belli sınıf düzeylerinde değil bütün sınıf düzeylerinde yer verilmesinin gerekliliğindedir. Farklı derslere ait ders kitapları bir bütün olarak görülmüş olup bu kitaplarda hangi temel değerlere ne ölçüde yer verildiğinin tespit edilmesiyle değerler eğitiminin daha nitelikli hale getirilmesine katkıda bulunulacağı düşünülmektedir.

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Karakter eğitiminin, sadece eğitim kurumlarında değil aynı zamanda evde ve sosyal çevrede de verilmesi kesinlikle gerekmektedir (Sinambela, Siagian ve Hutapea, 2016). İyi karakterin planlı ve kasıtlı olarak gençlere kazandırılması önemlidir çünkü günümüz gençleri, önceki nesiller tarafından bilinmeyen birçok fırsat ve tehdit ile karşı karşıyadır (Pala, 2011). Günümüz çocukları ve gençleri, onları olumsuz olarak etkileyen internet, sosyal medya, televizyon programları gibi birçok dışsal tehdit ile karşı karşıyadır (Pala, 2011). Bir toplumun ayakta kalabilmesi ve refahı için her genç nesli, o toplum için gerekli olan erdemleri ve özellikleri somutlaştıracak şekilde bireylere kazandırması gerekmektedir (Berkowitz ve Schwartz, 2006). Bu yüzden ki karakter eğitimi günümüzde çok büyük bir öneme sahiptir.

Toplumların geleceğini değerleri benimseyen, bu değerleri kişiliğinin bir parçası haline getiren ve değerleri davranışlarına, yaşamlarına yansıtan bireyler etkileyecektir. Değer eğitiminde bireyin kazandıkları ve geliştirdikleri değerler; başta ailesi, okulu ve yakın çevresi olmak üzere tüm toplumun geleceğini olumlu şekilde etkileyecektir çünkü değer eğitiminin başarılı bir şekilde yapılmasıyla toplumdaki ilişkiler ve bu sayede de toplumun tamamı etkilenir (Demirhan İşcan ve Can Aran, 2023). Fizyologlar, insan beyninde inanç ve değerlere uygun davranışlar üretilmesinde rol oynayan bölümlerin olduğunu belirlemişlerdir (Naazagaran, 2007). Bireylere kazandırılacak değerler, bireylerin

davranışlarına ve bu sayede de toplumların geleceğinin olumlu yönde gelişmesine katkı sağlayabilecektir.

MEB (2018) ilkokul ve ortaokul öğretim programları incelendiğinde “adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik” gibi kök değerlerin öğrencilere kazandırılması hedeflenmektedir. MEB (2018) bu değerleri hayatta karşılaştığımız sorunlarla başa çıkmada harekete geçmeyi sağlayan güç olarak açıklamaktadır. İşcan ve Senemoğlu’na (2010) göre değerler, insanların davranışlarına yön vermede ve yaşamlarını şekillendirmekte en etkili etmenlerdir. Josephson Enstitüsü’nün (The Six Pillars of Character, 1992) Karakterin Altı Temel Değeri, MEB tarafından belirlenen değerler ile örtüşmektedir. Karakterin Altı Temel Değerini; dürüstlük, saygı, sorumluluk, adalet, koruma - kollama ve vatandaşlık oluşturmaktadır. Karakterin Altı Temel Değeri ile MEB (2018) öğretim programlarında belirtilen değerlerin benzerlik göstermesinden dolayı Karakterin Altı Temel Değeri bu çalışmada merkeze alınmıştır. Ders kitapları, öğretim programına göre hazırlanarak öğretmen ve öğrencilerin öğretme-öğrenme sürecinde kullandıkları bir kaynak görevi görmektedir. Değerlerin öğrencilere kazandırılmasında da ders kitaplarının rolü ihmal edilemez. Bu yüzdendir ki ders kitaplarında değerlere ne kadar yer verildiği önemlidir. Bu çalışmada da ilkokul ders kitaplarında verilen değerler, Karakterin Altı Temel Değeri’ne göre incelenmiştir. Farklı sınıf düzeyinde, ders kitaplarında değerlere ne ölçüde yer verildiği bu çalışmayla ortaya konulmuştur. Bu sayede öğretim programında belirtilen değerler ile ders kitaplarının tutarlılığı anlaşılabilmiştir ve eksik olan noktaların giderilmesi için bu çalışma yön gösterici olabilecektir.

Alanyazın taraması yapıldığında farklı sınıf düzeylerinde ders kitaplarının değerler açısından incelendiği görülmektedir fakat ilkokul ders kitaplarının tamamının bir bütün olarak ele alınıp değerler açısından incelendiğine rastlanmamıştır. Bu çalışmada ilkokul birinci sınıftan dördüncü sınıfa kadar olan Türkçe, Hayat Bilgisi, Matematik, Fen Bilimleri, Sosyal Bilgiler ders kitapları incelenmiş ve hangi sınıf düzeyinde, hangi ders kitaplarında,

hangi değerlere ne düzeyde yer verildiği Karakterin Altı Temel Değeri'ne göre belirlenmiş, bulgular doğrultusunda öneriler geliştirilmiştir. Böylece bu çalışmanın hem alanyazına hem de değer eğitiminin daha etkili hale gelmesine katkıda bulunması umulmaktadır.

Araştırma Problemi

Bu araştırmanın problemi: "İlkokul ders kitaplarında Karakter Eğitiminde Altı Temel Değer'e ne düzeyde yer verilmektedir?"

Alt Problemler

Yukarıdaki problemi cevaplamak üzere aşağıdaki alt problemlere cevap aranacaktır:

1. İlkokul 1. sınıf ders kitaplarında Karakter Eğitiminde Altı Temel Değer'e ne düzeyde yer verilmektedir?

- a) İlkokul 1. sınıf Hayat Bilgisi ders kitabında Karakter Eğitiminde Altı Temel Değer'e ne düzeyde yer verilmektedir?
- b) İlkokul 1. sınıf Matematik ders kitabında Karakter Eğitiminde Altı Temel Değer'e ne düzeyde yer verilmektedir?
- c) İlkokul 1. sınıf Türkçe ders kitabında Karakter Eğitiminde Altı Temel Değer'e ne düzeyde yer verilmektedir?

2. İlkokul 2. sınıf ders kitaplarında Karakter Eğitiminde Altı Temel Değer'e ne düzeyde yer verilmektedir?

- a) İlkokul 2. sınıf Hayat Bilgisi ders kitabında Karakter Eğitiminde Altı Temel Değer'e ne düzeyde yer verilmektedir?
- b) İlkokul 2. sınıf Matematik ders kitabında Karakter Eğitiminde Altı Temel Değer'e ne düzeyde yer verilmektedir?
- c) İlkokul 2. sınıf Türkçe ders kitabında Karakter Eğitiminde Altı Temel Değer'e ne düzeyde yer verilmektedir?

3. İlkokul 3. sınıf ders kitaplarında Karakter Eğitiminde Altı Temel Değer'e ne düzeyde yer verilmektedir?

a) İlkokul 3. sınıf Hayat Bilgisi ders kitabında Karakter Eğitiminde Altı Temel Değer'e ne düzeyde yer verilmektedir?

b) İlkokul 3. sınıf Matematik ders kitabında Karakter Eğitiminde Altı Temel Değer'e ne düzeyde yer verilmektedir?

c) İlkokul 3. sınıf Türkçe ders kitabında Karakter Eğitiminde Altı Temel Değer'e ne düzeyde yer verilmektedir?

ç) İlkokul 3. sınıf Fen Bilimleri ders kitabında Karakter Eğitiminde Altı Temel Değer'e ne düzeyde yer verilmektedir?

4. İlkokul 4. sınıf ders kitaplarında Karakter Eğitiminde Altı Temel Değer'e ne düzeyde yer verilmektedir?

a) İlkokul 4. sınıf Matematik ders kitabında Karakter Eğitiminde Altı Temel Değer'e ne düzeyde yer verilmektedir?

b) İlkokul 4. sınıf Türkçe ders kitabında Karakter Eğitiminde Altı Temel Değer'e ne düzeyde yer verilmektedir?

c) İlkokul 4. sınıf Fen Bilimleri ders kitabında Karakter Eğitiminde Altı Temel Değer'e ne düzeyde yer verilmektedir?

ç) İlkokul 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında Karakter Eğitiminde Altı Temel Değer'e ne düzeyde yer verilmektedir?

5. İlkokul ders kitaplarının sınıf düzeylerine göre temel değerleri kapsamı bakımından benzerlik ve farklılıklar nelerdir?

a) İlkokul birinci, ikinci, üçüncü sınıf Hayat Bilgisi ders kitaplarının temel değerleri kapsamı bakımından benzerlik ve farklılıkları nelerdir?

b) İlkokul birinci, ikinci, üçüncü, dördüncü sınıf Matematik ders kitaplarının temel değerleri kapsamı bakımından benzerlik ve farklılıkları nelerdir?

c) İlkokul birinci, ikinci, üçüncü, dördüncü sınıf Türkçe ders kitaplarının temel değerleri kapsamı bakımından benzerlik ve farklılıkları nelerdir?

ç) İlkokul üçüncü, dördüncü sınıf Fen Bilimleri ders kitaplarının temel değerleri kapsamı bakımından benzerlik ve farklılıkları nelerdir?

Sayıtlar

Karakter Eğitiminde Altı Temel Değeri İçeren Ders Kitabı İnceleme Formu'nun kapsam geçerliği için uzman görüşleri yeterlidir.

Sınırlılıklar

1. Bu araştırma 2021-2022 eğitim öğretim yılında Ankara ilindeki devlet ilkokullarında kullanılan ders kitapları ile sınırlıdır.

2. Araştırma: İlkokul Türkçe, Matematik, Hayat Bilgisi, Fen Bilimleri ve Sosyal Bilgiler ders kitaplarının analiz edilmesi ile sınırlıdır.

Tanımlar

Ahlak: Bir toplum içinde kişilerin uymak zorunda oldukları davranış biçimleri ve kuralları (TDK).

Değer: Bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerlerini kapsayan maddi ve manevi öğelerin bütünü (TDK).

Karakter Eğitiminde Altı Temel Değer: 1992 yılında Josephson Enstitüsü tarafından belirlenen altı temel değerdir. Bu değerler; dürüstlük, saygı, sorumluluk, adalet, koruma – kollama ve vatandaşlık olarak sınıflandırılmıştır.

Kişilik: Bireyi başkalarından ayıran bireyin doğuştan getirdiği ve sonradan kazandığı özelliklerin bir bütünüdür (Senemoğlu, 2003).

Bölüm 2

Araştırmanın Kuramsal Temeli ve İlgili Araştırmalar

Araştırmanın bu kısmında temel kavramlar, araştırma konusuyla ilgili kuramlar (ahlak gelişimi kuramları, psiko-sosyal gelişim kuramı, sosyal bilişsel öğrenme kuramı, nörofizyolojik kuram), Gardner'ın Beş Zihin Alanı, karakter, karakter eğitimi, karakter eğitiminde altı temel değer ve ilgili araştırmalar başlıkları incelenmiştir.

Piaget'nin Ahlak Gelişim Kuramı

Piaget, çocukların “bilişsel ve kişilik gelişimlerinin” yetişkinlerden farklı olduğu gibi “ahlaki düşünme gücünün” de farklı olduğunu, çocukların “ahlak gelişimlerini anlamada, kuralları nasıl yorumladıklarını öğrenmenin önemli olduğunu” vurgular. Çocukların ahlak gelişim özelliklerini anlamak için onların oyunlarını gözlemlemiştir. Piaget'ye göre somut işlemler dönemine kadar çocuklarda kural kavramı olmadığı için bu dönemde ahlak söz konusu değildir. Piaget ahlak gelişimini “Dışsal Kurallara Bağlılık Dönemi” ve “Ahlaki Özerklik Dönemi” olmak üzere iki dönemde ele almaktadır (Senemoğlu, 2003, s. 68).

Dışsal Kurallara Bağlılık Dönemi

6-12 yaş arasını kapsayan dönemdir. Bu dönemde çocuklar kuralların değişmez olduğuna ve kurallara uymayanların cezalandırılması gerektiğine inanırlar. Kurallara neden uyulmadığını sorgulamazlar. Otoriteye kayıtsız şartsız uyma söz konusudur (Senemoğlu, 2003, s. 69).

Ahlaki Özerklik Dönemi

Sosyal çevrenin genişlemesi, başka çocuklarla etkileşimde bulunma, iş birliği yapma gibi durumlardan dolayı çocuğun kural kavramıyla ilgili fikirleri ve “ahlak ilkeleri” değişmeye başlar. Kurallara uyulmadığında cezanın otomatik olarak gelmesi beklenmez. Kurallara neden uyulmadığı önem taşır yani bir karara varmadan önce kurallara uymayanların niyetleri ve içinde buldukları durumlar da dikkate alınmalıdır (Senemoğlu, 2003, s. 69).

Piaget'nin Ahlak Gelişim Kuramı'na göre değerler çeşitli dönemlerle birlikte ilerlemektedir. Özellikle ahlaki özerklik döneminde farklı sosyal çevrelerle birlikte bireylerin ahlak ilkeleri değişmeye başlar. Bu noktada da toplumdaki iyi ahlaklı bireyler ve bu bireylerin diğerlerini nasıl etkilediği gerçeği ortaya çıkmaktadır. Karakter eğitiminin iyi bir şekilde yapılmasıyla bireyler birbirlerini olumlu yönde etkilemeye başlayacaktır (Senemoğlu, 2003).

Kohlberg'in Ahlak Gelişim Kuramı

Kohlberg'in ahlak gelişim kuramı, Piaget'nin Ahlak Gelişim kuramının "yeniden incelenmesi ve anlamlandırılmasıdır". Ancak Kohlberg çocukların oyunlarını gözlemek yerine, onlara "ahlaki ikilemleri" içeren belirli durumlar vererek onların bu durumlarda nasıl tepki vereceklerini sorarak araştırmasını yürütmüştür (Senemoğlu, 2003, s. 70).

Kohlberg, çocuklardan aldığı cevapları sınıflayarak insanların altı yargı aşamasından geçtiklerini belirtmiştir. Bu altı aşama ise "üç düzey içinde" yer almaktadır (Senemoğlu, 2003, s. 71). Düzey kavramı, kişinin akıl yürütme yapısını belirtir. Ayrıca düzeyler, yapılandırılmış bütünlerdir ya da düşüncenin organize edilmiş sistemleridir. Düzeylerin yapısı değişmez biçimdedir ve bir birey düzeyleri atlamaz, bir sonraki düzeye geçer. Düzeyler hiyerarşik olarak birbirlerini tamamlar (İşcan, 2007).

Kohlberg tarafından belirtilen "üç düzey, çocuk ya da yetişkinin ahlaki davranış olarak neyi algıladığına ve bunu nasıl tespit ettiğine göre sıralanmıştır" (Senemoğlu, 2003, s. 71). Düzeyler ve düzeylerin içinde yer alan aşamalar Tablo 1'de belirtilmiştir.

Tablo 1

Kohlberg'in Ahlaki Gelişim Düzeyleri ve Aşamaları (Senemoğlu, 2003, s. 74'ten alınmıştır.)

Ahlak Gelişim Düzeyleri	Ahlaki Gelişim Aşamaları
I. Gelenek öncesi düzey	1. Ceza ve itaat eğilimi
Bu düzeyde kurallar başkaları tarafından düzenlenir. Etkinliğin fiziksel sonuçlarına göre	Çocuk otoriteye uyar ve cezadan kaçınır. İyi ya da kötüyü etkinliğin fiziksel sonuçları belirler.

kötü ya da iyi belirlenir. Bireyin kendi gereksinimleri ön plandadır.

2. Araçsal ilişkiler eğilimi

Her ne olursa olsun bireyin kendi ihtiyaçları önemlidir. Bazen diğerlerinin ihtiyaçlarını da dikkate alır ancak ne kadar alırsa o kadar verir.

II. Geleneksel düzey

Aile, grup ve ulusun beklentileri, yakın ve açık sonuçları düşünülmezsizin önemlidir. Bireyin kendi ihtiyaçları grubundakilere göre ikinci plandadır. Kanunlara uyma ve sosyal düzeni koruma önemlidir.

3. Kişiler arası eğilimi

İyi davranış başkalarına yardım etmek ve başkalarını mutlu etmektir.

4. Kanun ve düzen eğilimi

Kanunlara ve sosyal düzen uymak önemlidir. Doğru davranış, bireyin sosyal düzen ve otoriteye uygun olarak görevini yerine getirmesidir.

III. Gelenek sonrası düzey

Bireyin kendine özgü ahlak ilkelerini seçtiği ve değer sistemini örgütlediği düzeydir.

5. Sosyal sözleşme eğilimi

Kanunlar toplumun iyiliği için değiştirilebilir. Değerler ve kanunlar eleştireci bir şekilde incelenir.

6. Evrensel ahlak ilkeleri eğilimi

Birey kendine özgü ahlak ilkelerini örgütler. Bu ilkeler genellikle eşitlik, adalet, insan haklarına dayalıdır. Adalet kanunun üstündedir.

Kohlberg insanların ahlaki fikirlerinin büyüdükçe değiştiğini ve bu değişimlerin yaşlandıkça daha bilinen ve takip edilebilen gelişim evrelerinden geçtiğini belirtmektedir. Günümüzde yaşadığımız demokrasi ve ahlak problemleri dikkate alındığında Kohlberg'in Ahlak Gelişim Kuramı'nın önemi ortaya çıkmaktadır çünkü Kohlberg okulu demokratik değerlere ağırlık veren, kişisel özgürlük, kişisel haklar ve sorumluluklar, adil davranma ve ortaklaşa sorumluluğu vurgulayan bir çeşit sosyal ve ahlâkî bir ortam olarak belirtmektedir (Altan, 2011). Bu açıdan bakıldığında karakter eğitiminde Ahlak Gelişim Kuramı önemli bir yer tutmaktadır.

Erikson'ın Psiko-Sosyal Gelişim Kuramı

Erikson'a göre insanın yaşamında "sekiz kritik dönem" vardır. "Her dönemde ise atlatılması gereken bir kriz" bulunmaktadır. Sağlıklı kişilik kazanmada bu krizlerin başarılı bir şekilde atlatılması çok önemli yer tutar. Bir dönemdeki krizin "başarılı bir şekilde atlatılması, kendinden sonra gelen dönem için sağlıklı temeller" oluşturmaktadır. Bir kriz başarılı bir şekilde atlatılmazsa birey o döneme takılıp kalmaz fakat yaşamının daha sonraki dönemlerinde bu kriz devam eder ve çözümleninceye kadar sorun yaratır (Senemoğlu, 2003, s. 80).

Sağlıklı kişilik gelişimi için başarılı bir şekilde çözümlenmesi gereken krizler ve bu krizlerin özellikleri Tablo 2’de belirtilmiştir.

Tablo 2

Erikson’ın Psiko-Sosyal Gelişim Kuramı Dönemleri (Senemoğlu, 2003, s. 87’den alınmıştır.)

Dönem ve Yaş Aralığı	Erikson	Etkilenen Kişiler	Kazanılması Olası En İyi Özellikler
1. Dönem (0-1 Yaş)	Temel güvene karşı güvensizlik	Anne ya da onun yerine geçen yetişkin	Güven ve iyimserlik
2. Dönem (1-3 Yaş)	Bağımsızlığa karşı utanma ve şüphecilik	Anne – baba ya da onun yerine geçen kişi	Kendi kendini kontrol etme duygusu ve yeterliği
3. Dönem (3-6 Yaş)	Girişkenliğe karşı suçluluk duyma	Temel olarak aile	Amaçlılık; yönlülük; etkinlikleri başlatma yeteneği
4. Dönem (6-12 Yaş)	Başarıya karşı aşağılık duygusu	Okul, arkadaş ve komşular	Okulla ilişkili becerilerde yeterlik
5. Dönem (12-18 Yaş)	Kimlik kazanmaya karşı rol karmaşası	Akran grupları, lider modelleri	Eşsiz benlik imajı; liderlik modelleri; kendine uygun bir kimlik seçme
6. Dönem (Genç Yetişkinlik)	Dostluk kazanmaya karşı yalnız kalma	Dostlar; flört, yarışma ve iş birliği yapılan arkadaşlar	Başkalarıyla yakın dostluklar kurma ve kariyerini güvence altına alma
7. Dönem (Orta Yetişkinlik)	Üretkenliğe karşı duraklama	Ev ve iş arkadaşları	Aile, toplum ve yeni nesillerin gelişimine katkıda bulunma, ilgilenme
8. Dönem (İleri Yetişkinlik)	Benlik bütünlüğüne karşı umutsuzluk	Tüm insanlık	Eksiklik ve yetersizlikleriyle kendini kabul etme; ölümle yüz yüze gelmekten korkmama

Erikson’a göre sağlıklı bir kişilik gelişimi için bireylerin sekiz kritik dönemi başarıyla atlatması gerekmektedir. Bu dönemleri başarıyla atlatanlar ise karakter eğitiminde sahip olunması gereken değerlerle donatılmış bireyler haline gelebilirler. Kritik dönemlerin başarılı olarak atlatılmasında da ebeveynlere ve öğretmenlere büyük iş düşmektedir.

Sosyal Bilişsel Öğrenme Kuramı

Bandura'ya göre gözleyerek öğrenme, yalnızca bir kişinin başka kişilerin etkinliklerini taklit etmesinden çok çevredeki olayları bilişsel olarak işlemesiyle kazanılan bilgidir (Senemoğlu, 2003, s. 221). Sosyal Bilişsel Öğrenme Kuramı'nın dayandığı altı ilke vardır ancak bu ilkelerden araştırma konusuyla yakından ilgili olduğu düşünülen Öz Düzenleme Kapasitesi ve Öz Yargılama Kapasitesi üzerinde durulacaktır.

Öz Düzenleme Kapasitesi

Sosyal bilişsel öğrenme kuramın dayandığı temel ilkelerdendir. "İnsanların kendi davranışlarını kontrol edebilme yeteneğine sahip olması" öz düzenleme kapasitesidir. İnsanların davranışları başkalarının gösterdiği tepkilerden de etkilenebilir ancak yine de insanlar davranışlarından kendileri sorumludurlar (Senemoğlu, 2003, s. 230).

Öz Yargılama Kapasitesi

Sosyal bilişsel kuramın en önemli ilkelerinden biri sayılabilir. İnsanların kendileri hakkında düşünme, karar verme, "kendilerini yansıtmaya kapasitesine sahip oluşlarıdır". Bireyler etkinliklerinin sonuçlarına göre daha önceden kendileriyle ilgili kaydettikleri fikirlerin yeterliği hakkında olumlu ya da olumsuz düşüncelerde bulunurlar. Bütün bu olumlu ya da olumsuz düşünceler, bireyin bir işi başarılı olarak yapmada ne kadar yeterli, yetenekli olacağıyla ilgili düşüncesini oluşturur. Bireyin kendi ile ilgili bu yargılamasına Bandura, öz yeterlik adını verir. Öz yeterlik, bireyin etkinliklerinin seçimini, bir etkinlikte harcayacağı emeği, bir zorlukla karşılaştığında göstereceği direnme süresini, duyacağı endişe ya da güven düzeyini etkiler (Senemoğlu, 2003, s. 230-231).

Sosyal Bilişsel Öğrenme Kuramı'nın ilkelerinden olan öz düzenleme kapasitesi ve öz yargılama kapasitesi araştırma konusu ile doğrudan ilgilidir. Öz düzenleme kapasitesi yüksek olan bir birey sorumluluk duygusunu ne olduğunu bilir ve yaptıklarının sorumluluğunu üstlenir. Bu da Karakter eğitimindeki altı temel değerden sorumluluğa karşılık gelmektedir. Öz yargılama kapasitesi, bireyin kendi hakkında düşünme ve kendisi hakkında yargıda bulunmasıdır. Öz yargılama kapasitesi yüksek olan bir birey her şeyden

önce kendisine saygı gösterir. Kendisine saygı gösteren bir birey de karakter eğitimindeki altı temel değerden neredeyse hepsini taşıyan bir birey haline gelir. Sosyal Bilişsel Öğrenme Kuramı bu anlamda karakter eğitimi için büyük önem taşımaktadır.

Nörofizyolojik Kuram

Donald Olding Hebb'in kuramı olan Nörofizyolojik Kuram "öğrenmeyi hem bilişsel hem de nörofizyolojik bir yaklaşımla" ele almıştır. Hebb'e göre bilişsel gelişim için çocuklukta kazanılan yaşantılar, yetişkinlikte kazanılan yaşantılardan daha önemlidir. Çocuklukta öğrenmeler, gelecekteki öğrenmelerin çerçevesini belirlemekte, onları zenginleştirmekte ya da sınırlandırmaktadır (Senemoğlu, 2003, s. 349-350). Bu sebeptendir ki çocukluk döneminde yapılan çalışmalar çocukların gelecekte nasıl bir birey olacağı konusunda da büyük önem taşımaktadır.

Hebb' e göre bireyin "duyusal yaşantı eksikliği, algısal, entelektüel ve duygusal gelişimlerini" azaltmakta ve geriletmektedir. Bu da tüm bilişsel etkinliklere ket vurucu bir durumdur. Hebb'e göre bireyin değişik ortamlardaki normal uyarıcıları alması temel bir ihtiyaçtır. Bu uyarıcılardan mahrum olmak ise, zihinsel fonksiyonları ve kişiliği bozmaktadır. Bireyin diğer bütün ihtiyaçları karşılanırsa bile "uyarıcı ihtiyacı karşılanmazsa ağır bilişsel bozukluklar ve kişilik bozuklukları" gözlenmektedir (Senemoğlu, 2003, s. 352-353). Uyarıcı yoksunluğu bireyin hem bilişsel hem de kişilik gelişimine zarar verirken, uyarıcılarla zenginleştirilmiş çevre ise bireyin bilişsel ve tüm kişilik gelişimini olumlu yönde etkiler (Senemoğlu, 2003).

Nörofizyolojik kurama göre bilişsel gelişim ve olumlu kişilik gelişimi için bireylere zenginleştirilmiş çevre sunulması gerekmektedir. Olumlu kişilik gelişimi de karakter eğitiminde son derece önemlidir. Bu nedendir ki anne – baba ve öğretmenler çocukluk yıllarında zengin uyarıcının olduğu ortamlar oluşturmaya çalışmalıdırlar.

Gardner'ın Beş Zihin Alanı

Howard Gardner'ın 2006 yılında yayımlanan Beş Zihin Alanı (Five Minds For The Future) isimli kitabı geleceği inşa edecek beş zihin alanı üzerinde durmaktadır. Disiplinli zihin, sentezleyen zihin, yaratıcı zihin, saygılı zihin ve etik zihin, beş zihin alanını oluşturmaktadır. Gardner (2006) gelecekte bireylerin çağın gereksinimlerine uyum sağlayabilmeleri için bireyleri üst düzey ve ahlaki olarak düşünmeye yönlendiren beş zihin tipine ihtiyaç duyacaklarını belirtmektedir (Can Aran, 2014). Zihin tipleri dikkate alınmaz ve geliştirilmezse toplumların gelişemeyeceği gibi yok olma ihtimallerinin olduğu düşünülmektedir (Can Aran, 2014). Gardner'a göre beş zihin alanına sahip kişiler daha önce karşılaşmadıkları olaylara ya da durumlara çözüm bulma konusunda diğer bireylere göre daha yetenekli olurlar. Zihin alanlarından ilk üç tanesi bilişsel süreçle ilgiliyken, son iki zihin alanı ise kişilerarası ilişkilerle ilgilidir (Özdiyar, 2015). Beş zihin alanından araştırma konusuyla yakından ilgili olduğu düşünülen disiplinli zihin, saygılı zihin ve etik zihin üzerinde durulacaktır.

Disiplinli Zihin

Gardner'a (2006) göre disiplinli zihin; bir veya birkaç alanda düşünme biçiminde usta, bilgi ve becerisini geliştirmek için düzenli olarak çalışması gerektiğinin farkında olan zihin olarak tanımlanmıştır (Can Aran, 2014). Disiplinli bir birey, kendini geliştirecek davranışları uzmanlık alanında sürekli gösterir. Bu davranışları yapmayı alışkanlık haline getirir. Bir öğrenci kendisine verilen görevleri eksiksiz olarak yerine getiriyorsa disiplinlidir. Bu açıdan disiplinli zihin verilen görevleri tam olarak yerine getirmek için yönergeleri takip eden bireyleri tanımlamaktadır. Günümüzde bu tür öğrenciler disiplinli olarak görülmektedirler. Ancak gelecekte bu tarz yüzeysel bir disiplin yerine derinlemesine içselleştiren disiplin öne çıkacaktır. Bu açıdan da disiplinli zihin bireylerin ortaya çıkan yeni veri, bilgi ve yöntemleri elde edebilmesi için yaşam boyu öğrenen birey olması gerektiğinin farkında olacaktır. Ayrıca bireyin dünya hakkında yeni bilgileri öğrenmeye istekli olduğu ve bundan keyif aldığı anlamına gelecektir (Altındağ, 2015). Disiplinli zihin özellikleri öğrencilere erken yaşta kazandırılırsa etkileri de o kadar erken görülebilir (Can Aran,

2014). Karakter eğitiminde altı temel değer ele alındığı bu araştırmada disiplinli zihin altı temel değerden sorumluluk değeriyle yakından ilgilidir.

Saygılı Zihin

Gardner (2006) saygılı bireyleri; farklılıkları hoş gören, diğerlerini anlamaya ve işbirliği kurmaya çalışan bireyler olarak ifade eder. Farklı bir tanımda ise saygı, başka insanlara saygılı davranmayı, farklılıklara hoşgörülü olmayı, iyi davranışlar göstermeyi, kötü sözcükler kullanmaktan kaçınmayı, başkalarının duygularını önemsemeyi, hiç kimseyi tehdit etmemeyi, incitmemeyi içerir. Küçük görmelere, anlaşmazlıklara, öfkeli davranışlara karşı barışçıl yaklaşmayı kapsar (Özdiyar, 2015). Toplumların huzur içinde yaşamaları için birbirlerine karşı saygı göstermeleri gerekmektedir. Gardner'a (2006) göre saygı ilk olarak ailede başlar. Saygılı zihne sahip bir birey başkalarıyla empati kurmaya çalışır yani başkalarını anlamaya çalışır. Başkalarıyla iş birliği yapabilmenin yöntemlerinin bulmaya çalışır. (Özdiyar, 2015). Saygılı zihin karakterin altı temel değerinde saygıya karşılık gelmektedir.

Etik Zihin

Gardner'a (2016) göre etik birey çalışma alanıyla ilgili olarak bireysel beklentilerinin ötesinde toplumun mutluluğu için çaba gösterir (Özdiyar, 2015). Etik zihne sahip kişiler yeteneklidir, sorumluluk sahibidir, işlerine sadıktır ve saygı görmeyi hak ederler (Altındağ, 2015). Yaygın kural olarak iyi çalışmanın görüldüğü bir toplumda yaşayan bireylerin etik zihne sahip olmaları daha kolaydır. Bu toplumlar etik zihni isteklendiren toplumlardır. Bu toplumlarda yaşayan bireyler gelecekte toplumlarının nerede olmasını istediklerini hayal eder ve bu hayallerin de gerçek olması için çaba gösterirler. Kişisel beklentilerini ön planda tutmazlar. Toplumda gönüllü sosyal hizmetler ve kültürel topluluklar oluştururlar (Altındağ, 2015). Etik zihin karakterin altı temel değerinde vatandaşlık değeri ile doğrudan ilgilidir.

Gardner'a (2006) göre başkalarına saygı göstermeyen ahlaklı bir kişi düşünmek mümkün değildir. Başkalarına gerçekten saygı gösteren bireyler büyük bir olasılıkla ahlaklı çalışanlar ve sorumluluklarını bilen vatandaşlar olur (Özdiyar, 2015). Bu sebepten dolayı karakter eğitiminde Gardner'ın Beş Zihin alanını ihmal etmemek gerekir.

Karakter Eğitimi

Karakter eğitimine geçmeden önce karakterin tanımının yapılması gerekmektedir. Karakter ile ilgili olarak farklı tanımlar yapılmıştır. Wynne (1991) karakteri, gözlemlenebilir davranışa odaklanma olarak düşünmektedir. Homiak (2003) ise karakteri, bir şeyin diğerlerinden ayırt edilmesini sağlayan işaret ve bir bireyi diğerlerinden ayıran niteliklerin tümü olarak tanımlamaktadır. Başka bir ifadeyle karakter, bizi başkalarından ayıran ayırt edici özelliklerdir. Berkowitz (2004) karakterin yalnızca ahlaki boyutunu kapsayan bir tanımlama yapmıştır. Berkowitz'e (2004) göre karakter, bireyin ahlaki olarak hareket etmesini sağlayan psikolojik özelliklerdir. Karakter eğitimi ile ilgili olarak da farklı tanımlamalar mevcuttur. Berkowitz (1999) karakter eğitiminin uzun ve çeşitli bir geçmişi olduğunu belirtmekle birlikte, karakter eğitimi bireylerin ahlaki işleyişinin herhangi bir veya tüm yönlerinin oluşumunu teşvik etmek için kasıtlı müdahale olarak tanımlamaktadır. Lickona (1999) karakter eğitimi erdem oluşturan bilinçli güç olarak tanımlamış ve bu gücün insanlığın gelişmesi ve iyiye gitmesi bakımından önemli olduğunu savunmaktadır (akt. Özer, 2019). Karakter eğitimi ile ilgili uygulamaların büyük çoğunluğu Amerika'da yapılmakta ve bu uygulamalar sistematik bir şekilde yürütülmektedir (Özer, 2019). Amerika'da Karakter Eğitimi Ortaklığı (CEP) adındaki kuruluş bulunmaktadır. Bu kuruluş vasıtasıyla Lickona, Schaps ve Lewis tarafından etkili karakter eğitiminin on bir ilkesi hazırlanmıştır (Özer, 2019). Lickona, Schaps ve Lewis'e (2007) göre on bir ilke şunlardır:

1. Ahlaki değerleri ve öğrencinin her alandaki performansını arttıracak değerleri desteklemek iyi karakterin temeli olarak belirtir.
2. Karakter; düşünme, hissetme ve davranışı kapsayacak şekilde detaylı olarak tanımlanır.

3. Karakter gelişimine kapsamlı, kasıtlı ve planlanmış bir yaklaşım kullanır.
4. Duyarlı bir okul topluluğu oluşturur.
5. Öğrencilere ahlaki eylem için imkânlar sunar.
6. Tüm öğrencilere saygı duyan, karakterlerini geliştiren ve başarılı olmalarına yardımcı olan anlamlı ve zorlu bir akademik öğretim programı içerir.
7. Öğrencilerin kendi güdülenmelerini artırmaya çalışır.
8. Okul çalışanlarını, karakter eğitimi sorumluluğunu bilen, paylaştan ve öğrencilerin eğitimine rehberlik eden aynı temel değerlere bağlı kalmaya çalışsan, öğrenen ve ahlaki bir topluluk olarak bir araya getirir.
9. Paylaşılan ortak ahlaki liderliği ve karakter eğitim girişimlerinin uzun süreli desteklenmesini teşvik eder.
10. Aileleri ve topluluk üyelerini karakter oluşturma çabasına ortak olarak dâhil eder.
11. Okulun karakterini, okul personelinin karakter eğitimcisi olarak işleyişini ve öğrencilerin ne ölçüde iyi karakter sergilediğini değerlendirir.

Karakter Eğitiminde Altı Temel Değer

Temmuz 1992'de, Josephson Enstitüsü, Aspen, Colorado'da önde gelen gençlik liderleri, eğitimciler ve karakter eğitimi uzmanları arasında 3 günlük bir zirve yapılmıştır. Bu zirve sonucunda açıklanan Aspen Deklarasyonu'na göre Karakter İçerikleri (Character Counts!) belirlenmiştir. Aspen Deklarasyonu'nda (Character Counts, 2022) gelecek neslin karşılaşılabilecek olan zor zamanlarda yönetici olacakları belirtilmiştir. Toplumun iyiliği için, gelecek nesillerin iyi bir karaktere sahip olmaları gerektiği ancak bunun kendiliğinden olmayacağı vurgulanmıştır. Bunun için karakter eğitimine gereken önemin verilmesi gerektiği belirtilmiştir. Etkili karakter eğitimini, demokratik bir toplumda kök salmış temel değerlere, özellikle de saygı, sorumluluk, dürüstlük, adalet, koruma - kollama ve vatandaşlığa dayandırmaktadır. Karakter İçerikleri, Karakterin Altı Temeli (The Six Pillars

of Character) olarak açıklanmıştır. Karakterin altı temelini; Dürüstlük, Saygı, Sorumluluk, Adalet, Koruma – Kollama ve Vatandaşlık değerleri oluşturmaktadır (Character Counts!, 2022). Karakterin Altı Temel Değeri şu şekilde açıklanmıştır:

Dürüstlük (Trustworthiness): Dürüst olmayı, aldatmamayı, çalmamayı, verilen sözleri yerine getirmeyi, sözüne sadık olmayı, sır tutmayı ve değerlere sahip çıkmayı içermektedir.

Saygı (Respect): Farklılıklara karşı hoşgörülü olmayı, başkalarına karşı nazik olmayı, anlaşmazlıkları barışçıl bir şekilde çözmeyi, başkalarının duygularına karşı düşünceli olmayı içermektedir, karşısındakini dikkatli bir şekilde saygıyla dinlemeyi, insanların kendilerini etkileyen kararlarda söz sahibi olmalarını sağlamayı içermektedir.

Sorumluluk (Responsibility): Yapman gerekenleri en iyi şekilde yapmayı, çalışkan olmayı, sorumluluklarını yerine getirirken dikkatli, hazırlıklı, bilgili olmayı, başladığı işi bitirmeyi, öz disiplinli olmayı, bir davranışta bulunmadan önce sonuçlarını düşünmeyi, sözler ve davranışların sorumluluğunu almayı içermektedir.

Adalet (Fairness): Karar vermek için gerekli bilgileri toplamayı, karar verme sürecinde adil ve tarafsız olmayı, kararlarını başkasını kayırma olmadan ve önyargılara kapılmadan vermeyi, hatalı bir karar verdiğinde hatalarını düzeltmeyi, başkalarından avantaj ya da çıkar sağlamamayı içermektedir.

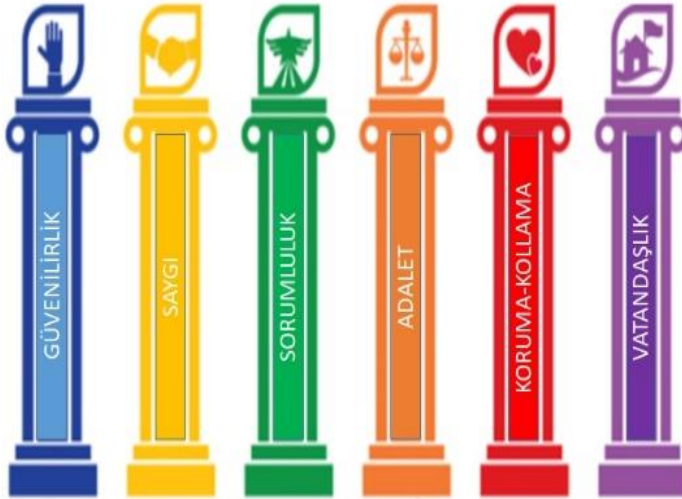
Koruma – Kollama (Caring): Başkalarına karşı merhametli olmayı, başkalarına şefkatli olmayı, önemsendiğini göstermeyi, ihtiyacı olanlara yardım etmeyi, başkalarına karşı şükranlarını ifade etmeyi, gerektiğinde affedebilmeyi içermektedir.

Vatandaşlık (Citizenship): Yaşamımızda işe koşmamız gereken yasa ve kuralları bilmeyi, kurallara ve yasalara uymayı, evini, okulunu, toplumu daha iyi hale getirebilmek için üzerine düşen görevleri yerine getirmeyi, etik değerlerini üstün tutarak çevresindeki kişileri desteklemeyi, başkaları ile iş birliği yapmayı, bilgiye ulaşmak için istekli olmayı, objektif olarak oy kullanmayı, iyi bir komşu olmayı, canlıların güvenliğini sağlamaya

katkıda bulunmayı, canlıların haklarını koruyan seçimler yapmayı, çevreyi temiz tutma ve korumayı içermektedir.

Şekil 1

Karakterin Altı Temeli (charactercounts.org sitesinden uyarlanmıştır.)

İlgili Araştırmalar

Bu bölümde “Karakter Eğitiminde Altı Temel Değer” ve “Değerler” ile ilgili olarak yurtiçi ve yurtdışında yapılan araştırmalar ele alınmıştır.

Yurtiçinde Yapılan Araştırmalar

Demir ve İşcan (2007), çalışmalarında Hayat Bilgisi Dersinde Değerler ve Değerler eğitimi üzerine yapmıştır. İlkokul 1., 2. ve 3. sınıf Hayat Bilgisi dersi öğretim programı ile öğrenci ders ve çalışma kitaplarındaki değerlerin neler olduğunu, bu değerlerin nasıl kazandırıldığını ve değerlendirildiğini belirlemek amacıyla yapılan çalışmada nitel veri toplama yöntemlerinden olan doküman inceleme yöntemi kullanılmıştır. Araştırma sonucunda Hayat Bilgisi dersi öğretim programında değerlerin, nasıl öğretileceği ve nasıl değerlendirileceğine ilişkin uygun çalışmaların olmadığı belirlenmiştir.

Can (2008), dördüncü ve beşinci sınıf öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler dersinde değerler eğitimi ile ilgili yaptıkları uygulamalara ilişkin görüşlerini belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırmada nitel ve nicel yöntemlerin bir arada kullanıldığı karma yöntem kullanılmıştır.

Araştırmada Karakterin Altı Temel Yapıtışı (The Six Pillars Of Character) sınıflandırması temel alınmıştır. Araştırma sonuçlarına göre öğretmenlerin çoğunluğunun, Sosyal Bilgiler dersinde sorumluluk sahibi olma değerine ilişkin etkinliklere; telkin, model olma ve değer aydınlatması gibi değer kazandırma yaklaşımlarına; işbirliğine dayalı öğrenme tekniği ve yaratıcı drama yöntemine; ölçme ve değerlendirme etkinliği olarak ise gözleme yer verdikleri görülmüştür.

İşcan ve Senemoğlu (2010), ilköğretim 4. sınıf düzeyinde, “evrensellik” ve “iyilikseverlik” değerlerini kazandırmaya yönelik hazırlanan değerler eğitimi programının; öğrencilerin değerlerle ilgili bilişsel davranışlarına, duyuşsal özelliklerine ve değerleri gösterme düzeylerine etkisini belirlemeyi amaçlamışlardır. Araştırmada karma yöntem kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre deney grubundaki öğrencilerin değerlere ilişkin bilişsel davranışları kazanma düzeyleri, kontrol grubu öğrencilerinden anlamlı bir biçimde yüksek bulunmuştur.

Kuş, Merey ve Karatekin (2013), MEB tarafından 2009 yılında basılan Sosyal Bilgiler 4 ve 5. sınıf ders kitaplarında değerlere yer verilme durumunu incelemişlerdir. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden olan doküman analizi kullanılmıştır. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı esas alınarak, öğrencilere kazandırılması gereken 20 değer belirlenmiş ve bu değerlere göre de ders kitapları incelenmiştir. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre 4 ve 5. sınıf ders kitaplarında en çok vurgulanan değerler; duyarlılık, vatanseverlik, sorumluluk, sevgi ve dayanışma olmuştur. Ders kitaplarında en az vurgulanan değerler ise temizlik, dürüstlük ve hoşgörü değerleri olarak belirtilmiştir.

Orhan (2013), çalışmasını Hayat Bilgisi Dersi Programının Karakter Eğitimi Açısından Öğretmen ve Öğrenci Perspektiflerine Göre Değerlendirilmesi üzerine yapmıştır. Çalışmasında, kişisel niteliklerin karakter eğitimindeki bileşenlerle olan ilişkilerini öğrenci ve öğretmen perspektifleriyle ortaya koymayı amaçlamıştır. Araştırmada nitel ve nicel yöntemlerin bir arada kullanıldığı karma yöntem kullanılmıştır. Araştırmanın nicel boyutunda ilkokul 3. sınıf öğrencilerine “Karakter Kazanımlarına Yönelik Anket”

uygulanmış, nitel boyutunda ise sınıf öğretmenlerinin Hayat Bilgisi dersi öğretim programına ve karakter eğitimine ilişkin görüşlerini almak için yarı yapılandırılmış mülakat soruları kullanılmıştır.

Candan ve Ergen (2014), 3. sınıf Hayat Bilgisi ders kitaplarını temel evrensel değerlerini içermesi bakımından incelemişlerdir. Temel evrensel değerleri; adalet, aileye önem verme, barış, çalışkan olma, dayanışma, duyarlık, dürüstlük, hoşgörü, misafirperverlik, özgürlük, sağlıklı olma, saygı, sevgi, sorumluluk, temizlik, vatanseverlik, yardımseverlik olarak belirlemişlerdir. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman tarama modeli kullanılmıştır. Araştırma sonucunda ilköğretim 3. sınıf Hayat Bilgisi ders kitaplarında en çok işlenen değerlerin sevgi ve sorumluluk, en az işlenen değerlerin ise misafirperverlik ve barış değerleri olduğu belirlenmiştir.

Kaşkaya ve Duran (2017), 2015-2016 eğitim-öğretim yılından kullanılan 1, 2, 3 ve 4. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan değerleri tespit etmek ve aktarılan değerlerin ders kitaplarındaki dağılımlarını incelemişlerdir. Ders kitaplarında bulunan değerlerin durumunu tespit etmek amacıyla doküman analizi yaklaşımı kullanılmıştır. Araştırmada Akbaş'ın (2014), Milli Eğitimin duyuşsal amaçlarını içeren değer sınıflaması kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre ders kitaplarında en çok vurgulanan değerler sevgi, yardımseverlik, vatanseverlik, paylaşma, saygı değerleri olduğu görülmektedir. En az yer verilen değerler ise barış, sabır, özsaygı, merhamet, büyüklerimiz, adalet, vefa ve hoşgörü değerleri olduğu belirtilmiştir. Araştırmadan elde edilen başka bir sonuç ise ders kitaplarında yer verilen değerlerin sınıf düzeyindeki dağılımlarında tutarsızlıklar olduğudur.

Öztürk ve Özkan (2018), özel bir yayınevine ait olan ilkokul 3. sınıf Hayat bilgisi ders kitabının metin ve görsellerini değerler açısından incelemişlerdir. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden olan analitik araştırma deseni kullanılmıştır. MEB tarafından değerlere yapılan tanımlara göre Değer İnceleme Formu oluşturulmuş ve 20 değer incelenmiştir. Araştırma sonucuna göre en çok yer alan değer sevgi, en az yer alan değer ise misafirperverlik olmuştur. Sabır, bilimsellik, doğa sevgisi, estetik, misafirperverlik

değerlerine az yer verildiği ve bu değerlere gereken önemin verilerek ders kitaplarında düzenlemelere gidilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Hatay Uçar (2019), 2018-2019 eğitim-öğretim yılında ders kitabı olarak kullanılan 1, 2 ve 3. sınıf Hayat Bilgisi ders kitaplarını ve 4. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabını MEB tarafından belirlene kök değerlere ne düzeyde ve nasıl yer verildiğini incelemiştir. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışma modeli kullanılmış ve veriler doküman inceleme yöntemi ile toplanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre tüm ders kitaplarında en çok yer verilen değerler sırasıyla sorumluluk, dostluk, saygı ve öz denetim değerleri olmuştur. Tüm ders kitaplarında en az yer verilen değerler ise sırasıyla dürüstlük, sabır, adalet ve yardımseverlik değerleri olmuştur. Araştırmada elde edilen bulgulara göre ders kitaplarında en az yer verilen kök değerlerin her sınıf seviyesinde tüm ünitelere dağılım göstermesi önerilmiştir.

Karaca ve Uzunkol (2019), 2017-2018 eğitim-öğretim yılından kullanılan 3. ve 4. sınıf Matematik ders kitaplarını içerdiği değerler bakımından incelemiştir. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden olan doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre 3. Sınıf Matematik kitabında en çok tutumluluk değerine, en az ise sorumluluk, saygı, aile birliğine önem verme değerlerinin olduğu görülmüştür. Ayrıca adalet, dostluk, dürüstlük, sabır değerlerine hiç yer verilmediği bulgusuna ulaşılmıştır. 4. sınıf Matematik ders kitabında ise en çok vatanseverlik, tutumluluk ve öz denetim değerlerine yer verildiği görülmüştür. Yardımseverlik, sorumluluk, saygı, adalet, dostluk, dürüstlük, sabır değerlerine ise hiç yer verilmediği bulgusuna ulaşılmıştır. Sonuç olarak ilkokul 3 ve 4. sınıf ders kitaplarında değerlere yeterli düzeyde yer verilemediği belirtilmiştir.

Soylu (2019), ilkokul 1. sınıf Türkçe ders kitabında bulunan metinleri MEB tarafından belirlenen kök değerlere yer verilme düzeylerini incelemiştir. Araştırmada doküman analizi kullanılmıştır. Araştırma sonucunda en çok yer verilen değer sevgi değeri, en az yer verilen değerler ise hoşgörü, adalet, özgüven, merhamet, empati olarak

belirlenmiştir. Çocukların değer kazanımında metinlerin önemine değinilmiş ve metinlerin seçiminin daha dikkatli bir şekilde yapılması sonucuna ulaşılmıştır.

Aydin (2020), çalışmasında Ortaokul İngilizce Ders Kitaplarında Evrensel Değerlerin İncelenmesi üzerine yapmıştır. Araştırmada ortaokul ders kitaplarında evrensel değerlere ne düzeyde yer verildiğinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırmada ders kitapları betimsel analiz yöntemiyle incelenmiştir. Veriler toplanırken Karakterin Altı Temel Yapıtışı sınıflandırılması dikkate alınmıştır. Araştırma sonuçlarına göre ortaokul İngilizce ders kitaplarında her bir evrensel değere yer verilme oranının %20'nin altında olduğu ve incelenen ders kitaplarının evrensel değerlere yer verilme düzeyinin yetersiz olduğu görülmektedir.

Özdiyar ve Senemoğlu (2020), Ortaokul Öğrencilerinin Saygılı ve Etik Zihin Özellikleri'ni araştıran betimsel bir araştırma yapmışlardır. Araştırmada Sosyal Bilgiler dersi öğretim programları incelenmiş ve Ankara'da üç ortaokulda gözlem yapılmıştır. Araştırma kapsamında 23 öğretmen ve 30 öğrenci ile görüşülmüştür. Araştırma sonuçlarına göre öğretmenler, öğrencilerinde en çok haklı eleştirilerde bulunma ve diğerlerine yardım etme özelliğini ve en az diğerlerine saygı duyma ve dürüst olma/açıklık özelliklerini gözlemlediklerini belirtmişlerdir.

Türkmenoğlu, Akyol ve Çağımlar (2021), 2018-2019 eğitim-öğretim yılında Adana ili devlet okullarında okutulan ilkokul Türkçe (2. ve 3. sınıf) ve Hayat Bilgisi (2. ve 3. sınıf) ders kitaplarında yer alan metinleri MEB tarafından belirlenen 10 kök değere göre incelemişlerdir. Nitel araştırma yöntemlerinden olan durum çalışması deseni kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre 2. ve 3. sınıf Hayat Bilgisi ders kitaplarında en çok işlenen değer sorumluluk, en az işlenen değerler dostluk ve dürüstlük değerleridir. 2. ve 3. sınıf Türkçe ders kitaplarında en çok işlenen değer sevgi değeri, en az işlenen değer ise adalet değeridir.

Uçar ve Çetinkaya (2021), ilkokul 1, 2 ve 3. Sınıf Hayat Bilgisi ders kitaplarında değerlere yer verilme düzeylerini MEB tarafından belirlenen kök değerlere göre

incelemiştir. Nitel araştırma yöntemlerinden olan durum çalışma modeli kullanılmıştır. Veriler doküman inceleme yöntemiyle toplanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre tüm ders kitaplarında en çok yer verilen değerlerin sırasıyla sorumluluk, dostluk, saygı ve özdenetim değerleri olduğu; adalet, dürüstlük, sabır ve yardımseverlik değerlerine ise daha az yer verildiği bulgularına ulaşmışlardır.

Bozgün ve Akdağ (2022), 2021-2022 eğitim-öğretim yılında kullanılan ilkökul 4. sınıf Türkçe ders kitabındaki değerleri incelemiştir. Araştırmada, MEB tarafından belirlenen on kök değer ölçütü olarak alınmıştır. Nitel araştırma yöntemlerinden olan doküman incelemesi kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre sorumluluk, sabır ve yardımseverlik en sık kullanılan değerler olmuşlardır. Adalet, saygı, dürüstlük değerleri en az yer verilen değerler olarak belirlenmiştir. Ders kitaplarının kök değerlere yer verilmesi bakımından iyileştirilmesi gerektiği belirtilmiştir.

Çimen ve Özmantar (2023), 2022-2023 eğitim-öğretim yıllarında MEB'e ait olan ilkökul 1, 2, 3 ve 4. sınıf ders kitaplarını kök değerler açısından incelemiştir. Araştırmada nitel araştırma desenlerinden doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre ilkökul Matematik ders kitaplarının kök değerleri yansıtmakta yetersiz olduğu ve kitap içeriklerinde bulunan kök değerlerin dengeli bir şekilde dağıtılmadığı tespit edilmiştir.

Yılmaz ve Kıran (2023), 2020-2021 eğitim öğretim yılında ortaokullarda okutulan Fen Bilimleri ders kitaplarını kök değerler bakımından incelemiştir. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre ortaokul ders kitaplarında en fazla sorumluluk değerine, en az adalet ve dürüstlük değerlerine yer verilmiştir. Ders kitaplarında değerlerin dağılımına bakıldığında ise homojen bir dağılım olmadığı bulgusuna ulaşılmıştır.

Yılmaz ve Yıldırım (2023), 2021-2022 eğitim öğretim yılında kullanılan Fen Bilimleri ders kitaplarını (3-8. sınıflar) MEB tarafından belirlenen on kök değeri temel olarak incelemiştir. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden olan doküman analizi

kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre ders kitaplarında en az fazla sorumluluk, en az ise dürüstlük ve sabır değerlerine yer verilmiştir. Üçüncü, dördüncü ve beşinci sınıf ders kitaplarında dürüstlük değerine, altıncı sınıf ders kitabında adalet ve dürüstlük değerlerine yer verilmemiştir. İncelenen ders kitaplarında değerlerin homojen bir şekilde dağılım göstermediği belirtilmiştir. Fen Bilimleri ders kitaplarındaki değerlere yer verilme düzeylerinin artırılması gerektiği vurgulanmıştır.

Yurtiçinde yapılan araştırmalar incelendiğinde farklı sınıf düzeylerinde ders kitaplarının değerlere ne düzeyde yer verildiğini belirlemek amacıyla araştırmaların yapıldığı görülmektedir. Araştırma sonuçları ise genel olarak ders kitaplarında değerlere yeterli düzeyde yer verilmediğini, hatta bazı ders kitaplarında ise bazı değerlere hiç yer verilmediğini göstermektedir. Ders kitaplarının değer eğitimi bakımından zenginleştirilmesi gerektiği belirtilmektedir.

Yurtdışında Yapılan Araştırmalar

Tajeran (1980), 7 -11 yaş arasındaki çocuklar için en popüler olan çocuk hikaye kitaplarından 19 tanesini incelemiş ve bu kitaplarda yer verilen değerlerin sıklığını belirlemeyi amaçlamıştır. İran'a özgü orta sınıf sosyal ve ahlaki değerler altı İranlı sosyolog tarafından belirlenmiştir. Araştırmada 16 değer temel alınmıştır. Araştırma sonucuna göre kitaplarda değerlere yer verilme konusunda bir denge olmadığı görülmüştür. Dürüstlük, adalet ve çalışma değerleri kitaplarda en çok yer verilen değerler olarak belirlenmiştir.

Milson ve Mehling (2002), ilkökul öğretmenlerinin karakter eğitimine yönelik yeterlik duygularını araştırmıştır. Araştırmacılar tarafından geliştirilen Karakter Eğitimi Yeterlik İnanç Ölçeği geliştirilmiştir. Ölçek 254 ilkökul öğretmenine uygulanmış ve ilkökul öğretmenlerinin karakter eğitiminin birçok yönü konusunda kendilerini yeterli hissettikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Mitchell (2003), çalışmasında Karakterin Altı Temel Değeri'ni merkeze almış ve 1998-2002 yılları arasında boylamsal bir çalışma yaparak 6. ve 12. sınıf öğrencilerin Karakterin Altı Temel Değeri'nden ne düzeyde etkilediğini tespit etmeye çalışmıştır. Öğrencilerin yaşlarının artmasıyla birlikte olumsuz davranışlar gösterme sıklığının artması, Karakterin Altı Temel Değeri'ne maruz kalan öğrencilerin olumlu davranışları gösterme sıklığının artması çalışmanın sonuçlarındandır.

Revell ve Arthur (2007), öğretmen adaylarının okullarda karakter ve değerler eğitimine yönelik tutumlarını ve deneyimlerini araştırmayı amaçlamaktadır. Araştırmada iki üniversiteden binden fazla öğretmen adayından veriler toplanmıştır. Vaka çalışmasının yapıldığı bu araştırmada öğretmen eğitimi öğretim programında karakter eğitime yer verilmediği sonucuna ulaşılmıştır.

Lucas (2009) araştırmasında; ortaokul öğretmenlerinin karakter eğitimi hakkında nasıl düşündüklerini ve uyguladıklarını, karakter eğitimi öğretimine müdahale eden engellerin neler olduğunu tespit etmeyi amaçlamıştır. Ayrıca okuldaki ders planları ile doküman analizi yapmıştır. Araştırmanın sonucuna göre öğretmenlerin okul çalışmalarında Karakterin Altı Temel Değeri'ne yer verdikleri görülmüştür. Kötü ebeveynlik, ebeveyn eksikliği, televizyon, müzik ve elektronik oyunların karakter eğitimi olumsuz etkileyen faktörler oldukları belirtilmiştir.

Cahyani, Damaianti ve Mulyati (2020); çocukluk deneyimleri, arkadaşlarla deneyimler, okuldaki deneyimler ve unutulmaz deneyimler olmak üzere dört alt temadan oluşan 1. sınıf ders kitabının hangi değerlere yer verildiğini analiz etmişlerdir. Araştırma sonuçlarına göre değerlerin çoğunun her alt temaya dağıldığını ancak bazı değerlerin ise alt temalara eşit şekilde dağılmadığını göstermektedir. Araştırma bulgularına göre iş birliği değeri en çok yer verilen değer olmuş ve kitapta yer verilen bütün değerlerin %40'ını oluşturmaktadır.

Yurtdışında yapılan araştırmalar incelendiğinde; hikâye kitaplarının değerler bakımından analiz edilmesi, öğretmenlerin değerler bakımından yeterli duygularının

araştırılması, öğrencilerin karakter eğitiminden ne düzeyde etkilendiklerinin tespit edilmesi, öğretmen adaylarının karakter ve değer eğitimine yönelik tutum ve deneyimlerinin araştırılması, ders kitaplarında hangi değerlere yer verildiğinin tespit edilmesi gibi araştırmalar yapıldığı görölmektedir.

Bölüm 3

Yöntem

Bu bölümde araştırma yöntemi, çalışma grubu, veri toplama süreci, veri toplama aracı ve elde edilen verilerin analizinde kullanılan yöntemlere yer verilmiştir.

Araştırmanın Türü

İlkokul ders kitaplarında Karakter Eğitiminde Altı Temel Değer'e ne düzeyde yer verildiğini belirlemek amacıyla yapılacak olan bu çalışmada tarama modeli kullanılmıştır. Karasar'a (2012) göre tarama modelleri, geçmişte veya halen varolan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlar. Karasar (2012), taramanın yer almadığı bir başka araştırma modelinin tek başına var olmasının düşünülmemeyeceğini belirterek tarama modellerinin önemine vurgu yapmaktadır. İlkokul ders kitaplarının inceleneceği bu çalışmada nitel veri toplama yöntemlerinden doküman incelemesi kullanılmıştır. Doküman incelemesi, araştırılan olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar (Yıldırım ve Şimşek, 2021). Doküman incelemesi için doküman analizi, arşiv kayıtları gibi farklı isimler de kullanılmaktadır (Özden ve Durdu, 2016). Hangi dokümanların önemli olduğu ve veri kaynağı olarak kullanılacağı araştırma problemi ile yakından ilgilidir (Yıldırım ve Şimşek, 2021). Araştırma problemine uygunluğu açısından da ders kitapları veri kaynağı olarak kullanılmıştır. Doküman incelemesi Forster'a (1995) göre beş aşamada yapılmaktadır (Forster, 1995, akt. Yıldırım ve Şimşek, 2021).

Şekil 2

Doküman İncelemesi Aşamaları (Forster, 1995, akt. Yıldırım ve Şimşek, 2021)

İlkokul ders kitaplarına, MEB dijital eğitim platformu Eğitim Bilişim Ağı (EBA)'ndan ulaşılmıştır. Ders kitapları <https://eba.gov.tr/> web sayfasından indirilmiştir. Ders kitaplarının

orijinalliğini kontrol etmek için araştırmacının görev yaptığı okul olan Naşide Halil Gelendost İlkokulu'nda, MEB tarafından öğrencilere verilen ders kitapları ile karşılaştırılmıştır. Bu karşılaştırma sonucunda ders kitaplarının orijinalliği kontrol edilmiştir. İlkokul ders kitapları araştırmanın kuramsal temellerine dikkat edilerek araştırmacı tarafından analiz edilmeye başlanmıştır.

Araştırmanın Evreni ve Örneklemi/Çalışma Grubu/Katılımcılar

Araştırmanın veri kaynakları ilkokul ders kitapları olmuştur. Veri kaynakları Tablo 3'te gösterilmiştir.

Tablo 3

Analiz Edilen İlkokul Ders Kitapları

Sınıf Seviyesi	Analiz Edilecek Kitaplar	Yayınevi
1. Sınıf	Hayat Bilgisi Türkçe Matematik	A Yayınları MEB Yayınları MEB Yayınları
2. Sınıf	Hayat Bilgisi Türkçe Matematik	MEB Yayınları B Matbaacılık Yayıncılık MEB Yayınları
3. Sınıf	Hayat Bilgisi Türkçe Matematik Fen Bilimleri	MEB Yayınları MEB Yayınları MEB Yayınları MEB Yayınları
4. Sınıf	Türkçe Matematik Fen Bilimleri Sosyal Bilgiler	MEB Yayınları MEB Yayınları MEB Yayınları C Matbaacılık

Veri Toplama Süreci

Araştırmanın veri toplama süreci doküman incelemesi yoluyla yapılmıştır. 2021-2022 eğitim öğretim yılında Ankara ili devlet okullarında okutulan ilkokul ders kitapları veri kaynağı olarak kullanılmıştır. MEB (2018) ilkokul öğretim programındaki değerler ile Karakter Eğitiminin Altı Temel Değeri sınıflaması örtüştüğünden veri toplama sürecinde bu sınıflama kullanılmıştır. Ders kitaplarında hangi temel değerlerin yer aldığı hem sözel hem de görsel kapsam incelenerek ortaya konmuştur.

Veri Toplama Aracı

Çalışmada araştırmacı tarafından geliştirilecek olan veri toplama aracı kullanılmıştır. Yıldırım ve Şimşek'e (2021) göre araştırmacı, araştırmaya başlamadan önce alandaki kuramlardan yola çıkarak veya kendi geliştirdiği kategoriler yoluyla işe başlayabilir. Bu sebeple araştırmacı tarafından öncelikle alanyazın taraması yapılmıştır. Bu çalışmada ilkokul ders kitapları Karakterin Eğitiminin Altı Temel Değeri sınıflamasına göre analiz edilmiştir. Bu sınıflamada alan uzmanlarının da görüşleri alınarak oluşturulan değerler ve değer göstergeleri Tablo 4'teki gibidir:

Tablo 4

Değerler ve Değer Göstergeleri (23 DERECE, 2023)

Değerler	Değer Göstergeleri
Dürüstlük	Gerçekleri her koşulda doğru bir şekilde ifade etme Kimsenin eşyasını izinsiz kullanmama/almama Kimseyi aldatmama/sadakat gösterme Kendi çıkarlarına aykırı olsa da her koşul altında doğru davranma Sözüne sadık olma Sır tutma Kararlarında liyakati esas alma
Saygı	Kendisine nasıl davranılmasını istiyorsa başkalarına da öyle davranma Bşkalarına karşı kibar/nazik olma Bireysel farklılıklara saygı gösterme Farklı görüşlere saygı gösterme Karşısındakini dikkatli bir şekilde saygıyla dinleme İnsanların kendilerini etkileyen kararlarda söz sahibi olmalarını sağlama Farklı görüşlerin, kızgınlığın, hakaretin üstesinden barışla gelme (Düzeni sağlamak için hiçbir nedenle tehdide, şiddete başvurmama)
Sorumluluk	Seçimlerinin ve davranışlarının sorumluluğunu üstlenme (Hesap verilebilir olma) Harekete geçmeden önce davranışlarının sonuçlarını düşünme Çalışkan olma Sorumluluklarını yerine getirirken dikkatli, hazırlıklı ve bilgili olma Başladığı işi bitirme/sebat etme Yapabileceğinin en iyisini yapma Öz disiplinli olma
Adalet	Karar vermek için gerekli bilgileri toplama (Dikkatsizce başkalarını suçlamama) Karar verme sürecinde adil ve tarafsız olma Kararlarını başkasını kayırma olmadan ve ön yargılara kapılmadan verme Hatalı bir karar verdiğinde hatalarını düzeltme

	Başkalarından avantaj ya da çıkar sağlamama (Başkalarının zayıf ya da bilgisizliğini istismar etmeme)
Koruma – Kollama	Başkalarına karşı merhametli olma Başkalarına şefkatli olma, önemsendiğini gösterme İhtiyacı olanlara yardım etme Başkalarına karşı şükranlarını ifade etme. Gerektiğinde affedebilme
Vatandaşlık	Yaşamımızda işe koşmamız gereken yasa ve kuralları bilme Kurallara ve yasalara uyma Evini daha iyi hale getirebilmek için üzerine düşen görevleri yerine getirme Okulunu daha iyi hale getirebilmek için üzerine düşen görevleri yerine getirme Toplumunu daha iyi hale getirebilmek için üzerine düşen görevleri yerine getirme Etik değerlerini üstün tutarak çevresindeki kişileri destekleme Başkaları ile iş birliği yapma Bilgiye ulaşmak için istekli olma Objektif olarak oy kullanma İyi bir komşu olma Canlıların güvenliğini sağlamaya katkıda bulunma Canlıların haklarını koruyan seçimler yapma Çevreyi temiz tutma ve koruma

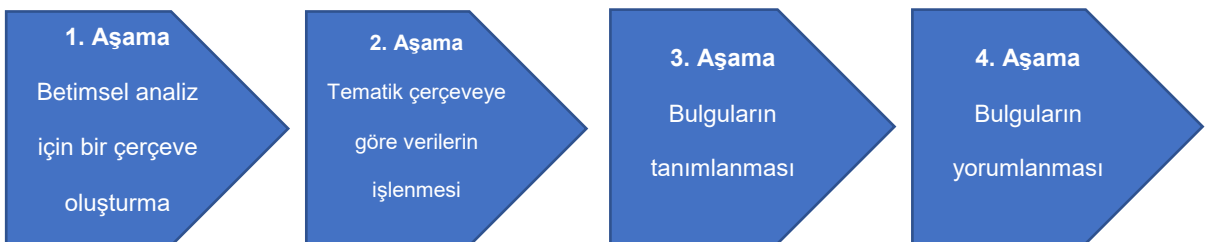
Veri toplama aracı oluşturulurken uzman görüşlerinden yararlanılmış ve veri toplama aracının son hali oluşturulmuştur (EK-A).

Verilerin Analizi

Verilerin analizinde Betimsel Analiz yaklaşımı kullanılacaktır. Yıldırım ve Şimşek'e (2021) göre bu analiz yaklaşımında elde edilen veriler daha önceden belirlenen temalara göre özetlenir ve yorumlanır. Betimsel analizin amacı elde edilen bulguları düzenlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde okuyucuya sunmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2021). Betimsel analiz aşamaları Şekil 3'te gösterilmiştir.

Şekil 3

Betimsel Analizin Aşamaları (Yıldırım ve Şimşek, 2021)

1. Aşama: Betimsel Analiz İçin Çerçeve Oluşturma

Yıldırım ve Şimşek'e (2021) göre araştırmanın temelini oluşturan kuram ya da kavramsal çerçeve varsa veriler toplanmadan önce analiz için kod ve tema listesi oluşturulması gerekmektedir. Bu çalışmada Josephson Enstitüsü'nün (The Six Pillars of Character, 1992) Karakterin Altı Temel Değeri sınıflandırması temaları oluşturmak için esas alınmıştır. Dürüstlük, Saygı, Sorumluluk, Adalet, Koruma – Kollama ve Vatandaşlık değerleri temaları oluşturmuştur. Dürüstlük değerinin 7 değer göstergesi, Saygı değerinin 7 değer göstergesi, Sorumluluk değerinin 7 değer göstergesi, Adalet değerinin 5 değer göstergesi, Koruma – Kollama değerinin 5 değer göstergesi, Vatandaşlık değerinin 13 değer göstergesi belirlenmiştir.

2. Aşama: Tematik Çerçeveye Göre Verilerin İşlenmesi

Yıldırım ve Şimşek'e (2021) göre bu aşamada oluşturulan tematik çerçeveye göre veriler incelenir ve kodlanır. Alan uzmanlarının katkılarıyla bazı değer göstergelerinin yerleri değiştirilmiş ve bazı değer göstergeleri ise birbirlerini kapsamaları sebebiyle çıkarılmıştır.

3. Aşama: Bulguların Tanımlanması

Bir önceki aşamada işlenen veriler, bu aşamada betimlenir. Yıldırım ve Şimşek'e (2021) göre bu aşamada veriler kolay anlaşılır olmalı, gereksiz tekrarlar yapılmamalıdır. Bu çalışmada verilerin kolay anlaşılabilir olması için incelenen ders kitapları ile ilgili veriler tablolar şeklinde, frekansları belirtilerek yazılmıştır.

4. Aşama: Bulguların Yorumlanması

Yıldırım ve Şimşek'e (2021) göre analiz sürecinin en dikkat edilmesi gereken aşaması son aşamadır. Bu aşamada bulgular yorumlanır ve çıkarımlarda bulunur. Bu çalışmada da ilköğretim ders kitaplarında Karakterin Altı Temel Değeri'ne yer verilme düzeyleri belirlenmiştir. Elde edilen bulgulara göre ders kitapları kendi aralarında, aynı sınıf seviyesinde (yatay analiz) olan diğer ders kitapları arasında ve farklı sınıf seviyesinde

(dikey analiz) olan diğer ders kitapları arasında analizler yapılmıştır. İlkokul ders kitaplarında Karakterin Altı Temel Değeri'ne yer verilme sıklıklarının yeterli bulunma düzeyleri alan uzmanlarının görüşleri alınarak belirlenmiştir. İlkokul ders kitaplarında Karakterin Altı Temel Değeri'ne yer verilme sıklıkları;

0- 20 frekans (f): Çok yetersiz,

21- 40 frekans (f): Yetersiz,

41- 60 frekans (f): Orta,

61- 80 frekans (f): Yeterli,

81- 81+ frekans (f): Çok yeterli olarak belirlenmiştir.

Geçerlik ve Güvenirlik

Nitel araştırmada geçerlik, araştırılan olgunun olduğu biçimde ve mümkün olduğu kadar yansız gözlenmesidir. Ölçme aracının, ölçülmek istenilen olguyu doğru ölçmesi de araştırmanın geçerliği ile doğrudan ilişkilidir (Yıldırım ve Şimşek, 2021). Araştırmada ilkokul ders kitaplarında Karakterin Altı Temel Değeri'ne ne düzeyde yer verildiği tespit edilecektir. Bu amaçla da ölçme aracı oluşturabilmek için uzmanlardan görüş alınmış ve bu görüşler doğrultusunda ölçme aracı geliştirilmiştir.

Araştırmanın güvenilirliğinin sağlanabilmesi için ilkokul ders kitaplarından eş olasılıkla seçilen bir ders kitabının bir ünitesi bir sınıf öğretmeni ve bir de yüksek lisans yapmış sınıf öğretmeni tarafından incelenmiştir. 2. sınıf Hayat Bilgisi ders kitabı yansız olasılıkla seçilmiş ve ders kitabının 1. ünitesi (Okulumuzda Hayat ünitesi) 2 öğretmen tarafından "İlkokullarda Ders Kitaplarında Değer Eğitimi İnceleme Formu" ile incelenmiştir. Araştırmanın güvenilirlik hesaplamasında Miles ve Hubermann'ın (1994) formülü kullanılmıştır. Bu formüle göre güvenilirlik oranını hesaplamak için; üzerinde uzlaşılan kod sayısı, üzerinde uzlaşılan ve uzlaşılamayan kod sayısının toplamına bölünür. Yapılan hesaplama sonucunda ise araştırmanın güvenilirliği %93,7 olarak belirlenmiştir.

Bölüm 4

Bulgular, Yorumlar ve Tartışma

Bu bölümde araştırmanın alt problemlerine ilişkin bulgular, yorumlar ve tartışma sırasıyla sunulmuştur.

Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular, Yorumlar ve Tartışma

Araştırmanın birinci alt problemi “İlkokul 1. sınıf ders kitaplarında Karakter Eğitiminde Altı Temel Değer’e ne düzeyde yer verilmektedir?” sorusuna ilişkin sonuçlar elde etmeye yöneliktir. Bu amaçla Hayat Bilgisi, Matematik ve Türkçe birinci sınıf ders kitapları Karakter Eğitiminin Altı Temel Değeri’ne göre analiz edilmiştir. İlkokul ders kitaplarında Karakterin Altı Temel Değeri’ne yer verilme düzeylerinde anlamlı bir bütünlük sağlanabilmesi amacıyla birinci sınıf ders kitaplarındaki değerler birlikte analiz edilmiştir.

İlkokul 1. Sınıf Ders Kitaplarının Analizi

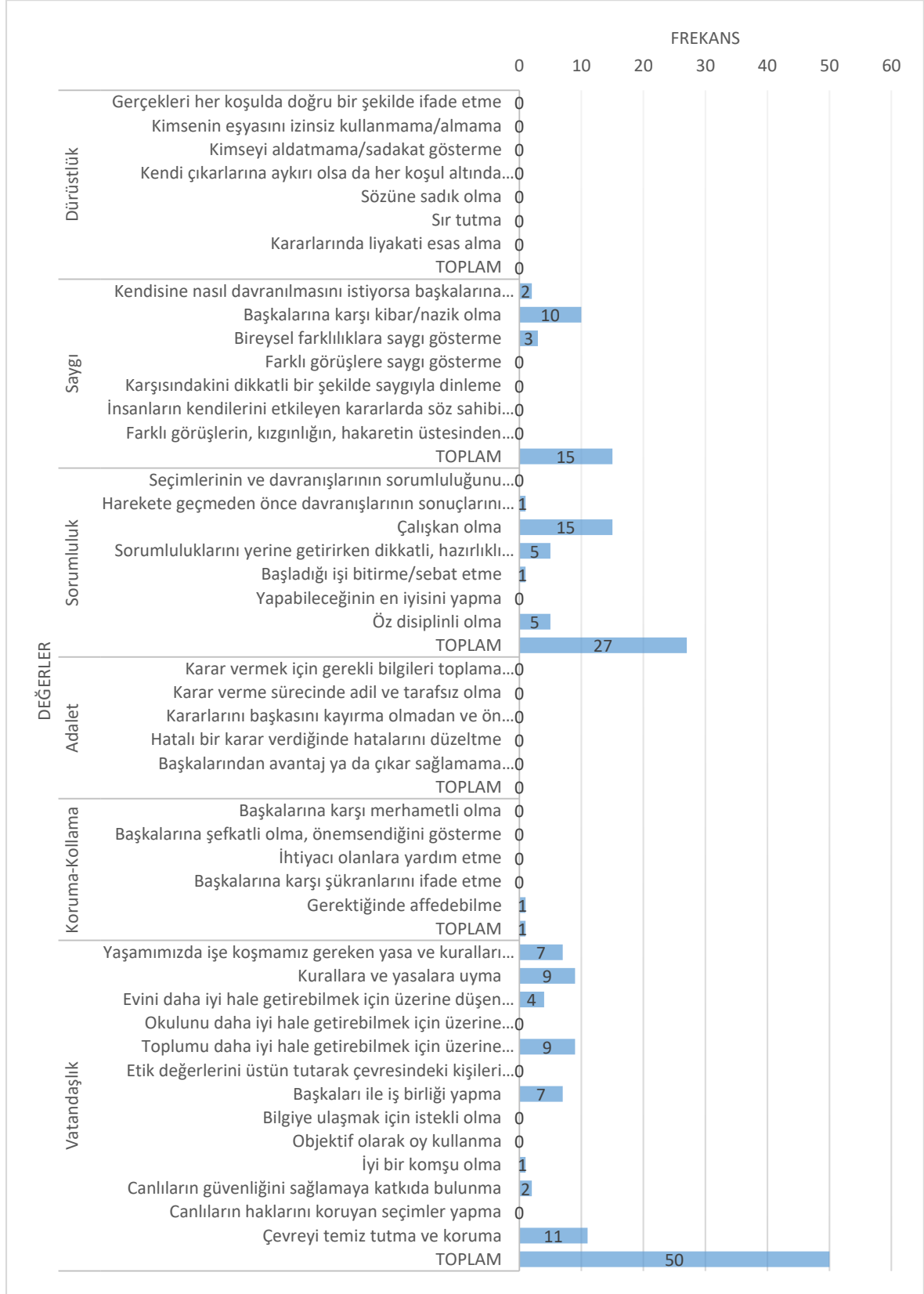
İlkokul 1. sınıf temel derslerinden olan Hayat Bilgisi, Matematik ve Türkçe ders kitapları Karakterin Altı Temel Değeri’ne yer verilme düzeylerinin belirlenmesi amacıyla analiz edilmiştir.

İlkokul 1. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabının Analizi

İlkokul 1. sınıf ders kitaplarından olan Hayat Bilgisi ders kitabı Okulumuzda Hayat, Evimizde Hayat, Sağlıklı Hayat, Güvenli Hayat, Ülkemizde Hayat ve Doğada Hayat olmak üzere 6 üniteden oluşmaktadır. Ders kitabındaki konu anlatımları, etkinlikler, ünite değerlendirme soruları ve görseller Karakter Eğitiminin Altı Temel Değeri’ne göre analiz edilmiştir. Analiz sonucunda değerlere ve değer göstergelerine yer verilme düzeyleri Şekil 4’te gösterilmiştir.

Şekil 4

İlkokul 1. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabının Analiz Grafiği

Dürüstlük değerine ilişkin Şekil 4 incelendiğinde, Dürüstlük değerine ilişkin hiçbir göstergeye yer verilmediği görülmektedir.

Saygı değerine ilişkin Şekil 4 incelendiğinde bu değer frekansının 15 olduğu görülmektedir. “Başkalarına karşı kibar/nazik olma” değer göstergesinin en çok yer verilen değer göstergesi olduğu görülmektedir ($f=10$). “Kendisine nasıl davranılmasını istiyorsa başkalarına da öyle davranma” ($f=2$), “Bireysel farklılıklara saygı gösterme” ($f=3$) değerler göstergelerine yer verilmiştir.

Sorumluluk değerine ilişkin Şekil 4 incelendiğinde, Sorumluluk değerinin frekansı 27 olarak görülmektedir. Sorumluluk değerinde; “Harekete geçmeden önce davranışlarının sonuçlarını düşünme” ($f=1$), “Çalışkan olma” ($f=15$), “Sorumluluklarını yerine getirirken dikkatli, hazırlıklı ve bilgili olma” ($f=5$), “Başladığı işi bitirme/sebat etme” ($f=1$) ve “Öz disiplinli olma” ($f=5$) değer göstergelerine yer verilmiştir. “Çalışkan olma” değer göstergesi en çok yer verilen değer göstergesidir.

Adalet değerine ilişkin olarak Şekil 4 incelendiğinde, Adalet değerine ilişkin hiçbir göstergeye yer verilmediği görülmektedir.

Koruma - Kollama değerine ilişkin Şekil 4 incelendiğinde, Koruma - Kollama değerinin frekansının 1 olduğu görülmektedir. Sadece “Gerektiğinde affedebilme” değer göstergesine yer verilmiştir ($f=1$).

Vatandaşlık değerine ilişkin olarak Şekil 4 incelendiğinde, Vatandaşlık değerinin Hayat Bilgisi ders kitabında en çok yer verilen değer olduğu görülmektedir ($f=50$). En çok yer verilen değer göstergesi “Çevreyi temiz tutma ve koruma” değer göstergesidir ($f=11$). “Yaşamımızda işe koşmamız gereken yasa ve kuralları bilme” ($f=7$), “Kurallara ve yasalara uyma” ($f=9$), “Evini daha iyi hale getirebilmek için üzerine düşen görevleri yerine getirme” ($f=4$), “Toplumunu daha iyi hale getirebilmek için üzerine düşen görevleri yerine getirme” ($f=9$), “Başkaları ile iş birliği yapma” ($f=7$), “İyi bir komşu olma” ($f=1$), “Canlıların güvenliğini sağlamaya katkıda bulunma” ($f=2$) değer göstergelerine yer verilmiştir.

Şekil 4 incelendiğinde; birinci sınıf Hayat Bilgisi ders kitabında Dürüstlük ($f=0$) ve Adalet ($f=0$) değerlerine hiç yer verilmediği görülmektedir. Saygı değerine 15, Sorumluluk değerine 27, Koruma - Kollama değerine 1 ve Vatandaşlık değerine ise 50 kez yer verilmiştir. Uzman görüşleri ile yapılan tanımlamalara göre; Dürüstlük, Saygı, Adalet, Koruma - Kollama değerleri “Çok yetersiz”, Sorumluluk değeri “Yetersiz” ve Vatandaşlık değeri ise “Orta” düzey tanımlamaları içinde kalmaktadır. Öğretme-öğrenme sürecinde öğretmenlerin en temel kaynaklarından biri olan Hayat Bilgisi ders kitabında değerlere yeterli seviyede yer verilmediği görülmektedir.

Elde edilen bulgular ders kitaplarında değerleri inceleyen önceki araştırma bulguları ile karşılaştırıldığında benzer ve farklı bulgular olduğu gözlenmiştir. Bu araştırmada elde edilen bulgular Hatay Uçar'ın (2019) çalışmasında elde ettiği bulguları desteklemektedir. Hatay Uçar'ın (2019) araştırmasında Dürüstlük ve Adalet değerlerinin en az yer verilen değerler olduğu ifade edilmiştir. Hatay Uçar (2019), araştırmasında en çok yer verilen değeri Sorumluluk olarak belirtirken bu araştırmada en çok yer verilen değer Vatandaşlık değeri olarak görülmektedir. Saygı değerine yer verilme düzeyleri de iki araştırma arasındaki farklı bulgulardandır. Ders kitabı analiz edilirken kullanılan değer sınıflamasının farklı olması, ders kitabı yazarlarının aynı olmaması benzer bulgulara ulaşılamamasının sebeplerinden olabilir.

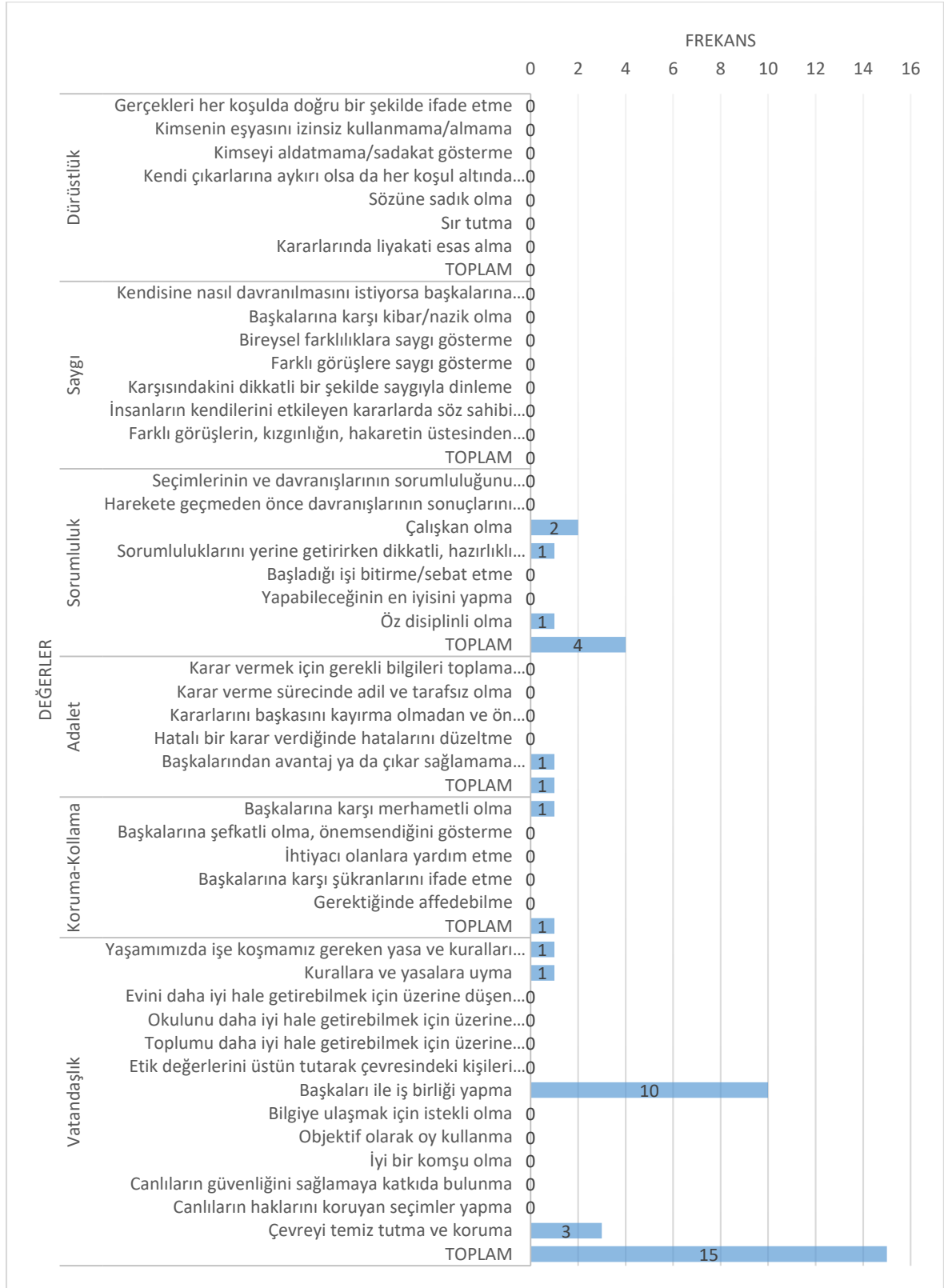
Şekil 4'te elde edilen bulgular incelendiğinde Hayat Bilgisi ders kitabında değer eğitiminin daha nitelikli hale gelebilmesi için, değerlere yer verilme düzeyinin “Yeterli”, “Çok yeterli” seviyeye getirilmesi gerekmektedir.

İlkokul 1. Sınıf Matematik Ders Kitabının Analizi

İlkokul 1. sınıf ders kitaplarından olan Matematik ders kitabı 6 ünite ve üniteler içi bölümlerden oluşmaktadır. Ders kitabındaki konu anlatımları, etkinlikler, ünite değerlendirme soruları ve görseller Karakter Eğitiminin Altı Temel Değeri'ne göre analiz edilmiştir. Analiz sonucunda değerlere ve değer göstergelerine yer verilme düzeyleri Şekil 5'te gösterilmiştir.

Şekil 5

İlkokul 1. Sınıf Matematik Ders Kitabının Analiz Grafiği

Dürüstlük değerine ilişkin olarak Şekil 5 incelendiğinde bu değere ilişkin hiçbir göstergeye yer verilmediği görülmektedir.

Saygı değerine ilişkin Şekil 5 incelendiğinde bu değere ilişkin hiçbir göstergeye yer verilmediği görülmektedir.

Sorumluluk değerine yer verilme düzeyine ilişkin Şekil 5 incelendiğinde bu değer frekansının 4 olduğu görülmektedir. “Çalışkan olma” ($f=2$), “Sorumluluklarını yerine getirirken dikkatli, hazırlıklı ve bilgili olma” ($f=1$) ve “Öz disiplinli olma” ($f=1$) değer göstergelerine yer verilmiştir.

Adalet değerine yer verilme düzeyine ilişkin Şekil 5 incelendiğinde değere 1 kere yer verildiği görülmektedir. “Başkalarından avantaj ya da çıkar sağlamama (Başkalarının zayıf ya da bilgisizliğini istismar etmeme)” değer göstergesine yer verilmiştir ($f=1$).

Koruma - Kollama değerine ilişkin Şekil 5 incelendiğinde, bu değer frekansının 1 olduğu görülmektedir. “Başkalarına karşı merhametli olma” değer göstergesi Koruma – Kollama değerinde yer verilen tek değer göstergesi olmuştur ($f=1$).

Vatandaşlık değerine yer verilme düzeyine ilişkin Şekil 5 incelendiğinde, Matematik ders kitabında en çok yer verilen değer Vatandaşlık değeri olduğu görülmektedir ($f=15$). “Başkaları ile iş birliği yapma” değer göstergesi ise en çok yer verilen değer göstergesidir ($f=10$). “Yaşamımızda işe koşmamız gereken yasa ve kuralları bilme” ($f=1$), “Kurallara ve yasalara uyma” ($f=1$), “Çevreyi temiz tutma ve koruma” ($f=3$) değer göstergelerine yer verilmiştir.

Şekil 5 incelendiğinde; birinci sınıf Matematik ders kitabında Dürüstlük ($f=0$) ve Saygı ($f=0$) değerlerine hiç yer verilmediği görülmektedir. Sorumluluk değerine 4, Adalet değerine 1, Koruma - Kollama değerine 1 ve Vatandaşlık değerine 15 defa yer verildiği görülmektedir. Uzman görüşleri ile yapılan tanımlamalara göre; Dürüstlük, Saygı, Sorumluluk, Adalet, Koruma - Kollama ve Vatandaşlık değerlerine yer verilme düzeyleri “Çok yetersiz” düzey tanımlamaları içinde kalmaktadır.

Elde edilen bulgular ders kitaplarında değerleri inceleyen önceki araştırma bulguları ile karşılaştırıldığında benzer bulgulara ulaşıldığı görülmektedir. Bu araştırmada elde edilen bulgular Çimen ve Özmantar'ın (2023) araştırmasını desteklemektedir. İki araştırmada da Dürüstlük değerine ait herhangi bir vurguya rastlanmamıştır. Adalet değerine yapılan vurgunun frekansına ($f=4$) ve Saygı değerine yapılan vurgununun frekansına ($f=1$) bakıldığında da benzer bulgulara ulaşıldığı görülmektedir. Sorumluluk değerine yapılan vurguda ($f=9$) ise farklılıklar görülmektedir. Birinci sınıf ders kitaplarında değerlere yer verilme düzeylerine bakıldığında iki araştırmada da değerlere yer verilme düzeyleri "Çok yetersiz" düzey tanımlamaları içinde yer almaktadır.

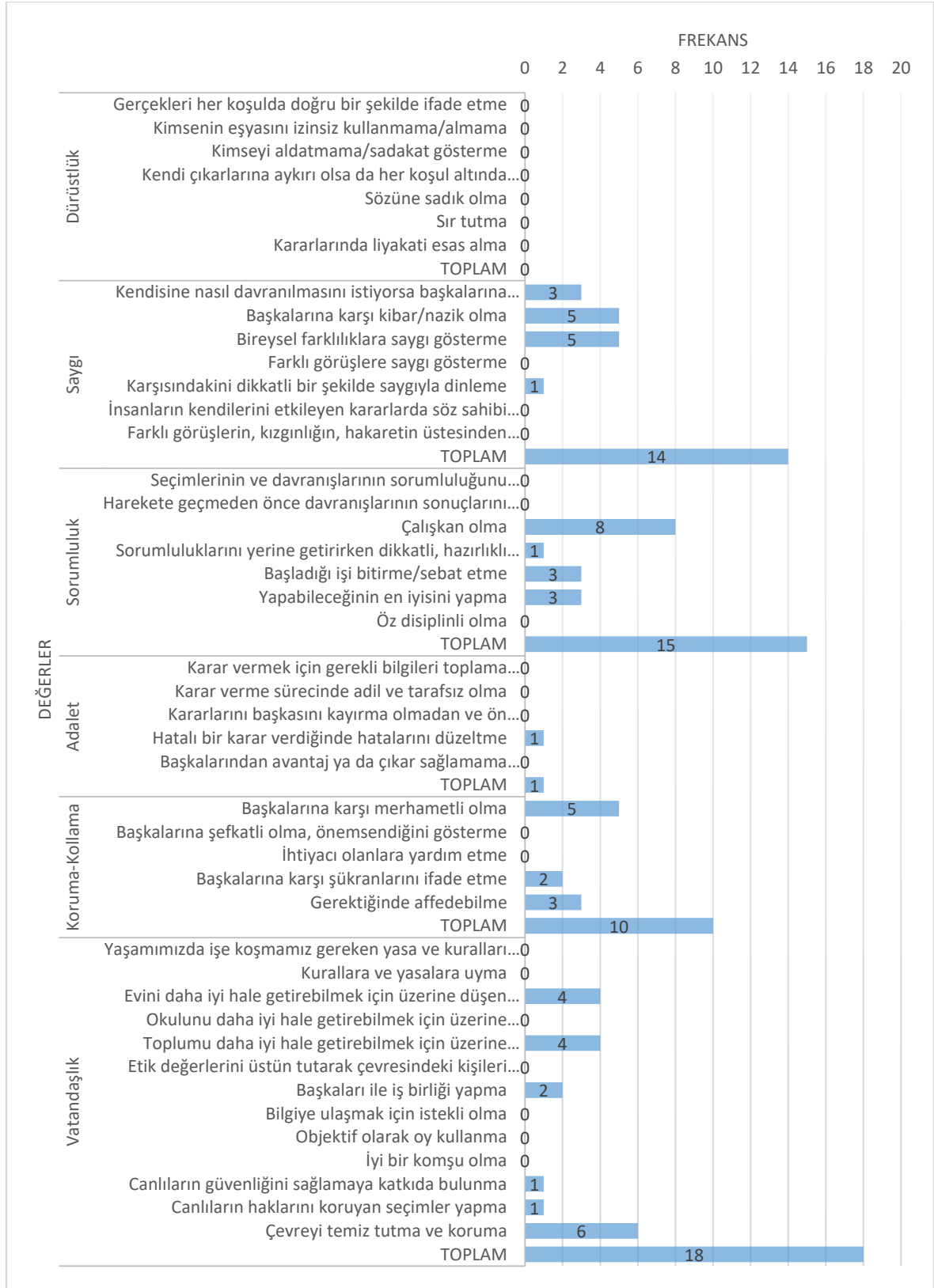
Şekil 5'te elde edilen bulgular incelendiğinde Matematik ders kitabında değer eğitiminin daha nitelikli hale gelebilmesi için, değerlere yer verilme düzeyinin "Yeterli", "Çok yeterli" seviyeye getirilmesi gerekmektedir.

İlkokul 1. Sınıf Türkçe Ders Kitabının Analizi

İlkokul 1. sınıf ders kitaplarından olan Türkçe ders kitabı; Çocuk Dünyası, Doğa ve Evren, Milli Mücadele ve Atatürk, Bilim ve Teknoloji olmak 4 üniteden oluşmaktadır. Her ünite birer tane dinleme metni ve üçer tane de ünite içeriğine uygun metin bulunmaktadır. Ayrıca her ünite birer tane de serbest okuma metni yer almaktadır. Ders kitabındaki okuma metinleri, dinleme metinleri, etkinlikler, ünite değerlendirme soruları ve görseller Karakter Eğitiminin Altı Temel Değeri'ne göre analiz edilmiştir. Analiz sonucunda değerlere ve değer göstergelerine yer verilme düzeyleri Şekil 6'da gösterilmiştir.

Şekil 6

İlkokul 1. Sınıf Türkçe Ders Kitabının Analiz Grafiği

Dürüstlük değerine ilişkin Şekil 6 incelendiğinde, Dürüstlük değerine ilişkin hiçbir göstergeye yer verilmediği görülmektedir.

Saygı değerine ilişkin Şekil 6 incelendiğinde bu değer frekansının 14 olduğu görülmektedir. “Başkalarına karşı kibar/nazik olma” ve “Bireysel farklılıklara saygı gösterme” değer göstergeleri aynı düzeyde ve en çok yer verilen değer göstergeleridir ($f=5$). “Kendisine nasıl davranılmasını istiyorsa başkalarına da öyle davranma” ($f=3$), “Karşısındakini dikkatli bir şekilde saygıyla dinleme” ($f=1$) yer verilen değer göstergeleridir.

Sorumluluk değerine yer verilme düzeyine ilişkin Şekil 6 incelendiğinde bu değer frekansının 15 olduğu görülmektedir. “Çalışkan olma” değer göstergesi ($f=8$) en çok yer verilen değer göstergedir. “Sorumluluklarını yerine getirirken dikkatli, hazırlıklı ve bilgili olma” ($f=1$), “Başladığı işi bitirme/sebat etme” ($f=3$), “Yapabileceğinin en iyisini yapma” ($f=3$) yer verilen değer göstergeleridir.

Adalet değerine yer verilme düzeyine ilişkin Şekil 6 incelendiğinde değere 1 kere yer verildiği görülmektedir. Adalet değerinde “Hatalı bir karar verdiğinde hatalarını düzeltme” değer göstergesine yer verilmiştir ($f=1$).

Koruma - Kollama değerine ilişkin Şekil 6 incelendiğinde, bu değer frekansının 10 olduğu görülmektedir. “Başkalarına karşı merhametli olma” değer göstergesine ($f=5$) en çok yer verilen değer göstergesidir. “Başkalarına karşı şükranlarını ifade etme” ($f=2$), “Gerektiğinde affedebilme” ($f=3$) değer göstergelerine yer verilmiştir.

Vatandaşlık değerine yer verilme düzeyine ilişkin Şekil 6 incelendiğinde, Türkçe ders kitabında en çok yer verilen değer Vatandaşlık değeri olduğu görülmektedir ($f=18$). “Çevreyi temiz tutma ve koruma” değer göstergesi ($f=6$) en çok yer verilen değer göstergesidir. “Evinin daha iyi hale getirebilmek için üzerine düşen görevleri yerine getirme” ($f=4$), “Toplumun daha iyi hale getirebilmek için üzerine düşen görevleri yerine getirme” ($f=4$), “Başkaları ile iş birliği yapma” ($f=2$), “Canlıların güvenliğini sağlamaya katkıda

bulunma" ($f=1$), "Canlıların haklarını koruyan seçimler yapma" ($f=1$) yer verilen değer göstergeleridir.

Şekil 6 incelendiğinde; birinci sınıf Türkçe ders kitabında Dürüstlük ($f=0$) değerine hiç yer verilmediği görülmektedir. Saygı değerine 14, Sorumluluk değerine 15, Adalet değerine 1, Koruma - Kollama değerine 10 ve Vatandaşlık değerine 18 defa yer verildiği görülmektedir. Uzman görüşleri ile yapılan tanımlamalara göre; Dürüstlük, Saygı, Sorumluluk, Adalet, Koruma - Kollama ve Vatandaşlık değerlerine yer verilme düzeyleri "Çok yetersiz" düzey tanımlamaları içinde kalmaktadır. Öğretme-öğrenme sürecinde öğretmenlerin en temel kaynaklarından biri olan Türkçe ders kitabında değerlere yeterli seviyede yer verilmediği görülmektedir.

Elde edilen bulgular ders kitaplarında değerleri inceleyen önceki araştırma bulguları ile karşılaştırıldığında benzer bulgulara ulaşıldığı görülmektedir. Bu araştırmada elde edilen bulgular Soylu'nun (2019), araştırma bulgularını destekler niteliktedir. İki araştırmada da en az yer verilen değerlerin Adalet ve Merhamet değerleri olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

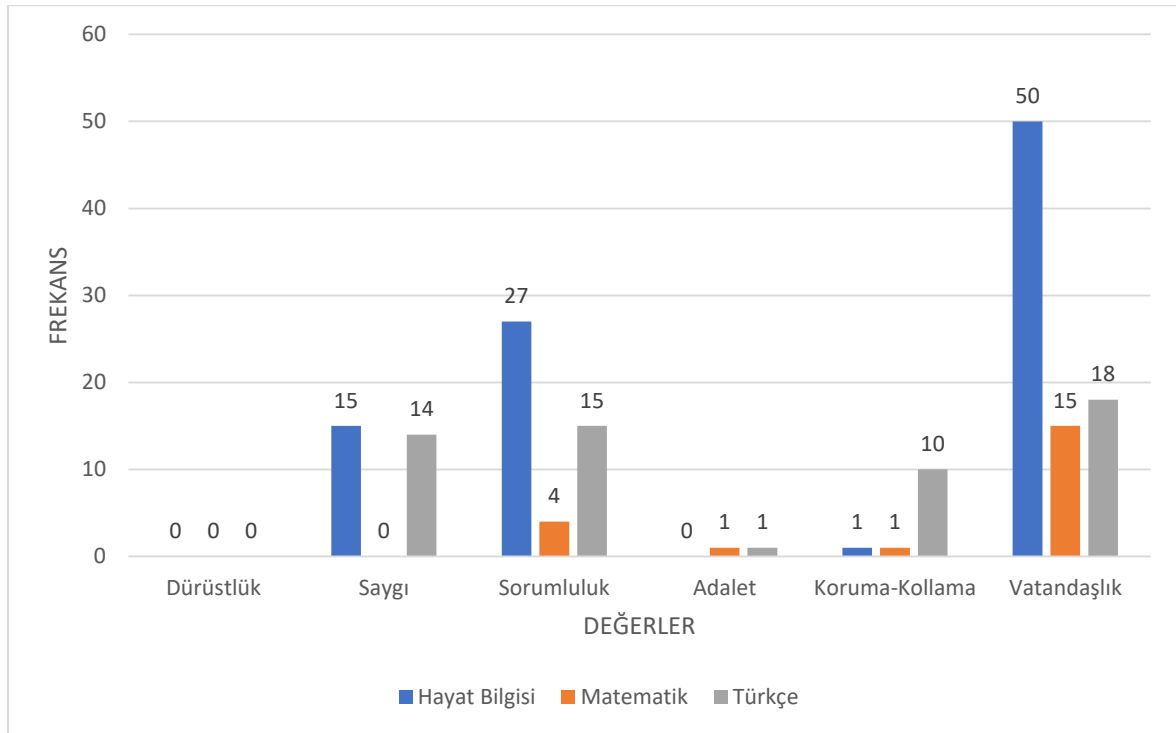
Şekil 6'da elde edilen bulgular incelendiğinde; Türkçe ders kitabında değer eğitiminin daha nitelikli hale gelebilmesi için, değerlere yer verilme düzeyinin "Yeterli", "Çok yeterli" seviyeye getirilmesi gerekmektedir.

İlkokul 1. Sınıf Ders Kitaplarının Analizleri

İlkokul 1. sınıf ders kitaplarında Karakterin Altı Temel Değeri'ne yer verilme düzeylerinin analizinde bütüncül bir yaklaşım sağlanabilmesi amacıyla Hayat Bilgisi, Matematik ve Türkçe ders kitaplarında yer verilen değerler frekansları birlikte incelenmiştir. İlkokul 1. sınıf ders kitaplarındaki değerlerin analiz sonuçları Şekil 7'de sunulmuştur.

Şekil 7

İlkokul 1. Sınıf Ders Kitaplarının Analiz Grafiği

Dürüstlük değerine ilişkin Şekil 7 incelendiğinde, 3 ders kitabında da Dürüstlük değerine ilişkin hiçbir göstergeye yer verilmediği görülmektedir. İlkokul birinci sınıf ders kitaplarında Dürüstlük değerine yer verilme düzeyleri uzman görüşleri ile yapılan tanımlamaya göre “Çok yetersiz” düzeydedir.

Saygı değerine ilişkin Şekil 7 incelendiğinde; Hayat Bilgisi ve Türkçe ders kitaplarında Saygı değerine hemen hemen aynı düzeyde yer verilirken Matematik ders kitabında ise bu değere yer verilmemiştir. İlkokul birinci sınıf ders kitaplarında Saygı değerine yer verilme düzeyleri uzman görüşleri ile yapılan tanımlamaya göre “Çok yetersiz” düzeydedir.

Sorumluluk değerine yer verilme düzeyine ilişkin Şekil 7 incelendiğinde; Hayat Bilgisi ders kitabında Sorumluluk değerinin frekansı 27, Matematik ders kitabında 4 ve Türkçe ders kitabında ise 15'tir. Uzman görüşleri ile yapılan tanımlamaya göre Matematik

ve Türkçe ders kitaplarında Sorumluluk değerine yer verilme düzeyleri “Çok yetersiz”, Hayat Bilgisi ders kitabında ise “Yetersiz” düzeyde olduğu görülmektedir.

Ders kitaplarında Adalet değerine yer verilme düzeyine ilişkin Şekil 7 incelendiğinde; Matematik ve Türkçe ders kitaplarında bu değer frekansı 1 iken, Hayat Bilgisi dersinde Adalet değerine yer verilmemiştir. Uzman görüşleri alınarak yapılan tanımlamaya göre Adalet değerine yer verilme düzeyinin “Çok yetersiz” olduğu görülmektedir.

Koruma - Kollama değerine ilişkin Şekil 7 incelendiğinde, Koruma - Kollama değerine yer verilme düzeyi Hayat Bilgisi ve Matematik dersinde eşittir ($f=1$). Türkçe ders kitabında ise frekans 10'dur. Uzman görüşleri alınarak yapılan tanımlamaya göre Merhamet değerine yer verilme düzeylerinin ders kitaplarında “Çok yetersiz” olduğu görülmektedir.

Vatandaşlık değerine ilişkin Şekil 7 incelendiğinde; Hayat Bilgisi, Matematik ve Türkçe ders kitaplarında en çok yer verilme düzeyinin Vatandaşlık değerine ait olduğu görülmektedir. Vatandaşlık değerine; Hayat Bilgisi ders kitabında 50, Matematik ders kitabında 15 ve Türkçe ders kitabında ise 18 defa yer verilmiştir. Uzman görüşleri alınarak yapılan tanımlamaya göre Vatandaşlık değeri Matematik ve Türkçe ders kitaplarında “Çok yetersiz”, Hayat Bilgisi ders kitabında ise “Orta” düzeydedir.

Sonuç olarak araştırmanın birinci alt problemi kapsamında ilkökul birinci sınıf ders kitaplarında Karakterin Altı Temel Değeri'ne yer verilme düzeyleri uzman görüşleri ile yapılan tanımlamalara göre, Hayat Bilgisi ders kitabında Sorumluluk ve Vatandaşlık değeri hariç “Çok yetersiz” düzeyde olduğu görülmektedir. Hayat Bilgisi ders kitabında Sorumluluk değerinin “Yetersiz”, Vatandaşlık değerinin ise “Orta” düzey tanımlaması içinde olduğu görülmektedir.

MEB (2018) öğretim programları incelendiğinde; her dersin öğretim programında “Değerlerimiz” başlığında değerlere nasıl yer verileceğini açıklamaktadır. Bütün derslerin öğretim programlarında da aynı açıklamalara yer verildiği görülmektedir. Bu açıklamalara

göre değerler ayrı bir “program” veya “öğrenme alanı” olarak görülmemiş, öğretim programlarının “her biriminde” yer alması gerektiği belirtilmiştir. Ancak birinci sınıf ders kitapları analiz edildiğinde değerlere yeterli düzeyde yer verilmediği ve ders kitaplarında değerlere yer verilmede tutarlılık olmadığı görülmektedir.

Elde edilen bulgular doğrultusunda ve MEB’in (2018) öğretim programlarında değerlere nasıl yer verilmesi gerektiğine ilişkin açıklamalar incelendiğinde ders kitaplarında değerlere yeterince yer verilmediği görülmektedir. Oysa, ahlak gelişimi düzenlenen öğrenme yaşantılarıyla birlikte hızlandırılabilir ya da yavaşlatılabilir. Bunun için öğrencilerin hazır bulunuşluklarına uygun örnek olayların yeterli bir şekilde öğretme-öğrenme ortamlarında işe koşulması ve ders kitaplarının da buna göre hazırlanması gerekmektedir (Senemoğlu, 2021). Nitelikli bir karakter eğitimi için ders kitapları da öğrencilerin hazır bulunuşluk düzeylerine uygun bir şekilde oluşturulmalı ve öğrencilere değerlerin kazandırılmasında ders kitaplarının yeterli seviyede olması gerekmektedir. Ancak birinci sınıf ders kitapları analiz edildiğinde ise ders kitaplarının bu özelliklerden uzak olduğu görülmektedir. Özellikle küçük yaşlardan itibaren kazandırmaya çalıştığımız en önemli değerlerden olan Dürüstlük, Adalet ve Koruma - Kollama değerlerine birinci sınıf ders kitaplarında yok denecek kadar az yer verilmiştir.

Şekil 7’deki bulgular dikkate alınarak Freud ve Erikson’ın kişilik gelişim kuramları dikkate alındığında ise iki kuram da özellikle çocukların ilkokula başladıkları yıllarda onlara başarabilecekleri ölçüde sorumluluklar verilmesi gerektiği ve başarıyı tatmalarının gerektiğini vurgular (Senemoğlu, 2021). Birinci sınıf ders kitapları analiz edildiğinde Sorumluluk değeri en çok yer verilen ikinci değer ($f=46$) olarak görülmektedir. Sorumluluk değerini öğrencilere kazandırabilmek için, bu değere daha çok yer verilmesi gerekmektedir. Bu sayede öğrencilerin sağlıklı bir kişilik gelişimine de katkıda bulunulabilir.

Şekil 7’deki bulgular dikkate alınarak Sosyal Öğrenme Kuramı ilkeleri eğitimde ön plana alınırsa bireylerin daha iyi insanlar olmasını sağlayabilir. Yapılan deneyler, gözlem

yoluyla öğrenmede çizgi film kahramanlarının gerçek yaşam modellerine göre daha etkili olduğunu göstermektedir (Senemoğlu, 2021). Ders kitaplarında nitelikli bir karakter eğitimi verebilmek için çizgi film kahramanlarından faydalanılabilir. Özellikle birinci sınıf ders kitaplarında öğrenciler tarafından sevilen çizgi film kahramanlarına yer verilmesi öğrencilere hem davranış kazandırmada hem de değer eğitiminde etkili olabilir.

İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular, Yorumlar ve Tartışma

Araştırmanın ikinci alt problemi “İlkokul 2. sınıf ders kitaplarında Karakter Eğitiminde Altı Temel Değer’e ne düzeyde yer verilmektedir?” sorusuna ilişkin sonuçlar elde etmeye yöneliktir. Bu amaçla Hayat Bilgisi, Matematik ve Türkçe ikinci sınıf ders kitapları Karakter Eğitiminin Altı Temel Değeri’ne göre analiz edilmiştir. İlkokul ikinci sınıf ders kitaplarında Karakterin Altı Temel Değeri’ne yer verilme düzeylerinde bütüncül bir yaklaşım sağlanabilmesi amacıyla ikinci sınıf ders kitaplarındaki değerler birlikte analiz edilmiştir.

İlkokul 2. Sınıf Ders Kitaplarının Analizi

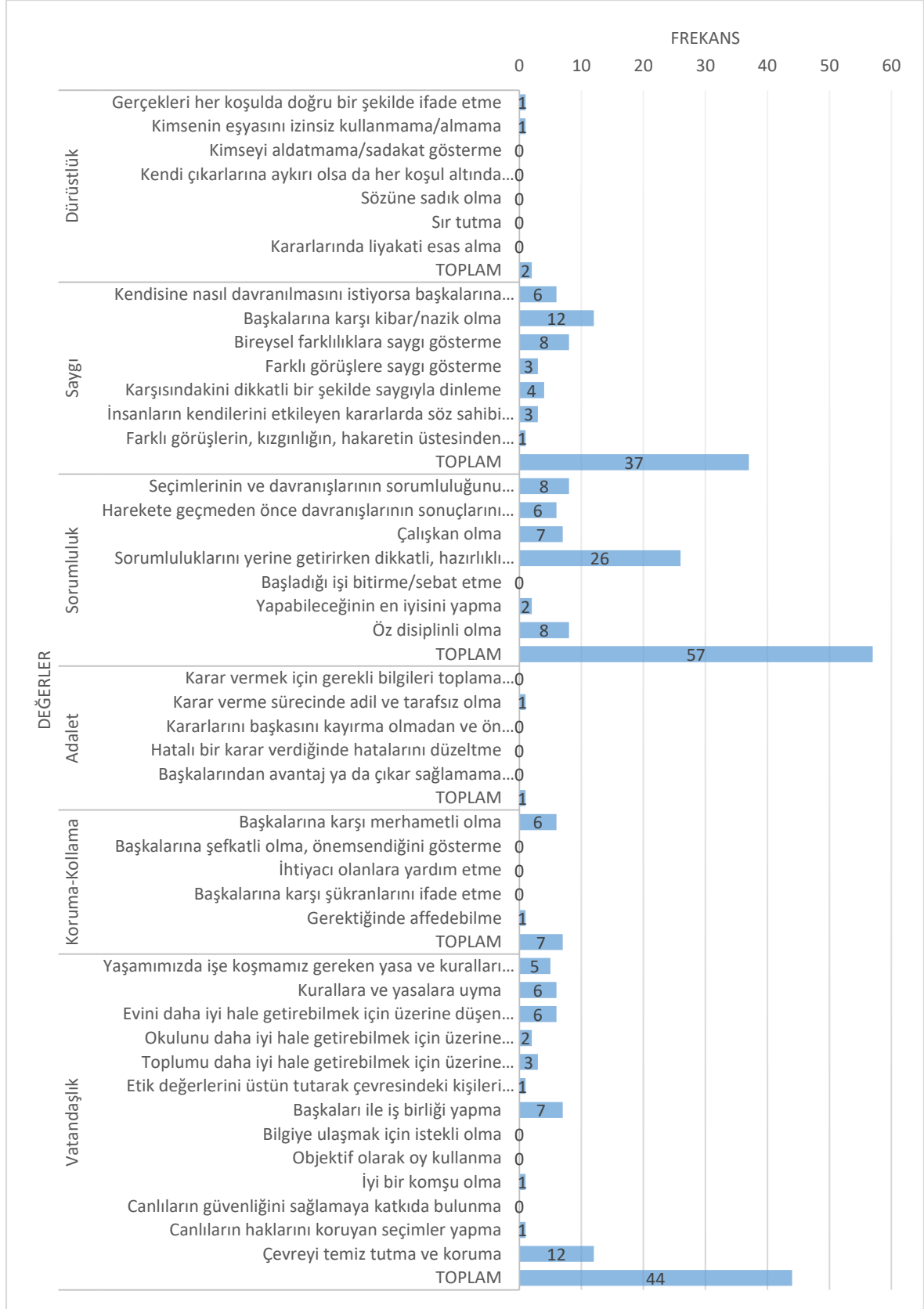
İlkokul 2. sınıf temel derslerinden olan Hayat Bilgisi, Matematik ve Türkçe ders kitapları Karakter Eğitiminin Altı Temel Değeri’ne yer verilme düzeylerinin belirlenmesi amacıyla analiz edilmiştir.

İlkokul 2. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabının Analizi

İlkokul 2. sınıf ders kitaplarından olan Hayat Bilgisi ders kitabı Okulumuzda Hayat, Evimizde Hayat, Sağlıklı Hayat, Güvenli Hayat, Ülkemizde Hayat ve Doğada Hayat olmak üzere 6 üniteden oluşmaktadır. Ders kitabındaki konu anlatımları, etkinlikler, ünite değerlendirme soruları ve görseller Karakter Eğitiminin Altı Temel Değeri’ne göre analiz edilmiştir. Analiz sonucunda değerlere ve değer göstergelerine yer verilme düzeyleri Şekil 8’de gösterilmiştir.

Şekil 8

İlkokul 2. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabının Analiz Grafiği

Dürüstlük değerine ilişkin Şekil 8 incelendiğinde, Dürüstlük değerinin frekansının 2 olduğu görülmektedir. “Gerçekleri her koşulda doğru bir şekilde ifade etme” değer göstergesine ($f=1$) ve “Kimsenin eşyasını izinsiz kullanmama/almama” değer göstergesine ($f=1$) yer verilmiştir. Diğer değer göstergelerine ise yer verilmemiştir.

Saygı değerine ilişkin Şekil 8 incelendiğinde bu değer frekansının 37 olduğu görülmektedir. Saygı değerindeki, bütün değer göstergelerine yer verilmiştir. En çok yer verilen değer göstergesi ise “Başkalarına karşı kibar/nazik olma” değer göstergesidir ($f=12$).

Sorumluluk değerine ilişkin Şekil 8 incelendiğinde, Sorumluluk değerinin frekansı 57 olarak görülmektedir. Sorumluluk değerinde, en çok yer verilen değer göstergesi “Sorumluluklarını yerine getirirken dikkatli, hazırlıklı ve bilgili olma” değer göstergesidir ($f=26$). “Seçimlerinin ve davranışlarının sorumluluğunu üstlenme (Hesap verilebilir olma)” ($f=8$), “Harekete geçmeden önce davranışlarının sonuçlarını düşünme “ ($f=6$), “Çalışkan olma “($f=7$), “Yapabileceğinin en iyisini yapma” ($f=2$), “Öz disiplinli olma” ($f=8$) değer göstergelerine yer verilmiştir.

Adalet değerine ilişkin olarak Şekil 8 incelendiğinde, Adalet değerinin frekansının 1 olduğu görülmektedir. “Karar verme sürecinde adil ve tarafsız olma” değer göstergesine 1 defa yer verilmiştir. Diğer değer göstergelerine ise yer verilmemiştir.

Koruma - Kollama değerine ilişkin Şekil 8 incelendiğinde, Merhamet değerinin frekansının 7 olduğu görülmektedir. Koruma - Kollama değerinde en çok yer verilen değer göstergesi “Başkalarına karşı merhametli olma” değer göstergesidir ($f= 6$). “Gerektiğinde affedebilme” değer göstergesine ise 1 defa yer verilmiştir. Diğer değer göstergelerine ise yer verilmemiştir.

Vatandaşlık değerine ilişkin olarak Şekil 8 incelendiğinde, Vatandaşlık değerinin Hayat Bilgisi ders kitabında en çok yer verilen değer olduğu görülmektedir ($f=44$). En çok yer verilen değer göstergesi “Çevreyi temiz tutma ve koruma” değer göstergesidir ($f=12$).

“Bilgiye ulaşmak için istekli olma”, “Objektif olarak oy kullanma” ve “Canlıların güvenliğini sağlamaya katkıda bulunma” değer göstergeleri dışındaki bütün değer göstergelerine yer verilmiştir.

İkinci sınıf Hayat Bilgisi ders kitabı Karakterin Altı Temel Değeri'ne yer verilme düzeyleri analiz edildiğinde; Dürüstlük değerine 2, Saygı değerine 37, Sorumluluk değerine 57, Adalet değerine 1, Koruma - Kollama değerine 7 ve Vatandaşlık değerine 44 defa yer verildiği görülmektedir. Uzman görüşlerine göre yapılan tanımlamalara göre Dürüstlük, Adalet, Koruma - Kollama değerleri “Çok yetersiz”, Saygı değeri “Yetersiz”, Sorumluluk ve Vatandaşlık değerleri “Orta” düzey tanımlamaları içinde kalmaktadır.

Elde edilen bulgular ders kitaplarında değerleri inceleyen önceki araştırma bulguları ile karşılaştırıldığında benzer ve farklı bulgular olduğu görülmektedir. Bu araştırmada elde edilen bulgular Hatay Uçar'ın (2019) ve Türkmenoğlu, Akyol ve Çağım'ın (2021) araştırmalarında Dürüstlük ve Adalet değerleriyle ilgili elde ettiği bulguları desteklemektedir. Saygı ve Sorumluluk değerlerinde ise farklı bulgulara ulaşılmıştır. Saygı değeri Hatay Uçar'ın (2021) araştırmasında en çok yer verilen değer olarak belirlenirken bu araştırmada ise Sorumluluk değeri en çok yer verilen değer olarak belirlenmiştir. Ders kitapları analiz edilirken temel alınan değer sınıflandırılmalarının farklı olması, ders kitapları yazarlarının aynı olmaması bu farklılıkların nedeni olabilir.

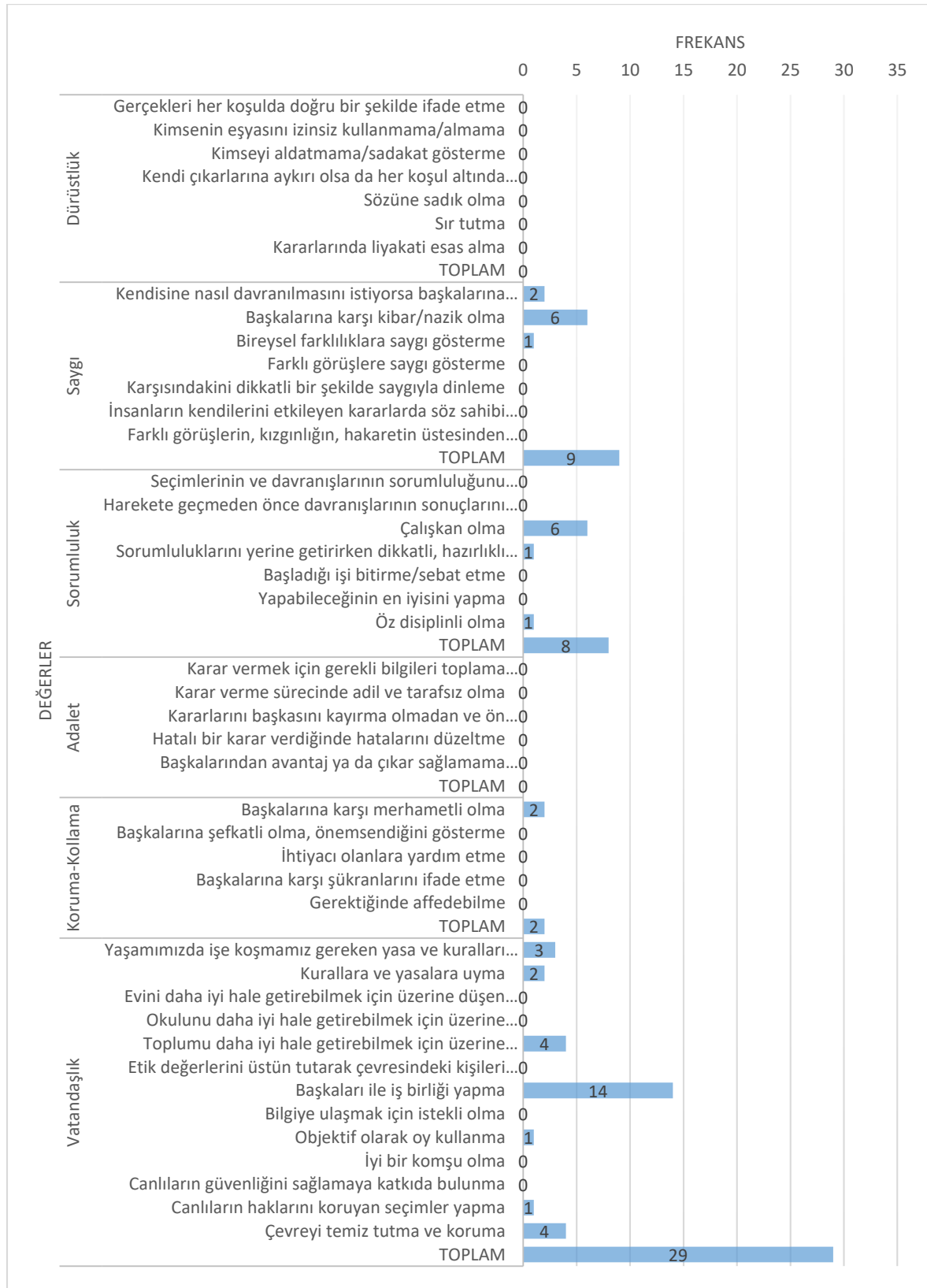
Şekil 8'de elde edilen bulgular incelendiğinde Hayat Bilgisi ders kitabında değer eğitiminin daha nitelikli hale gelebilmesi için, değerlere yer verilme düzeyinin “Yeterli”, “Çok yeterli” seviyeye getirilmesi gerekmektedir.

İlkokul 2. Sınıf Matematik Ders Kitabının Analizi

İlkokul 2. sınıf ders kitaplarından olan Matematik ders kitabı 6 üniteden oluşmaktadır. Ders kitabındaki konu anlatımları, etkinlikler, ünite değerlendirme soruları ve görseller Karakter Eğitiminin Altı Temel Değeri'ne göre analiz edilmiştir. Analiz sonucunda değerlere ve değer göstergelerine yer verilme düzeyleri Şekil 9'da gösterilmiştir.

Şekil 9

İlkokul 2. Sınıf Matematik Ders Kitabının Analiz Grafiği

Dürüstlük değerine ilişkin Şekil 9 incelendiğinde bu değerine ilişkin hiçbir göstergeye yer verilmediği görülmektedir.

Saygı değerine ilişkin Şekil 9 incelendiğinde Saygı değerinin frekansının 9 olduğu görülmektedir. En çok yer verilen değer göstergesi “Başkalarına karşı kibar/nazik olma” olmuştur ($f=6$). “Kendisine nasıl davranılmasını istiyorsa başkalarına da öyle davranma” ($=2$) ve “Bireysel farklılıklara saygı gösterme” ($=1$) değer göstergelerine yer verilmiştir. Diğer değer göstergelerine ise yer verilmemiştir.

Sorumluluk değerine yer verilme düzeyine ilişkin Şekil 9 incelendiğinde bu değer frekansının 8 olduğu görülmektedir. “Çalışkan olma” değer göstergesi en çok yer verilen değer göstergesidir ($f=6$). “Sorumluluklarını yerine getirirken dikkatli, hazırlıklı ve bilgili olma” ($=1$) ve “Öz disiplinli olma” ($=1$) değer göstergelerine yer verilmiştir.

Adalet değerine yer verilme düzeyine ilişkin Şekil 9 incelendiğinde, Adalet değerine ilişkin hiçbir göstergeye yer verilmediği görülmektedir.

Koruma - Kollama değerine ilişkin Şekil 9 incelendiğinde, bu değer frekansının 2 olduğu görülmektedir. “Başkalarına karşı merhametli olma” değer göstergesi Koruma - Kollama değerinde yer verilen tek değer olmuştur ($f=2$).

Vatandaşlık değerine yer verilme düzeyine ilişkin Şekil 9 incelendiğinde, Matematik ders kitabında en çok yer verilen değer Vatandaşlık değeri olduğu görülmektedir ($f=29$). “Başkaları ile iş birliği yapma” değer göstergesi ise en çok yer verilen değer göstergesidir ($f=14$). “Yaşamımızda işe koşmamız gereken yasa ve kuralları bilme” ($f=3$), “Kurallara ve yasalara uyma” ($f=2$), “Toplumunu daha iyi hale getirebilmek için üzerine düşen görevleri yerine getirme” ($f=4$), “Objektif olarak oy kullanma” ($f=1$), “Canlıların haklarını koruyan seçimler yapma” ($f=1$) ve “Çevreyi temiz tutma ve koruma” ($f=4$) değer göstergelerine yer verilmiştir.

İkinci sınıf Matematik ders kitabı Karakterin Altı Temel Değeri'ne yer verilme düzeyleri analiz edildiğinde Dürüstlük ve Adalet değerine ilişkin hiçbir göstergeye yer

verilmediği görülmektedir. Saygı değerine 9, Sorumluluk değerine 8, Koruma - Kollama değerine 2 ve Vatandaşlık değerine 29 defa yer verilmiştir. Uzman görüşleri ile yapılan tanımlamalara göre Dürüstlük, Saygı, Sorumluluk, Adalet, Koruma - Kollama değerleri “Çok yetersiz”, Vatandaşlık değeri ise “Yetersiz” tanımlamaları içinde kalmaktadır. Öğretme-öğrenme sürecinde öğretmenlerin en temel kaynaklarından olan Matematik ders kitabında değerlere yeterli seviyede yer verilmediği görülmektedir.

Elde edilen bulgular ders kitaplarında değerleri inceleyen önceki araştırma bulguları ile karşılaştırıldığında benzer bulgulara ulaşıldığı görülmektedir. Bu araştırmada elde edilen bulgular, Çimen ve Özmantar’ın (2023) araştırmasında elde ettiği bulguları desteklemektedir. İki araştırmada da Dürüstlük, Saygı, Sorumluluk değerlerine yer verilme düzeylerinde benzer bulgulara ulaşılmıştır. Adalet değerine yer verilme düzeylerinde farklı bulgulara ulaşılmıştır ancak iki araştırmada da değerlere yer verilme düzeyleri “Çok yetersiz” tanımlaması içinde kalmaktadır.

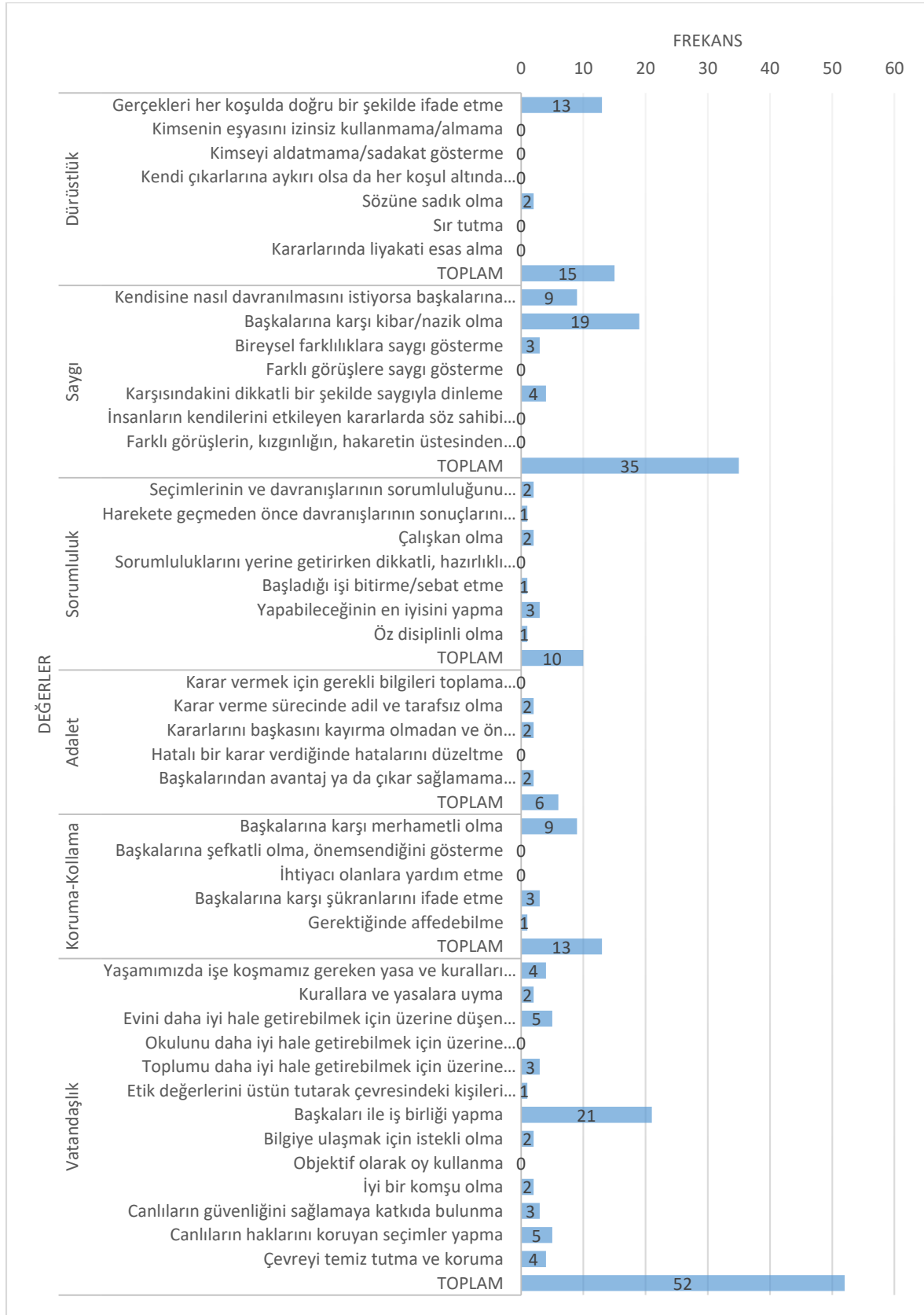
Şekil 9’da elde edilen bulgular incelendiğinde ikinci sınıf Matematik ders kitabında değer eğitiminin daha nitelikli hale gelebilmesi için, değerlere yer verilme düzeyinin “Yeterli”, “Çok yeterli” seviyeye getirilmesi gerekmektedir.

İlkokul 2. Sınıf Türkçe Ders Kitabının Analizi

İlkokul 2. sınıf ders kitaplarından olan Türkçe ders kitabı Erdemler, Milli Kültürümüz, Milli Mücadele ve Atatürk, Birey ve Toplum, Bilim ve Teknoloji, Sağlık ve Spor, Doğa ve Evren, Vatandaşlık olmak üzere 8 üniteden oluşmaktadır. Ders kitabındaki okuma metinleri, dinleme metinleri, etkinlikler, ünite değerlendirme soruları ve görseller Karakter Eğitiminin Altı Temel Değeri’ne göre analiz edilmiştir. Analiz sonucunda değerlere ve değer göstergelerine yer verilme düzeyleri Şekil 10’da gösterilmiştir.

Şekil 10

İlkokul 2. Sınıf Türkçe Ders Kitabının Analiz Grafiği

Dürüstlük değerine ilişkin Şekil 10 incelendiğinde bu değer frekansının 15 olduğu görülmektedir. En çok yer verilen değer göstergesi “Gerçekleri her koşulda doğru bir şekilde ifade etme” değer göstergesidir ($f=13$). “Sözüne sadık olma” değer göstergesi de yer verilen diğer bir değer göstergesidir ($f=2$).

Saygı değerine ilişkin Şekil 10 incelendiğinde bu değer frekansının 35 olduğu görülmektedir. “Başkalarına karşı kibar/nazik olma” değer göstergesi ($f=19$) en çok yer verilen değer göstergesidir. “Kendisine nasıl davranılmasını istiyorsa başkalarına da öyle davranma” ($f=9$), “Bireysel farklılıklara saygı gösterme” ($f=3$), “Karşısındakini dikkatli bir şekilde saygıyla dinleme” ($f=4$) yer verilen diğer değer göstergeleridir.

Sorumluluk değerine yer verilme düzeyine ilişkin Şekil 10 incelendiğinde bu değer frekansının 10 olduğu görülmektedir. “Yapabileceğinin en iyisini yapma” değer göstergesi ($f=3$) en çok yer verilen değer göstergesidir. “Seçimlerinin ve davranışlarının sorumluluğunu üstlenme (Hesap verilebilir olma)” ($f=2$), “Harekete geçmeden önce davranışlarının sonuçlarını düşünme” ($f=1$), “Çalışkan olma” ($f=2$), “Başladığı işi bitirme/sebat etme” ($f=1$), “Öz disiplinli olma” ($f=1$) değer göstergelerine yer verilmiştir.

Adalet değerine yer verilme düzeyine ilişkin Şekil 10 incelendiğinde değere 6 kere yer verildiği görülmektedir. Adalet değerinde “Karar verme sürecinde adil ve tarafsız olma” değer göstergesine ($f=2$), “Kararlarını başkasını kayırma olmadan ve ön yargılara kapılmadan verme” değer göstergesine ($f=2$) ve “Başkalarından avantaj ya da çıkar sağlamama (Başkalarının zayıf ya da bilgisizliğini istismar etmeme)” değer göstergesine ($f=2$) yer verilmiştir.

Koruma - Kollama değerine ilişkin Şekil 10 incelendiğinde, bu değer frekansının 13 olduğu görülmektedir. “Başkalarına karşı merhametli olma” değer göstergesi ($f=9$) en çok yer verilen değer göstergesidir. “Başkalarına karşı şükranlarını ifade etme” ($f=3$), “Gerektiğinde affedebilme” ($f=1$) değer göstergelerine yer verilmiştir.

Vatandaşlık değerine yer verilme düzeyine ilişkin Şekil 10 incelendiğinde, Türkçe ders kitabında en çok yer verilen değer Vatandaşlık değeri olduğu görülmektedir ($f=52$). Vatandaşlık değerinde, “Okulunu daha iyi hale getirebilmek için üzerine düşen görevleri yerine getirme” ve “Objektif olarak oy kullanma” değer göstergesi hariç bütün değerlere yer verilmiştir. En çok yerilen değer göstergesi “Başkaları ile iş birliği yapma” değer göstergesidir ($f=21$).

Şekil 10 incelendiğinde ikinci sınıf Türkçe ders kitabında Dürüstlük değerine 15, Saygı değerine 35, Sorumluluk değerine 10, Adalet değerine 6, Koruma - Kollama değerine 13 ve Vatandaşlık değerine 52 defa yer verilmiştir. Uzman görüşleri ile yapılan tanımlamalara göre Dürüstlük, Sorumluluk, Adalet, Koruma - Kollama değerleri “Çok yetersiz”, Saygı değeri “Yetersiz” ve Vatandaşlık değeri “Orta” düzey tanımlamaları içinde kalmaktadır.

Elde edilen bulgular ders kitaplarını inceleyen önceki araştırma bulguları ile karşılaştırıldığında benzer ve farklı bulgulara ulaşıldığı görülmektedir. Bu araştırmada elde edilen bulgular Türkmenoğlu, Akyol ve Çağımın (2021) araştırmalarında Dürüstlük, Sorumluluk ve Adalet değerlerine yer verilme düzeylerinde ulaştıkları bulguları desteklemektedir. Saygı değerine yer verilme düzeyleri iki araştırma arasındaki farklı bulgulardandır. Türkmenoğlu, Akyol ve Çağımın (2021) araştırmasında Saygı değerinin frekansı 3 iken bu araştırmada ise 35’tir. Ders kitapları analiz edilirken kullanılan değer sınıflamasının aynı olmaması benzer bulgulara ulaşılamamasının sebeplerinden olduğu düşünülmektedir.

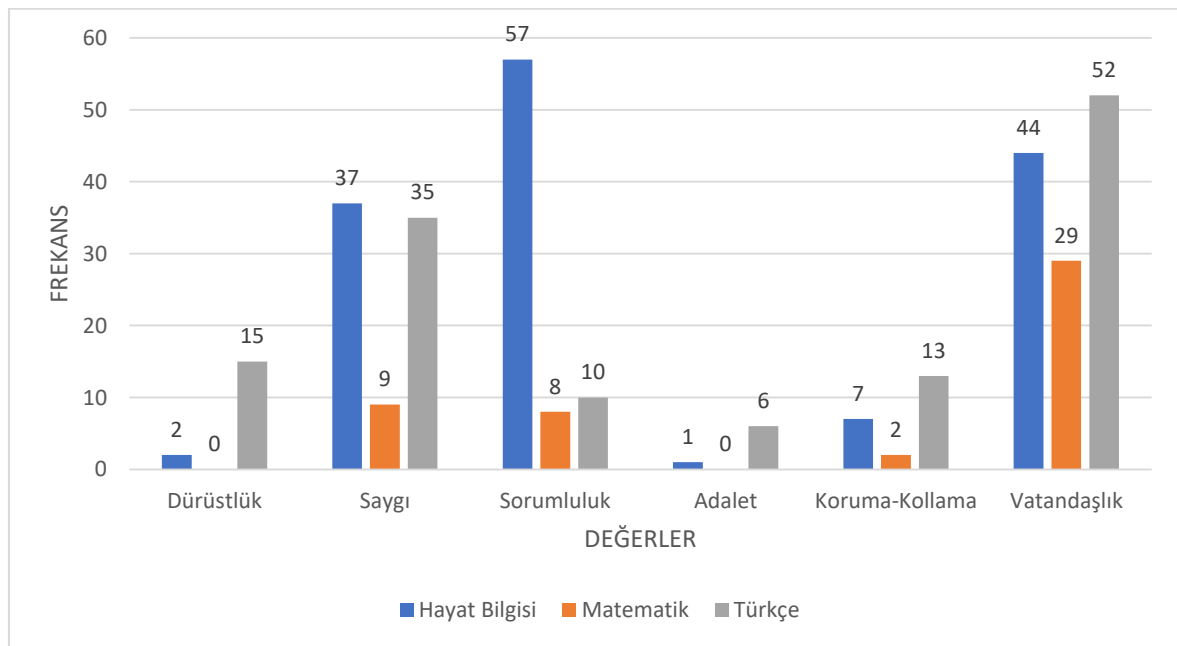
Şekil 10’da elde edilen bulgular analiz edildiğinde Türkçe ders kitabında değer eğitiminin daha nitelikli hale gelebilmesi için, değerlere yer verilme düzeyinin “Yeterli”, “Çok yeterli” tanımlamaları içinde olması gerekmektedir.

İlkokul 2. Sınıf Ders Kitaplarının Analizleri

İlkokul 2. sınıf ders kitaplarında Karakterin Altı Temel Değeri'ne yer verilmeye düzeylerini bütüncül bir yaklaşımla analiz edebilmek amacıyla Hayat Bilgisi, Matematik ve Türkçe ders kitaplarında yer verilen değerlerin frekansları incelenmiştir. İlkokul ikinci sınıf ders kitaplarındaki değerlerin karşılaştırma sonuçları Şekil 11'de gösterilmiştir.

Şekil 11

İlkokul 2. Sınıf Ders Kitaplarının Analiz Grafiği

Karakter Eğitiminin Altı Temel Değeri'ne yer verilme düzeylerini bütüncül bir yaklaşımla analiz etmek için Şekil 11 incelendiğinde, Matematik ders kitabında Dürüstlük değerine ilişkin hiçbir göstergeye yer verilmediği görülmektedir. Dürüstlük değerinin Hayat Bilgisi ders kitabındaki frekansı 2, Türkçe ders kitabındaki frekansı ise 15'tir. İlkokul ikinci sınıf ders kitaplarında Dürüstlük değerine yer verilme düzeyleri uzman görüşleri alınarak yapılan tanımlamaya göre "Çok yetersiz" düzeydedir.

Saygı değerine ilişkin Şekil 11 incelendiğinde; Hayat Bilgisi ve Türkçe ders kitaplarında Saygı değerine hemen hemen aynı düzeyde yer verildiği görülmektedir. Hayat Bilgisi ders kitabında Saygı değerinin frekansı 37, Türkçe ders kitabının frekansı ise 35'tir.

Matematik ders kitabında ise bu değerin frekansı 9'dur. İlkokul ikinci sınıf Hayat Bilgisi ve Türkçe ders kitaplarında Saygı değerine yer verilme düzeyi uzman görüşleri ile yapılan tanımlamaya göre "Yetersiz", Matematik ders kitabında ise "Çok yetersiz" düzeydedir.

Sorumluluk değerine yer verilme düzeyine ilişkin Şekil 11 incelendiğinde, Matematik ve Türkçe ders kitaplarında bu değere yer verilme düzeyi hemen hemen aynıdır. Sorumluluk değerine en çok Hayat Bilgisi ders kitabında yer verilmiştir. Sorumluluk değerinin frekansı, Hayat Bilgisi ders kitabında 57, Türkçe ders kitabında 10, Matematik ders kitabında ise 8'dir. İlkokul ikinci sınıf ders kitaplarında Sorumluluk değerine yer verilme düzeyi uzman görüşleri ile yapılan tanımlamaya göre Hayat Bilgisi ders kitabında "Orta", Türkçe ve Matematik ders kitaplarında ise "Çok yetersiz" düzeydedir.

Adalet değerine yer verilme düzeyine ilişkin Şekil 11 incelendiğinde; Matematik ders kitabında Adalet değerine hiç yer verilmezken, Hayat Bilgisi ders kitabında 1, Türkçe ders kitabında ise 6 defa yer verildiği görülmektedir. Üç ders kitabında da bu değere yer verilme düzeyi uzman görüşleri ile yapılan tanımlamaya göre "Çok yetersiz" düzeydedir.

Koruma - Kollama değerine ilişkin Şekil 11 incelendiğinde; Hayat Bilgisi ders kitabında Merhamet değerine 7, Matematik ders kitabında 2 ve Türkçe ders kitabında ise 13 defa yer verilmiştir. Üç ders kitabında da Koruma - Kollama değerine yer verilme düzeyi uzman görüşleri ile yapılan tanımlamaya göre "Çok yetersiz" düzeydedir.

Vatandaşlık değerine ilişkin Şekil 11 incelendiğinde; Hayat Bilgisi, Matematik ve Türkçe ders kitaplarında en çok yer verilme düzeyinin Vatandaşlık değerine ait olduğu görülmektedir. Vatandaşlık değerine Hayat Bilgisi ders kitabında 44, Matematik ders kitabında 29 ve Türkçe ders kitabında ise 52 defa yer verilmiştir. Vatandaşlık değerine yer verilme düzeyi uzman görüşleri alınarak yapılan tanımlamaya göre Matematik ders kitabında "Yetersiz", Hayat Bilgisi ve Türkçe ders kitaplarında ise "Orta" düzeydedir.

Şekil 11'de elde edilen bulgular ile MEB (2018) öğretim programlarında yer alan Değerlerimiz başlığındaki açıklamalar incelendiğinde, öğretim programında yer alan

açıklamaların aksine ders kitaplarında değerlere yeteri kadar yer verilmediği görülmektedir. MEB (2018) öğretim programında Değerlerin “ayrı bir program” ya da “öğrenme alanı” olarak görülmediği belirtilmektedir. Ayrıca öğretim programlarında Değerlerimiz başlığı adı altında yer alan açıklamalar bütün derslerin öğretim programında aynı şekilde yazılmıştır. Bu da ders fark etmeksizin değerlere aynı önemin verilmesi gerektiği anlamına gelmektedir. Ancak Şekil 11 incelendiğinde ders kitaplarında değerlere aynı düzeyde yer verilmediği görülmektedir. İkinci sınıf Hayat Bilgisi ders kitabında değerlere toplam 148, Matematik ders kitabında 48 ve Türkçe ders kitabında ise 131 defa yer verilmiştir. Hayat Bilgisi ve Türkçe ders kitaplarında değerlere yer verilme sayısı birbirine yakınken, Matematik ders kitabında ise çok düşük seviyededir. Özellikle Matematik ders kitabında değerlere çok az yer verilmiştir. Ders kitaplarında değerlere yer verilme düzeylerinde tutarlılık olmadığı görülmektedir.

Elde edilen bulgular ve MEB (2018) öğretim programında değerlere nasıl yer verilmesi gerektiğine ilişkin açıklamalar incelendiğinde ise değerlere yeteri kadar yer verilmediği görülmektedir. İkinci sınıf ders kitaplarının nitelikli bir karakter eğitimi için yeniden oluşturulması gerekmektedir. Ders kitapları oluşturulurken ise ahlak gelişim kuramları, kişilik gelişim kuramları ve Sosyal Öğrenme Kuramı'nın ilkelerinin ön plana alınması gerekmektedir.

Araştırmanın birinci alt probleminde elde edilen bulgular ile araştırmanın ikinci alt probleminde elde edilen bulgular birlikte analiz edildiğinde ise Dürüstlük, Adalet ve Koruma - Kollama değerlerinde benzer bulgulara ulaşıldığı görülmektedir. Saygı, Sorumluluk ve Vatandaşlık değerlerine yer verilme düzeyinde ise ikinci sınıf ders kitaplarında artış olmakla birlikte nitelikli bir karakter eğitimi için yeterli seviyede olmadığı görülmektedir.

Sonuç olarak araştırmanın ikinci alt problemi kapsamında ilkökul 2. sınıf ders kitaplarında Karakterin Altı Temel Değeri'ne yer verilme düzeylerinin yetersiz olduğu görülmektedir.

Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular, Yorumlar ve Tartışma

Araştırmanın üçüncü alt problemi “İlkokul 3. sınıf ders kitaplarında Karakter Eğitiminde Altı Temel Değer’e ne düzeyde yer verilmektedir?” sorusuna ilişkin sonuçlar elde etmeye yöneliktir. Bu amaçla üçüncü sınıf Hayat Bilgisi, Matematik, Türkçe ve Fen Bilimleri ders kitapları Karakter Eğitiminin Altı Temel Değeri’ne göre analiz edilmiştir. İlkokul üçüncü sınıf ders kitaplarında Karakter Eğitiminin Altı Temel Değeri’ne yer verilme düzeylerinde bütüncül bir yaklaşım sağlanabilmesi amacıyla üçüncü sınıf ders kitaplarındaki değerler birlikte analiz edilmiştir.

İlkokul 3. Sınıf Ders Kitaplarının Analizi

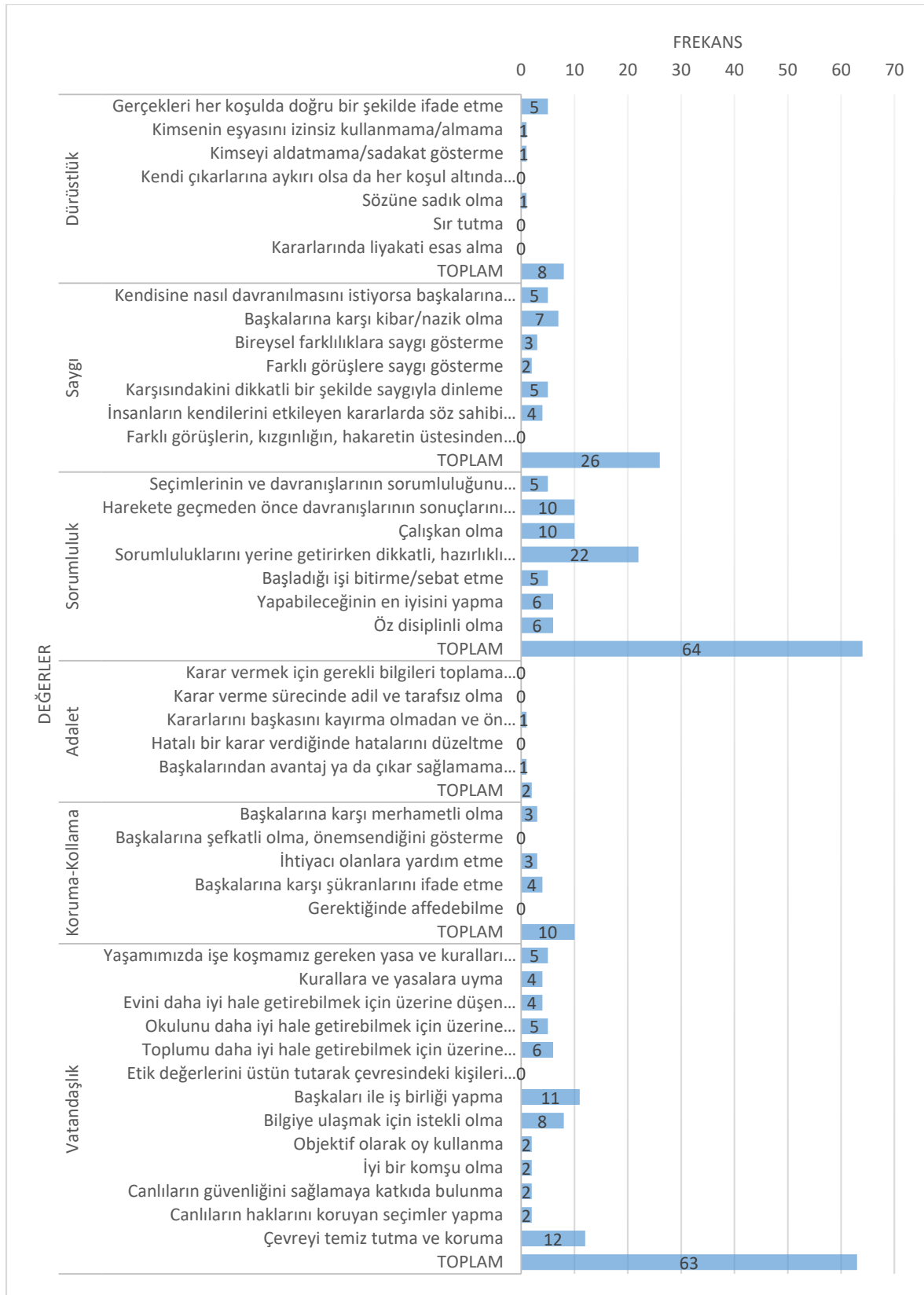
İlkokul üçüncü sınıf temel derslerinden olan Hayat Bilgisi, Matematik, Türkçe ve Fen Bilimleri ders kitapları Karakter Eğitiminin Altı Temel Değeri bakımından analiz edilmiştir.

İlkokul 3. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabının Analizi

İlkokul üçüncü sınıf ders kitaplarından olan Hayat Bilgisi ders kitabı Okulumuzda Hayat, Evimizde Hayat, Sağlıklı Hayat, Güvenli Hayat, Ülkemizde Hayat ve Doğada Hayat olmak üzere 6 üniteden oluşmaktadır. Ders kitabındaki konu anlatımları, etkinlikler, ünite değerlendirme soruları ve görseller Karakter Eğitiminin Altı Temel Değeri’ne göre analiz edilmiştir. Analiz sonucunda değerlere ve değer göstergelerine yer verilme düzeyleri Şekil 12’de gösterilmiştir.

Şekil 12

İlkokul 3. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabının Analiz Grafiği

Dürüstlük değerine ilişkin Şekil 12 incelendiğinde, Dürüstlük değerinin frekansının 8 olduğu görülmektedir. “Gerçekleri her koşulda doğru bir şekilde ifade etme” değer göstergesi ($f=5$) en çok yer verilen değer göstergesidir. “Kimsenin eşyasını izinsiz kullanmama/almama”, “Kimseyi aldatmama/sadakat gösterme” ve “Sözüne sadık olma” değer göstergelerine ise birer kez yer verilmiştir.

Saygı değerine ilişkin Şekil 12 incelendiğinde bu değerinin frekansının 26 olduğu görülmektedir. Saygı değerinde “Farklı görüşlerin, kızgınlığın, hakaretin üstesinden barışla gelme (Düzeni sağlamak için hiçbir nedenle tehdide, şiddete başvurmama)” değer göstergesi hariç bütün değer göstergelerine yer verilmiştir. En çok yer verilen değer göstergesi ise “Başkalarına karşı kibar/nazik olma” değer göstergesi ($f=7$) olmuştur.” Kendisine nasıl davranılmasını istiyorsa başkalarına da öyle davranma” ($f=5$), “Bireysel farklılıklara saygı gösterme” ($f=3$), “Farklı görüşlere saygı gösterme” ($f=2$), “Karşısındakini dikkatli bir şekilde saygıyla dinleme” ($f=5$), “İnsanların kendilerini etkileyen kararlarda söz sahibi olmalarını sağlama” ($f=4$) değer göstergelerine yer verilmiştir.

Sorumluluk değerine ilişkin Şekil 12 incelendiğinde, Sorumluluk değerinin frekansı 64 olarak görülmektedir. Sorumluluk değerinde, bütün değer göstergelerine yer verilmiştir. En çok yer verilen değer göstergesi “Sorumluluklarını yerine getirirken dikkatli, hazırlıklı ve bilgili olma” değer göstergesidir ($f=22$). “Seçimlerinin ve davranışlarının sorumluluğunu üstlenme (Hesap verilebilir olma)” ($f=5$), “Harekete geçmeden önce davranışlarının sonuçlarını düşünme” ($f=10$), “Çalışkan olma” ($f=10$), “Başladığı işi bitirme/sebat etme” ($f=5$), “Yapabileceğinin en iyisini yapma” ($f=6$), “Öz disiplinli olma” ($f=6$) değer göstergelerine yer verilmiştir.

Adalet değerine ilişkin olarak Şekil 12 incelendiğinde, Adalet değerinin frekansının 2 olduğu görülmektedir. “Kararlarını başkasını kayırma olmadan ve ön yargılara kapılmadan verme” ve “Başkalarından avantaj ya da çıkar sağlamama (Başkalarının zayıf ya da bilgisizliğini istismar etmeme)” değer göstergelerinin frekansı 1’dir. Diğer değer göstergelerine ise yer verilmemiştir.

Koruma - Kollama değerine ilişkin Şekil 12 incelendiğinde, Koruma - Kollama değerinin frekansının 10 olduğu görülmektedir. Koruma - Kollama değerinde en çok yer verilen değer göstergesi “Başkalarına karşı şükranlarını ifade etme” değer göstergesidir ($f= 4$). “Başkalarına karşı merhametli olma” ($=3$), “İhtiyacı olanlara yardım etme” ($=3$) değer göstergelerine yer verilmiştir.

Vatandaşlık değerine ilişkin olarak Şekil 12 incelendiğinde, Vatandaşlık değerinin Hayat Bilgisi ders kitabında en çok yer verilen değer olduğu görülmektedir ($f=63$). En çok yer verilen değer göstergesi “Çevreyi temiz tutma ve koruma” değer göstergesidir ($f=12$).” Etik değerlerini üstün tutarak çevresindeki kişileri destekleme” değer göstergesi dışında bütün değer göstergelerine yer verilmiştir.

Şekil 12 incelendiğinde; üçüncü sınıf Hayat Bilgisi ders kitabında Dürüstlük değerine 8, Saygı değerine 26, Sorumluluk değerine 64, Adalet değerine 2, Koruma - Kollama değerine 10 ve Vatandaşlık değerine 63 defa yer verildiği görülmektedir. Adalet değerine sadece 2 defa yer verilmiş olması dikkat çekicidir. Uzman görüşleri ile yapılan tanımlamalara göre Dürüstlük, Adalet, Koruma - Kollama değerleri “Çok yetersiz”, Saygı değeri “Yetersiz”, Sorumluluk ve Vatandaşlık değerleri ise “Yeterli” düzey tanımlamaları içinde kalmaktadır.

Elde edilen bulgular ders kitaplarında değerleri inceleyen önceki araştırma bulguları ile karşılaştırıldığında kısmen benzer bulgulara ulaşıldığı görülmektedir. Candan ve Ergen’in (2014) araştırmasında en çok yer verilen değer Sorumluluk değeri olmuştur. Bu araştırma bu bulguyu desteklemektedir. Candan ve Ergen’in (2014) araştırmasında Dürüstlük değerinin frekansı 16 iken bu çalışmada ise 8’dir ancak iki çalışmada da Dürüstlük değerine yer verilme düzeyleri “Çok yetersiz” tanımlaması içinde kalmaktadır. İncelenen kitapların yazarlarının farklı olması, değer sınıflandırmasının aynı olmaması gibi sebeplerden dolayı farklı frekanslara ulaşıldığı düşünülmektedir.

Araştırmadan elde edilen bulgular, Hatay Uçar’ın (2019) araştırma bulgularını da destekler niteliktedir. Dürüstlük, Saygı, Sorumluluk ve Adalet değerlerine yer verilme

düzeylerine ilişkin benzer bulgulara ulaşmıştır. İki araştırmada da en çok yer verilen değer Sorumluluk değeridir. Dürüstlük ve Adalet değerlerine yer verilme düzeyi iki araştırmada da “Çok yetersiz”, Saygı değerinde ise “Yetersiz” tanımlamaları içindedir.

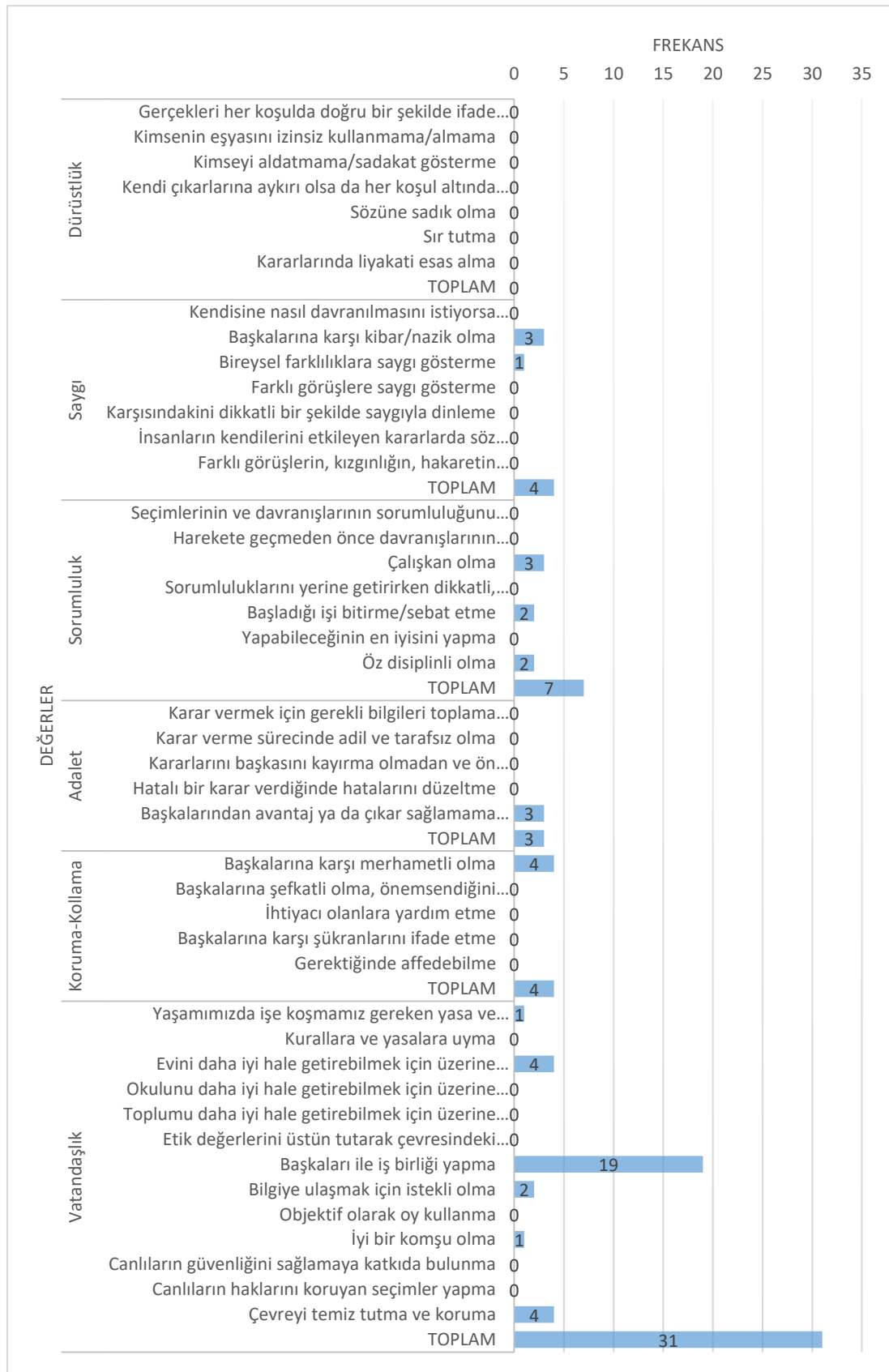
Şekil 12’de elde edilen bulgular incelendiğinde; Hayat Bilgisi ders kitabında değer eğitiminin daha nitelikli hale gelebilmesi için, değerlere yer verilme düzeyinin “Yeterli”, “Çok yeterli” seviyeye getirilmesi gerekmektedir.

İlkokul 3. Sınıf Matematik Ders Kitabının Analizi

İlkokul üçüncü sınıf ders kitaplarından olan Matematik ders kitabı 6 üniteden oluşmaktadır. Ders kitabındaki konu anlatımları, etkinlikler, ünite değerlendirme soruları ve görseller Karakter Eğitiminin Altı Temel Değeri’ne göre analiz edilmiştir. Analiz sonucunda değerlere ve değer göstergelerine yer verilme düzeyleri Şekil 13’te gösterilmiştir.

Şekil 13

İlkokul 3. Sınıf Matematik Ders Kitabının Analiz Grafiği

Dürüstlük değerine ilişkin Şekil 13 incelendiğinde, Dürüstlük değerine ilişkin hiçbir göstergeye yer verilmediği görülmektedir.

Saygı değerine ilişkin Şekil 13 incelendiğinde, Saygı değerinin frekansının 4 olduğu görülmektedir. En çok yer verilen değer göstergesi “Başkalarına karşı kibar/nazik olma” olmuştur ($f=3$). “Bireysel farklılıklara saygı gösterme” değer göstergesi ($f=1$) de yer verilen diğer bir değer göstergesidir.

Sorumluluk değerine yer verilme düzeyine ilişkin Şekil 13 incelendiğinde, bu değer frekansının 7 olduğu görülmektedir. “Çalışkan olma” değer göstergesi en çok yer verilen değer göstergesidir ($f=3$). “Başladığı işi bitirme/sebat etme” ($f=2$) ve “Öz disiplinli olma” ($f=2$) değer göstergelerine yer verilmiştir.

Adalet değerine yer verilme düzeyine ilişkin Şekil 13 incelendiğinde, bu değer frekansının 3 olduğu görülmektedir. Adalet değerinde sadece “Başkalarından avantaj ya da çıkar sağlamama (Başkalarının zayıf ya da bilgisizliğini istismar etmeme)” değer göstergesine ($f=3$) yer verilmiştir.

Koruma - Kollama değerine ilişkin Şekil 13 incelendiğinde, bu değer frekansının 4 olduğu görülmektedir. “Başkalarına karşı merhametli olma” değer göstergesi Koruma - Kollama değerinde yer verilen tek değer olmuştur ($f=4$).

Vatandaşlık değerine yer verilme düzeyine ilişkin Şekil 13 incelendiğinde, Matematik ders kitabında en çok yer verilen değer Vatandaşlık değeri olduğu görülmektedir ($f=31$). “Başkaları ile iş birliği yapma” değer göstergesi ise en çok yer verilen değer göstergesidir ($f=19$). “Yaşamımızda işe koşmamız gereken yasa ve kuralları bilme” ($f=1$), “Evini daha iyi hale getirebilmek için üzerine düşen görevleri yerine getirme” ($f=4$), “Bilgiye ulaşmak için istekli olma” ($f=2$), “İyi bir komşu olma” ($f=1$), “Çevreyi temiz tutma ve koruma” ($f=4$) yer verilen değer göstergeleridir.

Şekil 13 incelendiğinde; üçüncü sınıf Matematik ders kitabında Dürüstlük ($f=0$) değerine hiç yer verilmediği görülmektedir. Saygı değerine 4, Sorumluluk değerine 7,

Adalet değerine 3, Koruma - Kollama değerine 4 ve Vatandaşlık değerine 31 defa yer verildiği görülmektedir. Uzman görüşleri ile yapılan tanımlamalara göre Dürüstlük, Saygı, Sorumluluk, Adalet, Koruma - Kollama değerleri “Çok yetersiz” ve Vatandaşlık değeri ise “Yetersiz” düzey tanımlamaları içinde kalmaktadır.

Elde edilen bulgular ders kitaplarında değerleri inceleyen önceki araştırma bulguları ile karşılaştırıldığında benzer bulgulara ulaşıldığı görülmektedir. Bu araştırmada elde edilen bulgular, Karaca ve Uzunkol'un (2019) araştırmasını destekler niteliktedir. İki araştırmada da değerlere yer verilme düzeyinin yetersiz olduğu ve Matematik ders kitabında değerlere daha kapsamlı bir şekilde yer verilmesi gerektiği bulgusuna ulaşılmıştır.

Elde edilen bulgular Çimen ve Özmantar'ın (2023) araştırma bulgularıyla benzerlik ve farklılıklar göstermektedir. Çimen ve Özmantar (2023), araştırmalarında en az yer verilen değerlerden biri Dürüstlük ($f=1$) olmuştur. Bu araştırmada ise Dürüstlük değerine yer verilmediği görülmüştür. Çimen ve Özmantar (2023) araştırmasında Saygı değeriyle ilgili herhangi bir vurguya yer verilmediği belirtilmektedir fakat bu araştırmada ise Saygı değerine yer verilme düzeyi 4'tür. İki araştırma da ders kitaplarında değerlere yer verilme düzeylerinin yetersizliği konusunda benzer bulgulara ulaşılmıştır.

Şekil 13'te elde edilen bulgular incelendiğinde; üçüncü sınıf Matematik ders kitabında değer eğitiminin daha nitelikli hale gelebilmesi için, değerlere yer verilme düzeyinin “Yeterli”, “Çok yeterli” seviyeye getirilmesi gerekmektedir.

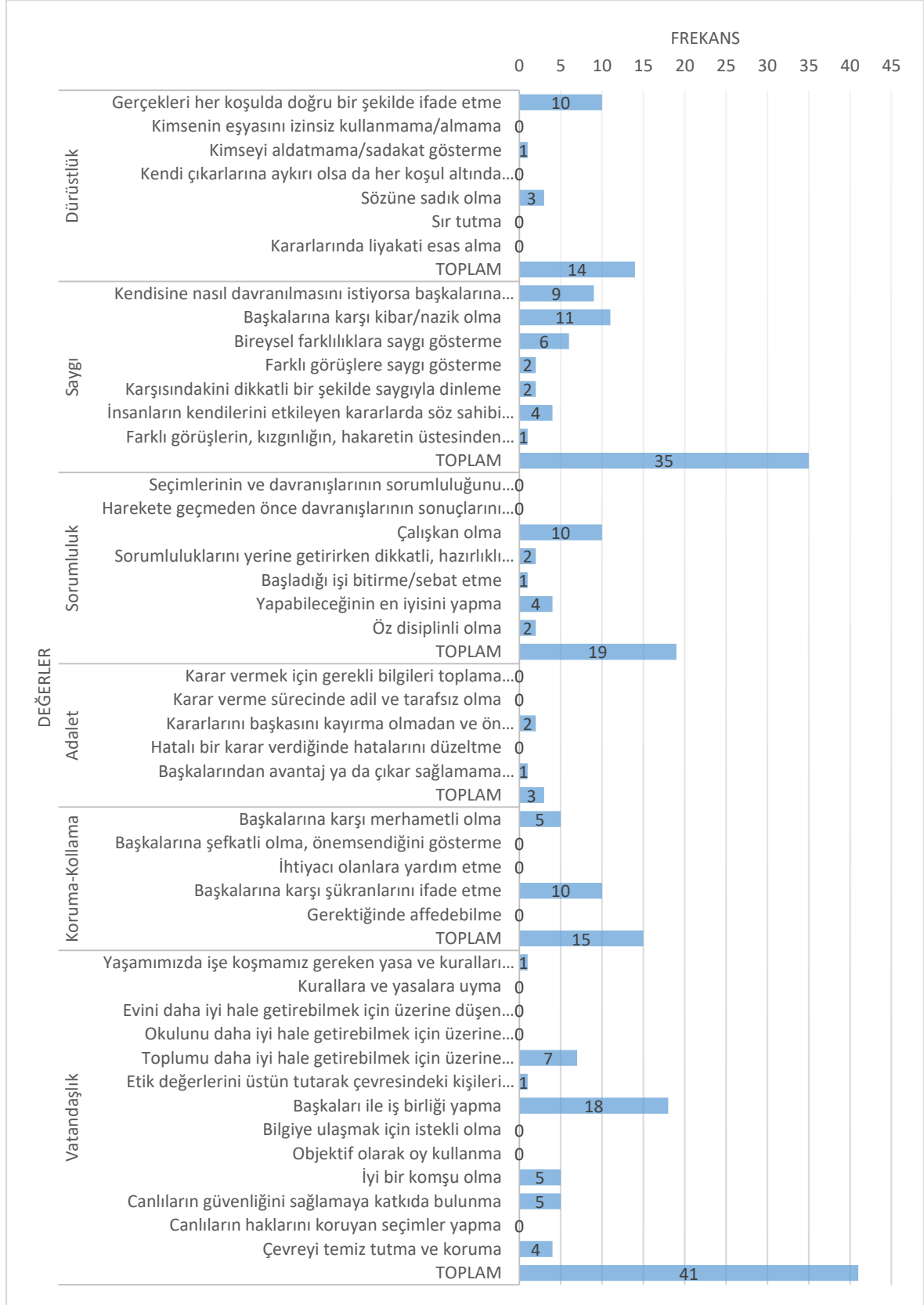
İlkokul 3. Sınıf Türkçe Ders Kitabının Analizi

İlkokul üçüncü sınıf ders kitaplarından olan Türkçe ders kitabı Birey ve Toplum, Milli Mücadele ve Atatürk, Erdemler, Milli Kültürümüz, İletişim, Bilim ve Teknoloji, Çocuk Dünyası, Sağlık ve Spor olmak üzere 8 üniteden oluşmaktadır. Ders kitabındaki okuma metinleri, dinleme metinleri, etkinlikler, ünite değerlendirme soruları ve görseller Karakter

Eğitiminin Altı Temel Değeri'ne göre analiz edilmiştir. Analiz sonucunda değerlere ve değer göstergelerine yer verilme düzeyleri Şekil 14'te gösterilmiştir.

Şekil 14

İlkokul 3. Sınıf Türkçe Ders Kitabının Analiz Grafiği

Dürüstlük değerine ilişkin Şekil 14 incelendiğinde bu değer frekansının 14 olduğu görülmektedir. En çok yer verilen değer göstergesi “Gerçekleri her koşulda doğru bir şekilde ifade etme” değer göstergesidir ($f=10$). “Kimseyi aldatmama/sadakat gösterme” ($f=1$) ve “Sözüne sadık olma” ($f=3$) değer göstergelerine yer verilmiştir.

Saygı değerine ilişkin Şekil 14 incelendiğinde bu değer frekansının 35 olduğu görülmektedir. Saygı değerinde bütün değer göstergelerine yer verilmiştir. “Başkalarına karşı kibar/nazik olma” değer göstergesi ($f=11$) en çok yer verilen değer göstergesidir. “Kendisine nasıl davranılmasını istiyorsa başkalarına da öyle davranma” ($f=9$), “Bireysel farklılıklara saygı gösterme” ($f=6$), “Farklı görüşlere saygı gösterme” ($f=2$), “Karşısındakini dikkatli bir şekilde saygıyla dinleme” ($f=2$), “İnsanların kendilerini etkileyen kararlarda söz sahibi olmalarını sağlama” ($f=4$), “Farklı görüşlerin, kızgınlığın, hakaretin üstesinden barışla gelme (Düzeni sağlamak için hiçbir nedenle tehdide, şiddete başvurmama)” ($f=1$) yer verilen diğer değer göstergeleridir.

Sorumluluk değerine yer verilme düzeyine ilişkin Şekil 14 incelendiğinde bu değer frekansının 19 olduğu görülmektedir. “Çalışkan olma” değer göstergesi en çok yer verilen değer göstergesidir ($f=10$). “Sorumluluklarını yerine getirirken dikkatli, hazırlıklı ve bilgili olma” ($f=2$), “Başladığı işi bitirme/sebat etme” ($f=1$), “Yapabileceğinin en iyisini yapma” ($f=4$), “Öz disiplinli olma” ($f=2$) yer verilen diğer değer göstergeleridir.

Adalet değerine yer verilme düzeyine ilişkin Şekil 14 incelendiğinde değere 3 kere yer verildiği görülmektedir. Adalet değerinde “Kararlarını başkasını kayırma olmadan ve ön yargılara kapılmadan verme” değer göstergesine ($f=2$) ve “Başkalarından avantaj ya da çıkar sağlamama (Başkalarının zayıf ya da bilgisizliğini istismar etmeme)” değer göstergesine ($f=1$) yer verilmiştir.

Koruma - Kollama değerine ilişkin Şekil 14 incelendiğinde, bu değer frekansının 15 olduğu görülmektedir. “Başkalarına karşı şükranlarını ifade etme” değer göstergesi ($f=10$) en çok yer verilen değer göstergesidir. “Başkalarına karşı merhametli olma” değer göstergesi ($f=5$) ise yer verilen diğer değer göstergesidir.

Vatandaşlık değerine yer verilme düzeyine ilişkin Şekil 14 incelendiğinde, Türkçe ders kitabında en çok yer verilen değer Vatandaşlık değeri olduğu görülmektedir ($f=41$). Vatandaşlık değerinde, “Başkaları ile iş birliği yapma” değer göstergesi ($f=18$) en çok yer verilen değer göstergesidir. “Yaşamımızda işe koşmamız gereken yasa ve kuralları bilme” ($f=1$), “Toplum daha iyi hale getirebilmek için üzerine düşen görevleri yerine getirme” ($f=7$), “Etik değerlerini üstün tutarak çevresindeki kişileri destekleme” ($f=1$), “İyi bir komşu olma” ($f=5$), “Canlıların güvenliğini sağlamaya katkıda bulunma” ($f=5$), “Çevreyi temiz tutma ve koruma” ($f=4$) değer göstergelerine yer verilmiştir.

Şekil 14 incelendiğinde; üçüncü sınıf Türkçe ders kitabında Dürüstlük değerine 14, Saygı değerine 35, Sorumluluk değerine 19, Adalet değerine 3, Koruma - Kollama değerine 15 ve Vatandaşlık değerine 41 defa yer verildiği görülmektedir. Uzman görüşleri ile yapılan tanımlamalara göre Dürüstlük, Sorumluluk, Adalet, Koruma - Kollama değerleri “Çok yetersiz”, Saygı değeri “Yetersiz” ve Vatandaşlık değeri “Orta” düzey tanımlamaları içinde kalmaktadır.

Elde edilen bulgular ders kitaplarında değerleri inceleyen önceki araştırma bulguları ile karşılaştırıldığında benzer ve farklı bulgular olduğu görülmektedir. Bu araştırmada elde edilen bulgular; Türkmenoğlu, Akyol ve Çağımın’ın (2021), araştırmalarında Dürüstlük ve Adalet değerleriyle ilgili elde ettiği bulguları desteklemektedir. Saygı ve Sorumluluk değerleriyle ilgili olarak iki araştırmada farklı bulgulara ulaşılmıştır. Türkmenoğlu ve ark. (2021) Saygı ve Sorumluluk değerlerinin frekanslarını sırasıyla 8 ve 7 olarak tespit etmişlerdir. Bu araştırmada ise Saygı ve Sorumluluk değerlerinin frekansları sırasıyla 35 ve 19 olarak tespit edilmiştir. Ders kitapları analiz edilirken kullanılan değer sınıflandırmalarının aynı olmaması farklı bulgulara ulaşılmasının sebebi olabilir.

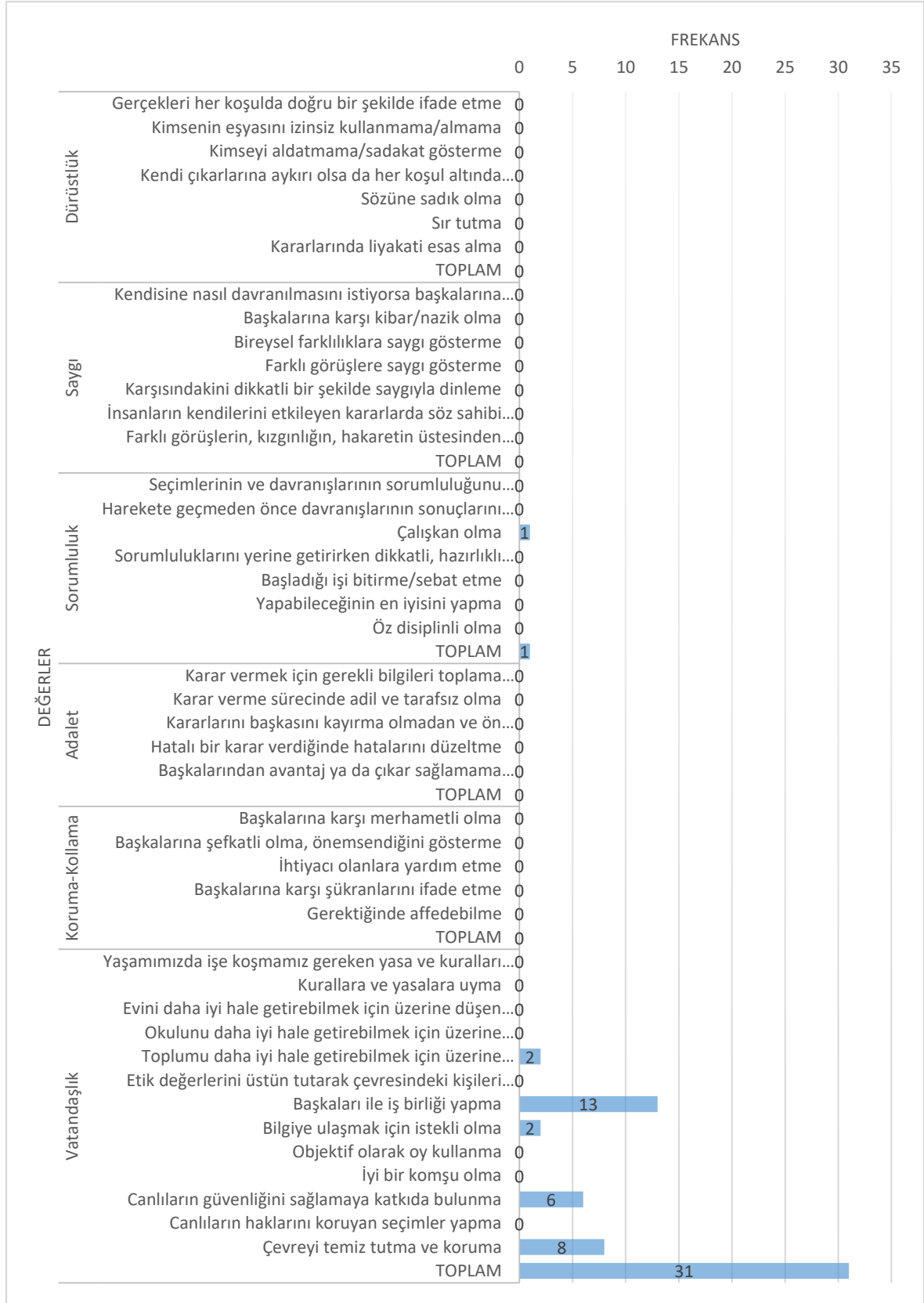
Şekil 14’te elde edilen bulgular incelendiğinde; Türkçe ders kitabında değer eğitiminin daha nitelikli hale gelebilmesi için, değerlere yer verilme düzeyinin “Yeterli”, “Çok yeterli” seviyeye getirilmesi gerekmektedir.

İlkokul 3. Sınıf Fen Bilimleri Ders Kitabının Analizi

İlkokul üçüncü sınıf ders kitaplarından olan Fen Bilimleri ders kitabı Gezegemizi Tanıyalım, Beş Duyumuz, Kuvveti Tanıyalım, Maddeyi Tanıyalım, Çevremizdeki Işık ve Sesler, Canlıların dünyasına Yolculuk, Elektrikli Araçlar olmak üzere 7 üniteden oluşmaktadır. Ders kitabındaki konu anlatımları, etkinlikler, ünite değerlendirme soruları ve görseller Karakter Eğitiminin Altı Temel Değeri'ne göre analiz edilmiştir. Analiz sonucunda değerlere ve değer göstergelerine yer verilme düzeyleri Şekil 15'te gösterilmiştir.

Şekil 15

İlkokul 3. Sınıf Fen Bilimleri Ders Kitabının Analiz Grafiği

Dürüstlük değerine ilişkin Şekil 15 incelendiğinde, Dürüstlük değerine ilişkin hiçbir göstergeye yer verilmediği görülmektedir.

Saygı değerine ilişkin Şekil 15 incelendiğinde, Saygı değerine ilişkin hiçbir göstergeye yer verilmediği görülmektedir.

Sorumluluk değerine yer verilme düzeyine ilişkin Şekil 15 incelendiğinde, bu değerlerin frekansınının 1 olduğu görülmektedir. “Çalışkan olma” değer göstergesi Sorumluluk değerinde yer verilen tek değer göstergesidir.

Adalet değerine yer verilme düzeyine ilişkin Şekil 15 incelendiğinde, Adalet değerine ilişkin hiçbir göstergeye yer verilmediği görülmektedir.

Koruma - Kollama değerine ilişkin Şekil 15 incelendiğinde, Koruma - Kollama değerine ilişkin hiçbir göstergeye yer verilmediği görülmektedir.

Vatandaşlık değerine yer verilme düzeyine ilişkin Şekil 15 incelendiğinde, Fen Bilimleri ders kitabında en çok yer verilen değerlerin Vatandaşlık değeri olduğu görülmektedir ($f=31$). “Başkaları ile iş birliği yapma” değer göstergesi ise en çok yer verilen değer göstergesidir ($f=13$). “Toplumunu daha iyi hale getirebilmek için üzerine düşen görevleri yerine getirme” ($f=2$), “Bilgiye ulaşmak için istekli olma” ($f=2$), “Canlıların güvenliğini sağlamaya katkıda bulunma” ($f=6$), “Çevreyi temiz tutma ve koruma” ($f=8$) değer göstergelerine yer verilmiştir.

Şekil 15 incelendiğinde; üçüncü sınıf Fen Bilimleri ders kitabında Dürüstlük, Saygı, Adalet ve Koruma - Kollama değerlerine hiç yer verilmediği görülmektedir. Sorumluluk değerine 1, Vatandaşlık değerine ise 31 defa yer verilmiştir. Uzman görüşleri ile yapılan tanımlamalara göre Dürüstlük, Saygı, Sorumluluk, Adalet ve Koruma - Kollama değerleri “Çok yetersiz”, Vatandaşlık değeri “Yetersiz” düzey tanımlamaları içinde kalmaktadır.

Elde edilen bulgular ders kitaplarında değerleri inceleyen önceki araştırma bulguları ile karşılaştırıldığında benzer bulgulara ulaşıldığı görülmektedir. Bu araştırmada

elde edilen bulgular Yılmaz ve Kıran'ın (2023) araştırmasını desteklemektedir. İki araştırmada da Dürüstlük ve Adalet değerleri en az yer verilen değerlerdendir.

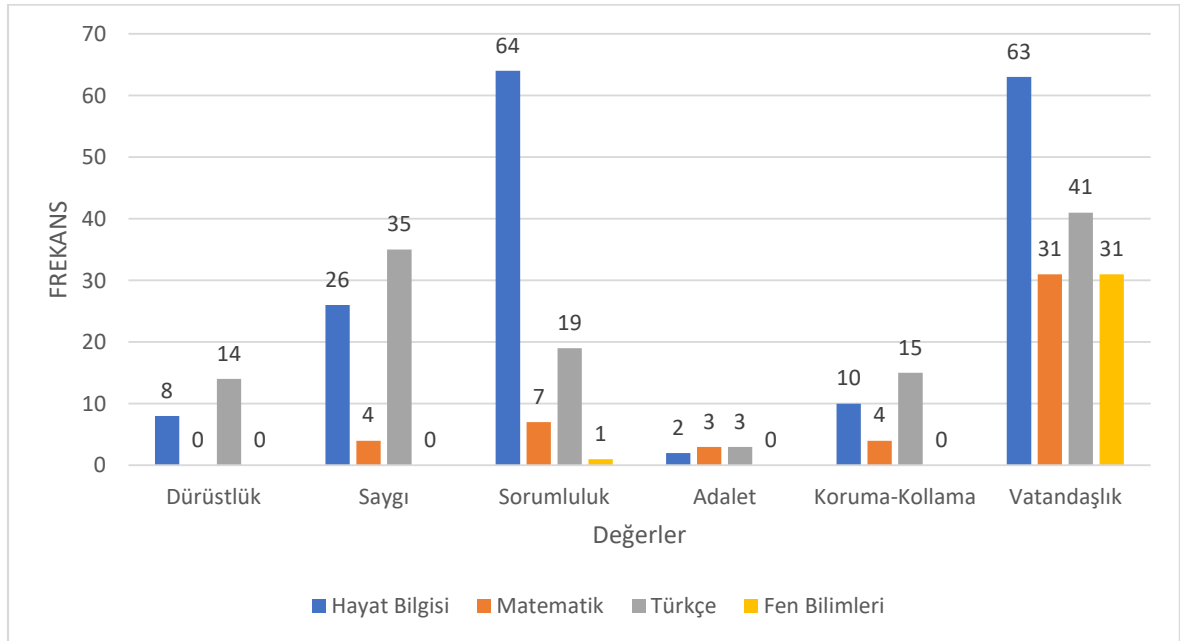
Şekil 15'te elde edilen bulgular incelendiğinde; üçüncü sınıf Fen Bilimleri ders kitabında değer eğitiminin daha nitelikli hale gelebilmesi için, değerlere yer verilme düzeyinin "Yeterli", "Çok yeterli" seviyeye getirilmesi gerekmektedir.

İlkokul 3. Sınıf Ders Kitaplarının Analizleri

İlkokul üçüncü sınıf ders kitaplarında Karakterin Altı Temel Değeri'ne yer yer verilme düzeylerini bütüncül bir yaklaşımla analiz edebilmek amacıyla Hayat Bilgisi, Matematik, Türkçe ve Fen Bilimleri ders kitaplarında yer verilen değerlerin frekansları analiz edilmiştir. İlkokul üçüncü sınıf ders kitaplarındaki değerlerin analizleri Şekil 16'da özetlenmiştir.

Şekil 16

İlkokul 3. Sınıf Ders Kitaplarının Analiz Grafiği

İlkokul üçüncü sınıf ders kitaplarında Karakter Eğitiminin Altı Temel Değeri'ne yer verilme düzeylerini bütüncül bir yaklaşımla analiz edebilmek amacıyla Şekil 16 incelendiğinde, Matematik ve Fen Bilimleri ders kitaplarında Dürüstlük değerine yer

verilmediği görülmektedir. Dürüstlük değerinin Hayat Bilgisi ders kitabındaki frekansı 8, Türkçe ders kitabındaki frekansı ise 18'tür. Şekil 16 incelendiğinde özellikle sayısal derslerde Dürüstlük değerine yer verilmemesi dikkat çekmektedir. Dürüstlük değerine yer verilme düzeyleri uzman görüşleri ile yapılan tanımlamaya göre "Çok yetersiz" düzeydedir.

Saygı değerine ilişkin Şekil 16 incelendiğinde; Matematik ders kitabında Saygı değerinin frekansının 4 olduğu, Fen Bilimleri ders kitabında ise Saygı değerine yer verilmediği görülmektedir. Matematik ve Fen Bilimleri ders kitaplarında Saygı değerine yer verilme düzeyinin uzman görüşleri ile yapılan tanımlamaya göre "Çok yetersiz" olduğu görülmektedir. Hayat Bilgisi ve Türkçe ders kitaplarında Saygı değerine birbirine yakın düzeyde yer verilmiştir. Hayat Bilgisi ders kitabında Saygı değerinin frekansı 26, Türkçe ders kitabının frekansı ise 35'tir. Hayat Bilgisi ve Türkçe ders kitabında Saygı değerine yer verilme düzeyi uzman görüşleri ile yapılan tanımlamaya göre "Yetersiz"dir. Saygı değerine yer verilme düzeyinde de sayısal dersler, sözel derslere göre çok daha düşük düzeydedir.

Sorumluluk değerine yer verilme düzeyine ilişkin Şekil 16 incelediğinde, Hayat Bilgisi ders kitabında Sorumluluk değerine en fazla düzeyde yer verildiği görülmektedir ($f=64$). Sorumluluk değeri için Matematik dersinin frekansı 7, Türkçe dersinin frekansı 19 ve Fen Bilimleri ders kitabının frekansı ise 1'dir. Uzman görüşleri ile yapılan tanımlamaya göre Hayat Bilgisi ders kitabında Sorumluluk değerine yer verilme düzeyi "Yeterli", diğer ders kitaplarında ise "Çok yetersiz" düzeydedir. Dürüstlük ve Saygı değerine yer verilme düzeyinde görülen benzerlik Sorumluluk değerinde de görülmektedir. Sayısal derslerde bu değere yer verilme düzeyi, sözel derslere göre çok daha düşüktür.

Adalet değerine yer verilme düzeyine ilişkin Şekil 16 incelendiğinde, Fen Bilimleri ders kitabında Adalet değerine yer verilmediği görülmektedir. Hayat Bilgisi ders kitabında Adalet değerinin frekansı 2, Matematik ders kitabında 3 ve Türkçe ders kitabında ise 3'tür. Adalet değeri tüm ders kitaplarında en az yer verilen değer olarak göze çarpmaktadır. Uzman görüşleri ile yapılan tanımlamaya göre üçüncü sınıf ders kitaplarında Adalet değerine yer verilme düzeyi "Çok yetersiz" düzeydedir.

Koruma - Kollama değerine ilişkin Şekil 16 incelendiğinde, Fen Bilimleri ders kitabında bu değere hiç yer verilmediği görülmektedir. Hayat Bilgisi ders kitabında Koruma - Kollama değerinin frekansı 10, Matematik ders kitabının 4 ve Türkçe ders kitabının ise 15'tir. Sayısal derslerde Koruma - Kollama değerine yer verilme düzeyi, sözel derslere göre çok düşüktür. Uzman görüşleri ile yapılan tanımlamaya göre üçüncü sınıf ders kitaplarında Koruma - Kollama değerine yer verilme düzeyi "Çok yetersiz" düzeydedir.

Vatandaşlık değerine ilişkin Şekil 16 incelendiğinde; bütün ders kitaplarında en çok yer verilme düzeyinin Vatandaşlık değerine ait olduğu görülmektedir. Hayat Bilgisi ders kitabında Vatandaşlık değerinin frekansı 63, Türkçe ders kitabında 41, Matematik ve Fen Bilimleri ders kitaplarında ise 31'dir. Uzman görüşleri ile yapılan tanımlamaya göre Matematik ve Fen Bilimleri ders kitaplarında Vatandaşlık değerine yer verilme düzeyi "Yetersiz", Türkçe ders kitabında "Orta", Hayat Bilgisi ders kitabında ise "Yeterli" düzeydedir.

Şekil 16'da elde edilen bulgular ile MEB (2018) öğretim programında yer alan Değerlerimiz başlığındaki açıklamalar incelendiğinde; öğretim programında yer alan açıklamaların aksine değerlere yeteri kadar yer verilmediği görülmektedir. MEB (2018) öğretim programlarına göre değerler ile ilgili açıklamalar bütün derslerin öğretim programlarında aynı şekilde yazılmıştır. Ders fark etmeksizin değerlere yeteri önemin verilmesi gerektiği belirtilmiştir. Ancak Şekil 16 incelendiğinde elde edilen bulguların bu şekilde olmadığı görülmektedir. Üçüncü sınıf Hayat Bilgisi ders kitabında değerlere toplam 182 defa, Matematik ders kitabında 49 defa, Türkçe ders kitabında 127 defa ve Fen Bilimleri ders kitabında 32 defa yer verildiği görülmektedir. Hayat Bilgisi ve Türkçe ders kitaplarında değerlere yer verilme sayıları ile Matematik ve Fen Bilimleri ders kitaplarında değerlere yer verilme sayıları arasında bir tutarlılık olmadığı görülmektedir. Sözel derslerde (Hayat Bilgisi, Türkçe) değerlere, sayısal derslerden (Matematik, Fen Bilimleri) çok daha fazla yer verilmiştir.

Elde edilen bulgular ve MEB (2018) öğretim programında değerlere nasıl yer verilmesi gerektiğine ilişkin açıklamalar incelendiğinde ise değerlere yeteri kadar yer verilmediği görülmektedir. Üçüncü sınıf ders kitaplarının nitelikli bir karakter eğitimi için yeniden oluşturulması gerekmektedir. Ders kitapları oluşturulurken ise ahlak gelişim kuramları, kişilik gelişim kuramları ve Sosyal Öğrenme Kuramı'nın ilkelerinin ön plana alınması gerekmektedir.

Araştırmanın birinci ve ikinci alt probleminde elde edilen bulgular ile üçüncü alt probleminde elde edilen bulgular birlikte analiz edildiğinde ise benzer bulgulara ulaşıldığı görülmektedir. Üçüncü sınıf ders kitaplarında; Dürüstlük, Adalet, Koruma - Kollama değerlerine yer verilme düzeylerinde artış olsa da bu artış nitelikli bir karakter eğitimi için yeterli değildir. Üçüncü sınıf ders kitaplarında, birinci ve ikinci sınıf ders kitaplarında değerlere yer verilme düzeylerinde Sorumluluk ve Vatandaşlık değerlerinde artma, Saygı değerinde ise azalma görülmektedir.

Sonuç olarak araştırmanın üçüncü alt problemi kapsamında ilkökul üçüncü sınıf ders kitaplarında değerlere yer verilme düzeylerinin özellikle Matematik ve Fen Bilimleri ders kitaplarında nitelikli bir karakter eğitimi için yeterli olmadığı görülmektedir.

Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular, Yorumlar ve Tartışma

Araştırmanın dördüncü alt problemi "İlkokul 4. sınıf ders kitaplarında Karakter Eğitiminde Altı Temel Değer'e ne düzeyde yer verilmektedir?" sorusuna ilişkin sonuçlar elde etmeye yöneliktir. Bu amaçla Matematik, Türkçe, Fen Bilimleri ve Sosyal Bilgiler dördüncü sınıf ders kitapları Karakter Eğitiminin Altı Temel Değeri'ne göre analiz edilmiştir. İlkokul dördüncü sınıf ders kitaplarında Karakter Eğitiminin Altı Temel Değeri'ne yer verilme düzeylerinde bütüncül bir yaklaşım sağlanabilmesi amacıyla dördüncü sınıf ders kitaplarındaki değerler birlikte analiz edilmiştir.

İlkokul 4. Sınıf Ders Kitaplarının Analizi

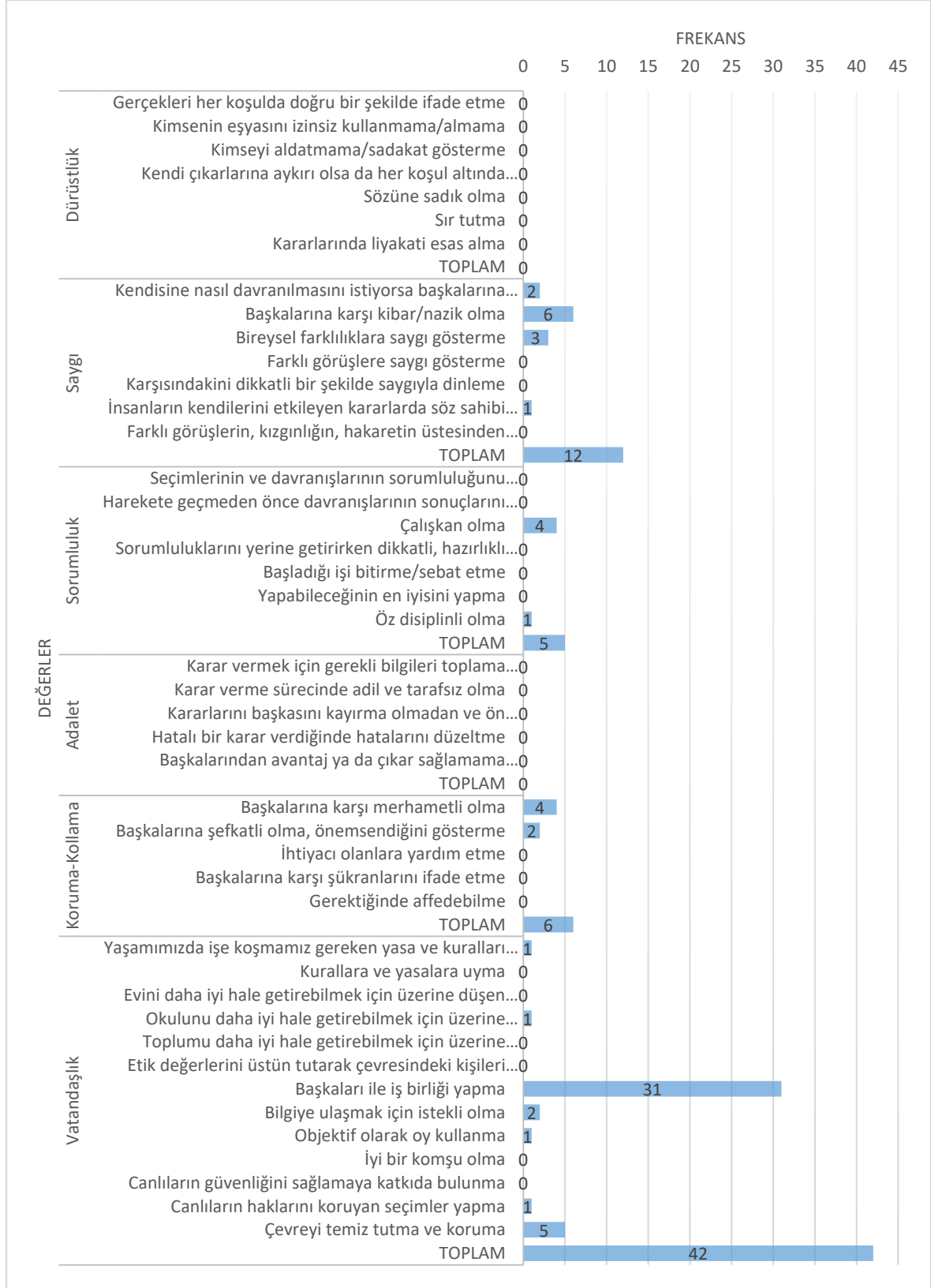
İlkokul dördüncü sınıf temel derslerinden olan Matematik, Türkçe, Fen Bilimleri ve Sosyal Bilgiler ders kitapları Karakter Eğitimin Altı Temel Değeri bakımından analiz edilmiştir.

İlkokul 4. Sınıf Matematik Ders Kitabının Analizi

İlkokul dördüncü sınıf ders kitaplarından olan Matematik ders kitabı 6 üniteden oluşmaktadır. Ders kitabındaki konu anlatımları, etkinlikler, ünite değerlendirme soruları ve görseller Karakter Eğitiminin Altı Temel Değeri'ne göre analiz edilmiştir. Analiz sonucunda değerlere ve değer göstergelerine yer verilme düzeyleri Şekil 17'de gösterilmiştir.

Şekil 17

İlkokul 4. Sınıf Matematik Ders Kitabının Analiz Grafiği

Dürüstlük değerine ilişkin Şekil 17 incelendiğinde, Dürüstlük değerine ilişkin hiçbir göstergeye yer verilmediği görülmektedir.

Saygı değerine ilişkin Şekil 17 incelendiğinde, Saygı değerinin frekansının 12 olduğu görülmektedir. En çok yer verilen değer göstergesi “Başkalarına karşı kibar/nazik olma” olmuştur ($f=6$). “Kendisine nasıl davranılmasını istiyorsa başkalarına da öyle davranma” ($f=2$), “Bireysel farklılıklara saygı gösterme” ($f=3$) ve “İnsanların kendilerini etkileyen kararlarda söz sahibi olmalarını sağlama” ($f=1$) değer göstergelerine yer verilmiştir.

Sorumluluk değerine yer verilme düzeyine ilişkin Şekil 17 incelendiğinde, bu değer frekansının 5 olduğu görülmektedir. “Çalışkan olma” değer göstergesi en çok yer verilen değer göstergesidir ($f=4$). “Öz disiplinli olma” değer göstergesine ($f=1$) de yer verilmiştir. Diğer değer göstergelerine ise yer verilmemiştir.

Adalet değerine yer verilme düzeyine ilişkin Şekil 17 incelendiğinde, Adalet değerine ilişkin hiçbir göstergeye yer verilmediği görülmektedir.

Koruma - Kollama değerine ilişkin Şekil 17 incelendiğinde, bu değer frekansının 6 olduğu görülmektedir. “Başkalarına karşı merhametli olma” değer göstergesi Koruma - Kollama değerinde en çok yer verilen değer göstergesidir ($f=4$). “Başkalarına şefkatli olma, önemsendiğini gösterme” değer göstergesine ($f=2$) de yer verilmiştir.

Vatandaşlık değerine yer verilme düzeyine ilişkin Şekil 17 incelendiğinde, Matematik ders kitabında en çok yer verilen değer Vatandaşlık değeri olduğu görülmektedir ($f=42$). “Başkaları ile iş birliği yapma” değer göstergesi ise en çok yer verilen değer göstergesidir ($f=31$). “Yaşamımızda işe koşmamız gereken yasa ve kuralları bilme” ($f=1$), “Okulunu daha iyi hale getirebilmek için üzerine düşen görevleri yerine getirme” ($f=1$), “Bilgiye ulaşmak için istekli olma” ($f=2$), “Objektif olarak oy kullanma” ($f=1$), “Canlıların haklarını koruyan seçimler yapma” ($f=1$) ve “Çevreyi temiz tutma ve koruma” ($f=5$) değer göstergelerine yer verilmiştir.

Şekil 17 incelendiğinde; Dürüstlük ve Adalet değerlerine hiç yer verilmediği görülmektedir. Saygı değerine 12, Sorumluluk değerine 5, Koruma - Kollama değerine 6 ve Vatandaşlık değerine 42 defa yer verildiği görülmektedir. Uzman görüşleri ile yapılan tanımlamalara göre Dürüstlük, Saygı, Sorumluluk, Adalet, Koruma - Kollama değerleri “Çok yetersiz”, Vatandaşlık değeri ise “Orta” düzey tanımlamaları içinde kalmaktadır. Öğretme-öğrenme sürecinde öğretmenlerin en temel kaynaklarından olan Matematik ders kitabında değerlere yeterli seviyede yer verilmediği görülmektedir.

Elde edilen bulgular ders kitaplarında değerleri inceleyen önceki araştırma bulguları ile karşılaştırıldığında benzer bulgulara ulaşıldığı görülmektedir. Bu araştırmada elde edilen bulgular Uzunkol ve Daraca'nın (2019), araştırmasında elde ettiği bulguları destekler niteliktedir. İki araştırmada da ders kitabında değerlere daha kapsamlı yer verilmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Bu araştırmada elde edilen bulgular Çimen ve Özmantar'ın (2023) araştırmasıyla benzerlik ve farklılık göstermektedir. İki araştırmada da değerlere yer verilme düzeylerinin yetersiz olduğu görülmektedir. İki araştırmada Dürüstlük değerine hiç yer verilmemesi bakımından da benzer bulgulara ulaşılmıştır. Adalet değerinin frekansı Çimen ve Özmantar'ın (2023) araştırmasında 6 olarak belirtilmiştir. Bu araştırmada ise Adalet değerine ilişkin hiçbir göstergeye yer verilmemiş olması araştırmaların farklılıklarındandır.

Şekil 17'de elde edilen bulgular incelendiğinde dördüncü sınıf Matematik ders kitabında karakter eğitiminin daha nitelikli hale gelmesi için değerlere “Yeterli”, “Çok yeterli” düzeyde yer verilmesi gerekmektedir.

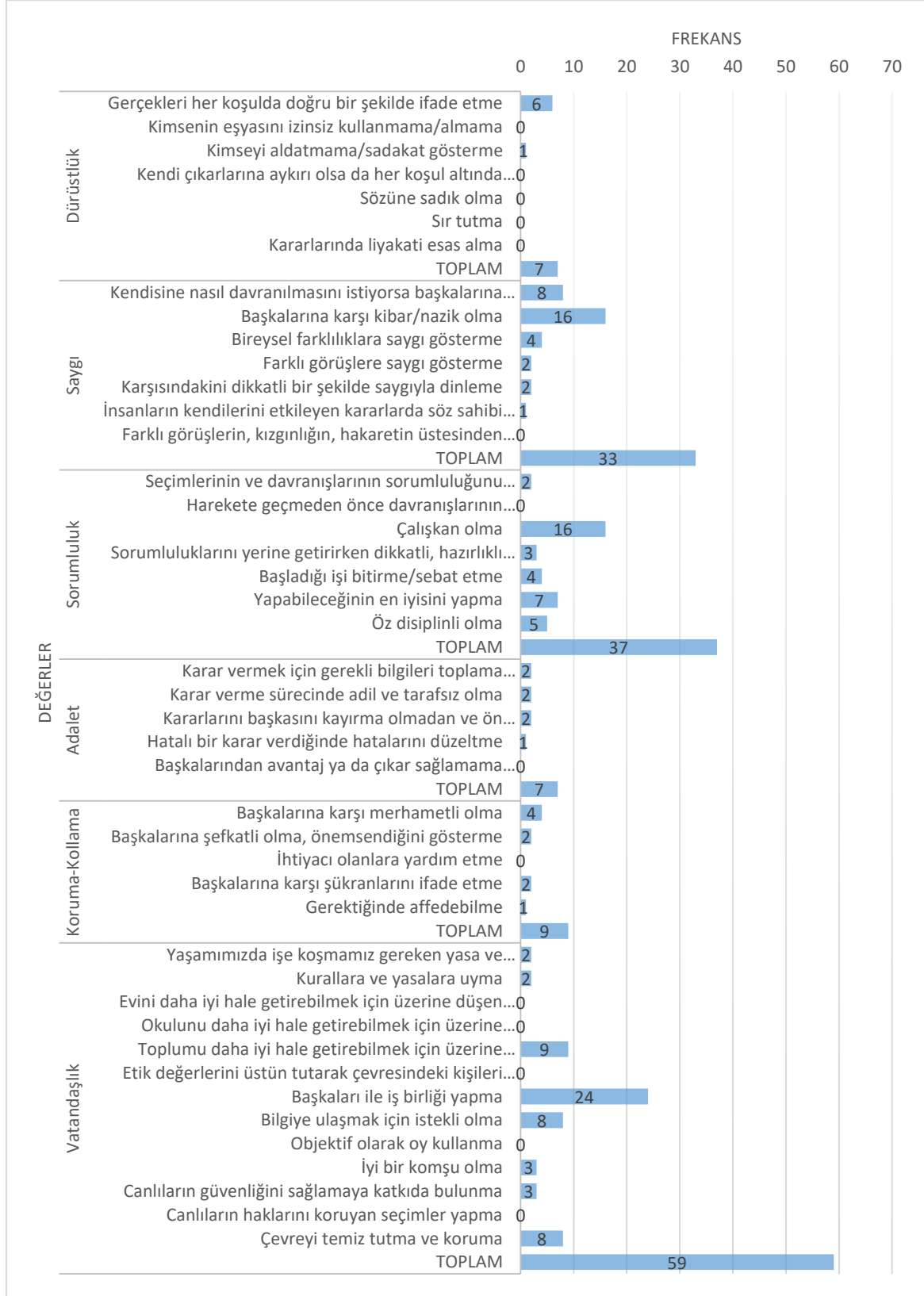
İlkokul 4. Sınıf Türkçe Ders Kitabının Analizi

İlkokul dördüncü sınıf ders kitaplarından olan Türkçe ders kitabı Okuma Kültürü, Milli Mücadele ve Atatürk, Erdemler, Bilim ve Teknoloji, Doğa ve Evren, Milli Kültürümüz, Sağlık ve Spor, Sanat olmak üzere 8 üniteden oluşmaktadır. Ders kitabındaki okuma metinleri, dinleme metinleri, etkinlikler, ünite değerlendirme soruları ve görseller Karakter

Eğitiminin Altı Temel Değeri'ne göre analiz edilmiştir. Analiz sonucunda değerlere ve değer göstergelerine yer verilme düzeyleri Şekil 18'de gösterilmiştir.

Şekil 18

İlkokul 4. Sınıf Türkçe Ders Kitabının Analiz Grafiği

Dürüstlük değerine ilişkin Şekil 18 incelendiğinde, bu değer frekansının 7 olduğu görülmektedir. En çok yer verilen değer göstergesi “Gerçekleri her koşulda doğru bir şekilde ifade etme” değer göstergesidir ($f=6$). “Kimseyi aldatmama/sadakat gösterme” değer göstergesine ($f=1$) de yer verilen diğer değer göstergesidir.

Saygı değerine ilişkin Şekil 18 incelendiğinde, bu değer frekansının 33 olduğu görülmektedir. Saygı değerinde “Farklı görüşlerin, kızgınlığın, hakaretin üstesinden barışla gelme (Düzeni sağlamak için hiçbir nedenle tehdide, şiddete başvurmama)” değer göstergesi hariç bütün değer göstergelerine yer verilmiştir. “Başkalarına karşı kibar/nazik olma” değer göstergesi ($f=16$) en çok yer verilen değer göstergesidir. “Kendisine nasıl davranılmasını istiyorsa başkalarına da öyle davranma” ($f=8$), “Bireysel farklılıklara saygı gösterme” ($f=4$), “Farklı görüşlere saygı gösterme” ($f=2$), “Karşısındakini dikkatli bir şekilde saygıyla dinleme” ($f=2$), “İnsanların kendilerini etkileyen kararlarda söz sahibi olmalarını sağlama” ($f=1$) değer göstergelerine yer verilmiştir.

Sorumluluk değerine yer verilme düzeyine ilişkin Şekil 18 incelendiğinde, bu değer frekansının 37 olduğu görülmektedir. “Harekete geçmeden önce davranışlarının sonuçlarını düşünme” değer göstergesi hariç bütün değer göstergelerine yer verilmiştir. “Çalışkan olma” değer göstergesi en çok yer verilen değer göstergesidir ($f=16$). “Seçimlerinin ve davranışlarının sorumluluğunu üstlenme (Hesap verilebilir olma)” ($f=2$), “Sorumluluklarını yerine getirirken dikkatli, hazırlıklı ve bilgili olma” ($f=3$), “Başladığı işi bitirme/sebat etme” ($f=4$), “Yapabileceğinin en iyisini yapma” ($f=7$), “Öz disiplinli olma” ($f=5$) değer göstergelerine yer verilmiştir.

Adalet değerine yer verilme düzeyine ilişkin Şekil 18 incelendiğinde, değere 7 kere yer verildiği görülmektedir. “Başkalarından avantaj ya da çıkar sağlamama (Başkalarının zayıf ya da bilgisizliğini istismar etmeme)” değer göstergesi hariç bütün değer göstergelerine yer verilmiştir. “Karar vermek için gerekli bilgileri toplama (Dikkatsizce başkalarını suçlamama)” ($f=2$), “Karar verme sürecinde adil ve tarafsız olma” ($f=2$),

“Kararlarını başkasını kayırma olmadan ve ön yargılara kapılmadan verme” ($f=2$) ve “Hatalı bir karar verdiğinde hatalarını düzeltme” ($f=1$) değer göstergelerine yer verilmiştir.

Koruma - Kollama değerine ilişkin Şekil 18 incelendiğinde, bu değer frekansının 9 olduğu görülmektedir. “İhtiyacı olanlara yardım etme” değer göstergesi hariç bütün değer göstergelerine yer verilmiştir. “Başkalarına karşı şükranlarını ifade etme” değer göstergesi ($f=4$) en çok yer verilen değer göstergesidir. “Başkalarına şefkatli olma, önemsendiğini gösterme” ($f=2$), “Başkalarına karşı şükranlarını ifade etme” ($f=2$) ve “Gerektiğinde affedebilme” ($f=1$) değer göstergelerine yer verilmiştir.

Vatandaşlık değerine yer verilme düzeyine ilişkin Şekil 18 incelendiğinde, Türkçe ders kitabında en çok yer verilen değer Vatandaşlık değeri olduğu görülmektedir ($f=59$). Vatandaşlık değerinde “Başkaları ile iş birliği yapma” değer göstergesi ($f=24$) en çok yer verilen değer göstergesidir. “Yaşamımızda işe koşmamız gereken yasa ve kuralları bilme” ($f=2$), “Kurallara ve yasalara uyma” ($f=2$), “Toplumunu daha iyi hale getirebilmek için üzerine düşen görevleri yerine getirme” ($f=9$), “Bilgiye ulaşmak için istekli olma” ($f=8$), “İyi bir komşu olma” ($f=3$), “Canlıların güvenliğini sağlamaya katkıda bulunma” ($f=3$), “Çevreyi temiz tutma ve koruma” ($f=8$) değer göstergelerine yer verilmiştir.

Şekil 18 incelendiğinde; dördüncü sınıf Türkçe ders kitabında Dürüstlük değerine 7, Saygı değerine 33, Sorumluluk değerine 37, Adalet değerine 7, Koruma - Kollama değerine 9, Vatandaşlık değerine 59 defa yer verildiği görülmektedir. Uzman görüşleri ile yapılan tanımlamalara göre; Dürüstlük, Adalet, Koruma - Kollama değerleri “Çok yetersiz”, Saygı, Sorumluluk değerleri “Yetersiz” ve Vatandaşlık değeri ise “Orta” düzey tanımlamaları içinde kalmaktadır.

Elde edilen bulgular ders kitaplarında değerleri inceleyen önceki araştırma bulguları ile karşılaştırıldığında benzer ve farklı bulgular olduğu görülmektedir. Bu araştırmadan elde edilen bulgular, Bozgün ve Akdağ’ın (2022) Adalet ve Dürüstlük değerlerine yer verilme düzeylerini desteklemektedir. İki araştırmadan elde edilen bulgular Sorumluluk ve Saygı değerlerine yer verilmesi bakımından ise farklılıklar göstermektedir.

Bozgün ve Akdağ (2022) yaptıkları araştırmada Sorumluluk ve Saygı değerlerine yer verilme düzeylerini daha düşük seviyede tespit etmişlerdir. İki araştırmada da değerlere yeterli düzeyde yer verilmediği sonucuna ulaşılmıştır.

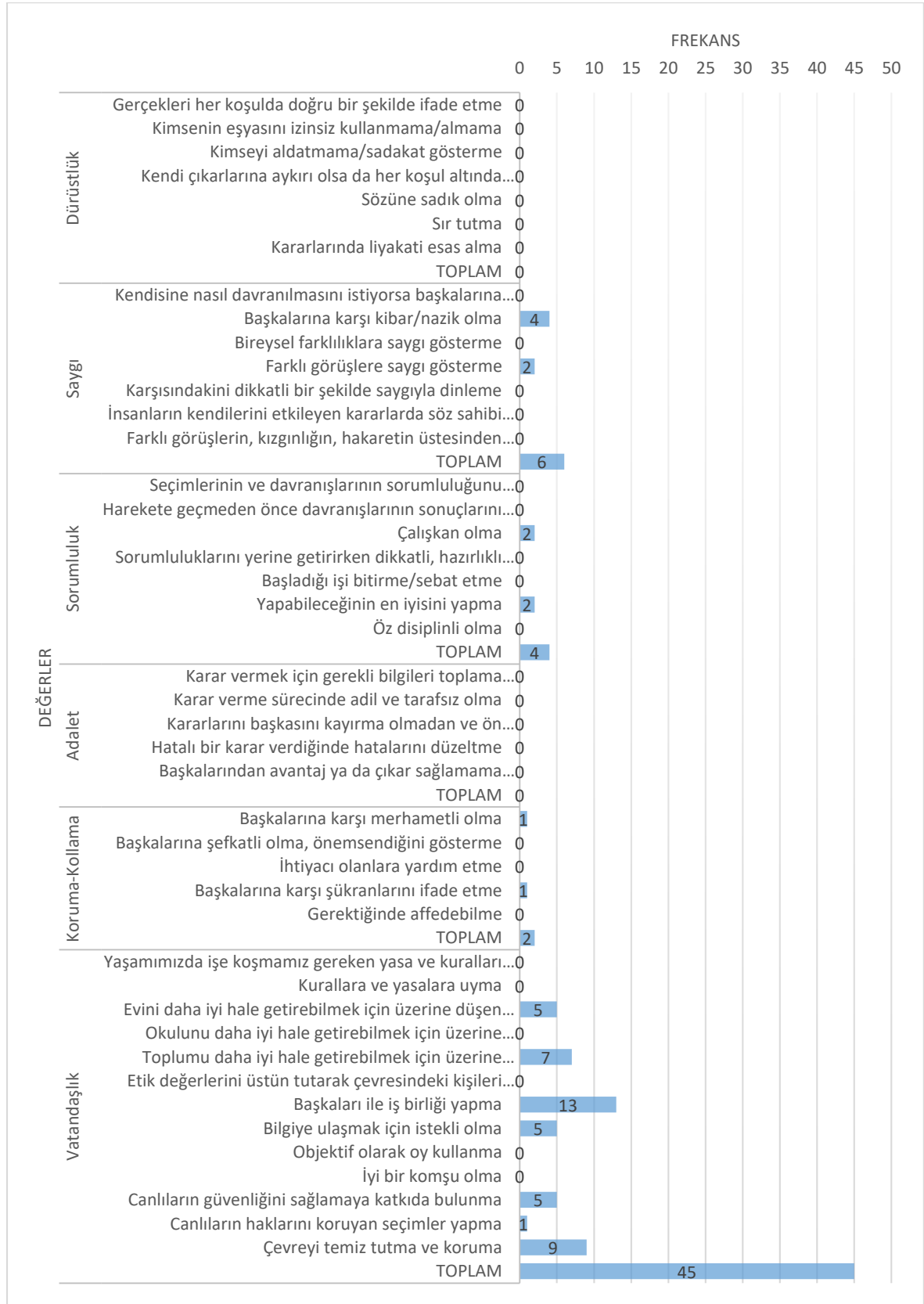
şekil 18’de elde edilen bulgular incelendiğinde; Türkçe ders kitabında karakter eğitiminin daha nitelikli hale gelebilmesi için, değerlere yer verilme düzeyinin “Yeterli”, “Çok yeterli” seviyeye getirilmesi gerekmektedir.

İlkokul 4. Sınıf Fen Bilimleri Ders Kitabının Analizi

İlkokul dördüncü sınıf ders kitaplarından olan Fen Bilimleri ders kitabı; Yer Kabuğu ve Dünyamızın Hareketleri, Besinlerimiz, Kuvvetin Etkileri, Maddenin Özellikleri, Aydınlatma ve Ses Teknolojileri, İnsan ve Çevre, Basit Elektrik Devreleri olmak üzere 7 üniteden oluşmaktadır. Ders kitabındaki konu anlatımları, etkinlikler, ünite değerlendirme soruları ve görseller Karakter Eğitiminin Altı Temel Değeri’ne göre analiz edilmiştir. Analiz sonucunda değerlere ve değer göstergelerine yer verilme düzeyleri şekil 19’da gösterilmiştir.

Şekil 19

İlkokul 4. Sınıf Fen Bilimleri Ders Kitabının Analiz Grafiği

Dürüstlük değerine ilişkin Şekil 19 incelendiğinde, Dürüstlük değerine ilişkin hiçbir göstergeye yer verilmediği görülmektedir.

Saygı değerine ilişkin Şekil 19 incelendiğinde, Saygı değerinin frekansının 6 olduğu görülmektedir. “Başkalarına karşı kibar/nazik olma” değer göstergesi ($f=4$) en çok yer verilen değer göstergesidir. “Farklı görüşlere saygı gösterme” değer göstergesi ($f=2$) de yer verilen diğer değer göstergesidir.

Sorumluluk değerine yer verilme düzeyine ilişkin Şekil 19 incelendiğinde, bu değer frekansının 4 olduğu görülmektedir. “Çalışkan olma” ve “Yapabileceğinin en iyisini yapma” değer göstergelerine aynı düzeyde ($f=2$) yer verilmiştir.

Adalet değerine yer verilme düzeyine ilişkin Şekil 19 incelendiğinde, Adalet değerine ilişkin hiçbir göstergeye yer verilmediği görülmektedir.

Koruma - Kollama değerine ilişkin Şekil 19 incelendiğinde, Merhamet değerinin frekansının 2 olduğu görülmektedir. “Başkalarına karşı merhametli olma” değer göstergesine ($f=1$) ve “Başkalarına karşı şükranlarını ifade etme” değer göstergesine ($f=1$) yer verilmiştir.

Vatandaşlık değerine yer verilme düzeyine ilişkin Şekil 19 incelendiğinde, Fen Bilimleri ders kitabında en çok yer verilen değer Vatandaşlık değeri olduğu görülmektedir ($f=45$). “Başkaları ile iş birliği yapma” değer göstergesi ise en çok yer verilen değer göstergesidir ($f=13$). “Evinin daha iyi hale getirebilmek için üzerine düşen görevleri yerine getirme” ($f=5$), “Toplumun daha iyi hale getirebilmek için üzerine düşen görevleri yerine getirme” ($f=7$), “Bilgiye ulaşmak için istekli olma” ($f=5$), “Canlıların güvenliğini sağlamaya katkıda bulunma” ($f=5$), “Canlıların haklarını koruyan seçimler yapma” ($f=1$) ve “Çevreyi temiz tutma ve koruma” ($f=9$) değer göstergelerine yer verilmiştir.

Şekil 19 incelendiğinde; dördüncü sınıf Fen Bilimleri ders kitabında Dürüstlük ve Adalet değerlerine hiç yer verilmemiştir. Saygı değerine 6, Sorumluluk değerine 4,

Koruma - Kollama değerine 2 ve Vatandaşlık değerine 45 defa yer verildiği görülmektedir. Uzman görüşleri ile yapılan tanımlamalara göre; Dürüstlük, Saygı, Sorumluluk, Adalet, Koruma - Kollama değerleri “Çok yetersiz”, Vatandaşlık değeri ise “Orta” düzey tanımlamaları içinde kalmaktadır. Öğretme-öğrenme sürecinde öğretmenlerin en temel kaynaklarından biri olan Fen Bilimleri ders kitabında değerlere yeterli seviyede yer verilmediği görülmektedir.

Elde edilen bulgular ders kitaplarında değerleri inceleyen önceki araştırma bulguları ile karşılaştırıldığında benzer bulgular olduğu görülmektedir. Bu araştırmadan elde edilen bulgular, Yılmaz ve Kıran'ın (2023) araştırmasını destekler niteliktedir. İki araştırmada da Dürüstlük ve Adalet değerleri en az yer verilen değerler olarak belirtilmektedir.

Bu araştırmadan elde edilen bulgular, Yılmaz ve Yıldırım'ın (2023) Dürüstlük, Saygı değerleri bakımından elde ettiği bulguları desteklemektedir. Ancak Adalet değeri ile ilgili olarak farklı frekanslara ulaşıldığı görülmektedir. Bu araştırmada dördüncü sınıf Fen Bilimleri ders kitabında Adalet değerine ilişkin hiçbir göstergeye ulaşılamamışken, Yılmaz ve Yıldırım (2023) araştırmalarında Adalet değerinin frekansını 2 olarak bulmuşlardır. Ancak yukarıda bahsedilen üç değere yer verilme düzeylerinin “Çok yetersiz” olduğu bulgusu benzerlik taşımaktadır. Sorumluluk değeri bakımından ise farklı sonuçlara ulaşılmıştır. Bu araştırmada Sorumluluk değerine yer verilme düzeyi “Çok yetersiz” tanımlaması içinde görülürken, Yılmaz ve Yıldırım'ın (2023) araştırmasında Sorumluluk değerine yer verilme düzeyi “Yetersiz” düzey tanımlaması içinde kalmaktadır.

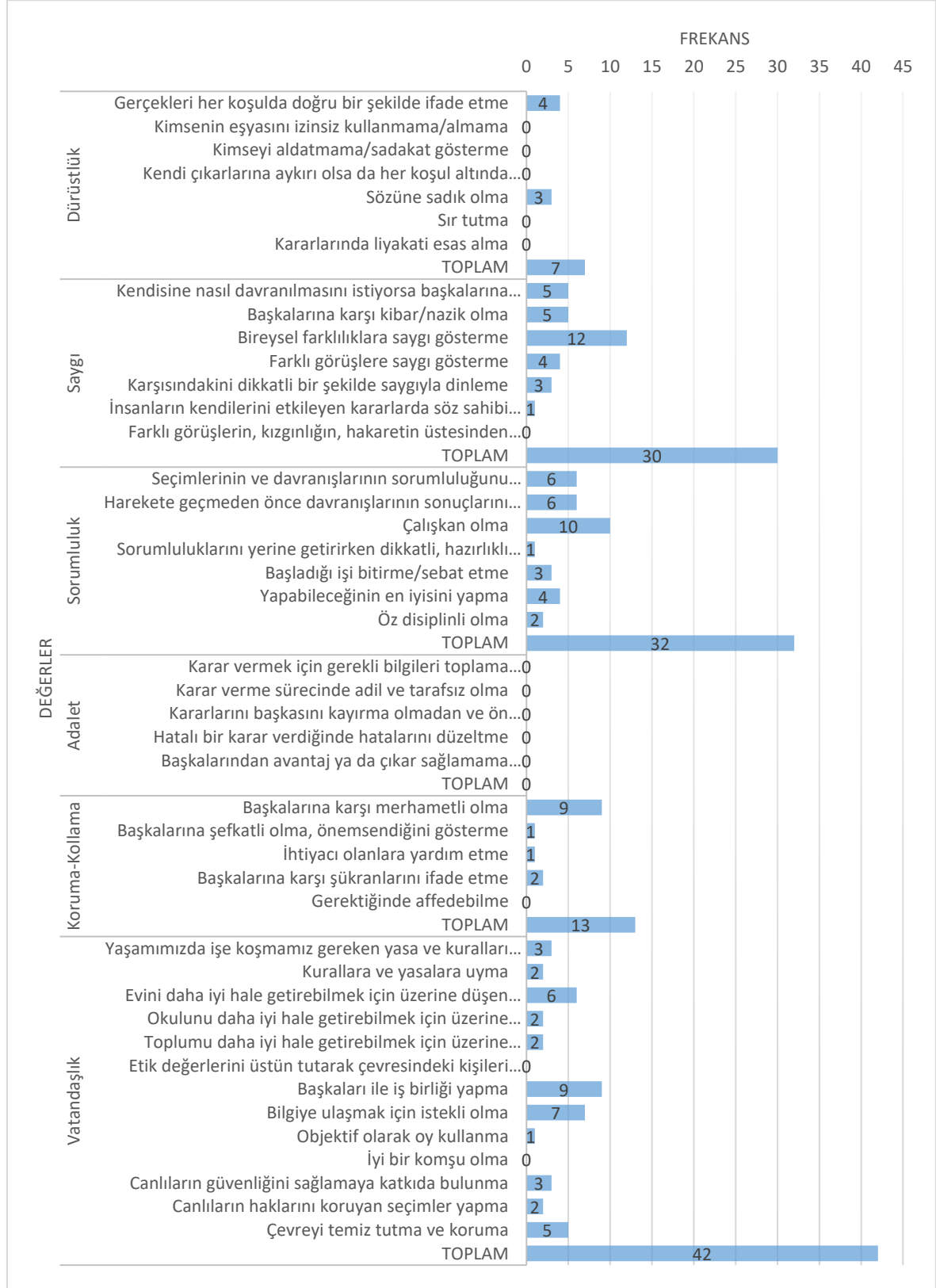
Şekil 19'da elde edilen bulgular incelendiğinde; Fen Bilimleri ders kitabında değer eğitiminin daha nitelikli hale gelebilmesi için, değerlere yer verilme düzeyinin “Yeterli”, “Çok yeterli” tanımlamaları seviyesine getirilmesi gerekmektedir.

İlkokul 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabının Analizi

İlkokul dördüncü sınıf ders kitaplarından olan Sosyal Bilgiler ders kitabı Herkesin Bir Kimliği Var, Geçmişimi Öğreniyorum, Yaşadığımız Yer, İyi Ki Var, Üretimden Tüketime, İnsanlar ve Yönetim, Uzaktaki Arkadaşlarım olmak üzere 7 üniteden oluşmaktadır. Ders kitabındaki okuma metinleri, etkinlikler, ünite değerlendirme soruları ve görseller Karakter Eğitiminin Altı Temel Değeri'ne göre analiz edilmiştir. Analiz sonucunda değerlere ve değer göstergelerine yer verilme düzeyleri Şekil 20'de gösterilmiştir.

Şekil 20

İlkokul 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabının Analiz Grafiği

Dürüstlük değerine ilişkin Şekil 20 incelendiğinde, bu değer frekansının 7 olduğu görülmektedir. Dürüstlük değerinde 2 değer göstergesine yer verilmiştir. En çok yer verilen değer göstergesi “Gerçekleri her koşulda doğru bir şekilde ifade etme” değer göstergesidir ($f=4$). “Sözüne sadık olma” değer göstergesi ($f=3$) ise yer verilen diğer değer göstergesidir.

Saygı değerine ilişkin Şekil 20 incelendiğinde, bu değer frekansının 30 olduğu görülmektedir. Saygı değerinde “Farklı görüşlerin, kızgınlığın, hakaretin üstesinden barışla gelme (Düzeni sağlamak için hiçbir nedenle tehdide, şiddete başvurmama)” değer göstergesi hariç bütün değer göstergelerine yer verilmiştir. “Bireysel farklılıklara saygı gösterme” değer göstergesi ($f=12$) en çok yer verilen değer göstergesidir. “Kendisine nasıl davranılmasını istiyorsa başkalarına da öyle davranma” ($f=5$), “Başkalarına karşı kibar/nazik olma” ($f=5$), “Farklı görüşlere saygı gösterme” ($f=4$), “Karşısındakini dikkatli bir şekilde saygıyla dinleme” ($f=3$), “İnsanların kendilerini etkileyen kararlarda söz sahibi olmalarını sağlama” ($f=1$) değer göstergelerine yer verilmiştir.

Sorumluluk değerine yer verilme düzeyine ilişkin Şekil 20 incelendiğinde, bu değer frekansının 32 olduğu görülmektedir. Sorumluluk değerinde bütün değer göstergelerine yer verilmiştir. “Çalışkan olma” değer göstergesi en çok yer verilen değer göstergesidir ($f=10$). “Seçimlerinin ve davranışlarının sorumluluğunu üstlenme (Hesap verilebilir olma)” ($f=6$), “Harekete geçmeden önce davranışlarının sonuçlarını düşünme” ($f=6$), “Sorumluluklarını yerine getirirken dikkatli, hazırlıklı ve bilgili olma” ($f=1$), “Başladığı işi bitirme/sebat etme” ($f=3$), “Yapabileceğinin en iyisini yapma” ($f=4$), “Öz disiplinli olma” ($f=2$) değer göstergelerine yer verilmiştir.

Adalet değerine yer verilme düzeyine ilişkin Şekil 20 incelendiğinde, Adalet değerine ilişkin hiçbir göstergeye yer verilmediği görülmektedir.

Koruma - Kollama değerine ilişkin Şekil 20 incelendiğinde, bu değer frekansının 13 olduğu görülmektedir. “Gerektiğinde affedebilme” değer göstergesi hariç bütün değer göstergelerine yer verilmiştir. “Başkalarına karşı merhametli olma” değer göstergesi ($f=9$)

en çok yer verilen değer göstergesidir. “Başkalarına şefkatli olma, önemsendiğini gösterme” ($f=1$), “İhtiyacı olanlara yardım etme” ($f=1$), “Başkalarına karşı şükranlarını ifade etme” ($f=2$) değer göstergelerine yer verilmiştir.

Vatandaşlık değerine yer verilme düzeyine ilişkin Şekil 20 incelendiğinde, Sosyal Bilgiler kitabında en çok yer verilen değer Vatandaşlık değeri olduğu görülmektedir ($f=42$). “Etik değerlerini üstün tutarak çevresindeki kişileri destekleme” ve “İyi bir komşu olma” değer göstergeleri dışında bütün değer göstergelerine yer verilmiştir. Vatandaşlık değerinde, “Başkaları ile iş birliği yapma” değer göstergesi ($f=9$) en çok yer verilen değer göstergesidir. “Yaşamımızda işe koşmamız gereken yasa ve kuralları bilme” ($f=3$), “Kurallara ve yasalara uyma” ($f=2$), “Evinin daha iyi hale getirebilmek için üzerine düşen görevleri yerine getirme” ($f=6$), “Okulunu daha iyi hale getirebilmek için üzerine düşen görevleri yerine getirme” ($f=2$), “Toplumunu daha iyi hale getirebilmek için üzerine düşen görevleri yerine getirme” ($f=2$), “Bilgiye ulaşmak için istekli olma” ($f=7$), “Objektif olarak oy kullanma” ($f=1$), “Canlıların güvenliğini sağlamaya katkıda bulunma” ($f=3$), “Canlıların haklarını koruyan seçimler yapma” ($f=2$), “Çevreyi temiz tutma ve koruma” ($f=5$) değer göstergelerine yer verilmiştir.

Şekil 20 incelendiğinde; dördüncü sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında Adalet değerine hiç yer verilmediği görülmektedir. Dürüstlük değerine 7, Saygı değerine 30, Sorumluluk değerine 32, Koruma - Kollama değerine 13 ve Vatandaşlık değerine 42 defa yer verildiği görülmektedir. Uzman görüşleri ile yapılan tanımlamalara göre değerlere yer verilme düzeyleri; Dürüstlük, Adalet, Koruma - Kollama değerlerinde “Çok yetersiz”, Saygı, Sorumluluk değerlerinde “Yetersiz” ve Vatandaşlık değerinde ise “Orta” düzey tanımlamaları içinde kalmaktadır. Öğretme-öğrenme sürecinde öğretmenlerin en temel kaynaklarından biri olan Sosyal Bilgiler ders kitabında değerlere yeterli seviyede yer verilmediği görülmektedir.

Elde edilen bulgular, Sosyal Bilgiler dersindeki değer eğitimi ile ilgili uygulamalara ilişkin öğretmenlerin görüşlerini inceleyen araştırma ve ders kitaplarında değerleri

inceleyen önceki araştırma bulguları ile karşılaştırıldığında benzer bulgular olduğu görülmektedir. Bu araştırmadan elde edilen bulgular; Can'ın (2008) araştırma sonuçlarını destekler niteliktedir. Can (2008) araştırmasında öğretmenlerin en çok sorumluluk sahibi olma etkinliklerine yer verdikleri ve evrensel değerlerin her birine aynı derecede önem verilmesi gerektiği sonucuna ulaşmıştır. Bu araştırmada ise Sorumluluk değeri ($f=32$) ders kitabında en çok yer verilen ikinci değerdir ve yer verilme düzeyi uzman görüşleri alınarak yapılan tanımlamaya göre "Yetersiz" düzey tanımlaması içinde kalmaktadır. Öğretmenlerin değer eğitimi uygulamaları gibi ders kitaplarında da bütün evrensel değerlere nitelikli bir karakter eğitimi için yeteri düzeyde yer verilmesi gerekmektedir.

Bu araştırmadan elde edilen bulgular; Kuş, Merey ve Karatekin'in (2013) araştırmasını Dürüstlük ve Sorumluluk değerlerine yer verilme düzeyleri bakımından desteklemektedir.

Bu araştırmadan elde edilen bulgular, Hatay Uçar'ın (2019), araştırmasında Adalet, Dürüstlük ve Saygı değerlerine yer verilme düzeyleri bakımından desteklemektedir. İki araştırmada da Sosyal Bilgiler ders kitabında Adalet ve Dürüstlük değerleri en az yer verilen değerler olarak görülmektedir. Saygı değeri iki araştırmada da benzer frekanslara sahiptir. Hatay Uçar (2019) araştırmasında en çok yer verilen değeri Sorumluluk olarak belirtirken, bu araştırmada ise en çok yer verilen değer Vatandaşlık değeri olmuştur. Sorumluluk değerlerine ilişkin bulgular iki araştırmada farklılıklar göstermektedir. Ders kitapları analiz edilirken değer sınıflandırmalarının aynı olmaması farklı bulgulara ulaşılmasının sebeplerinden olabilir.

Bu araştırmadan elde edilen bulgular; Özdiyar ve Senemoğlu'nun (2020) araştırma bulgularını desteklemektedir. Özdiyar ve Senemoğlu'nun (2020) araştırma bulgularına göre Sosyal Bilgiler öğretim programında dürüst olma/açıklık en az yer verilen özelliiktir. Ayrıca öğretmenler, öğrencilerinin en az dürüst olma/açıklık özelliğine sahip olduğunu belirtmektedirler. Bu araştırmada da Sosyal Bilgiler ders kitabında Dürüstlük değeri ($f=7$) uzman görüşleri ile yapılan tanımlamaya göre "Çok yetersiz" düzey tanımlaması içinde

kalmaktadır. Öğrencilere Dürüstlük değerini içselleştirebilmeleri için yeteri düzeyde yer verilmediği görülmektedir. Bu bakımdan araştırma bulguları benzerlik göstermektedir.

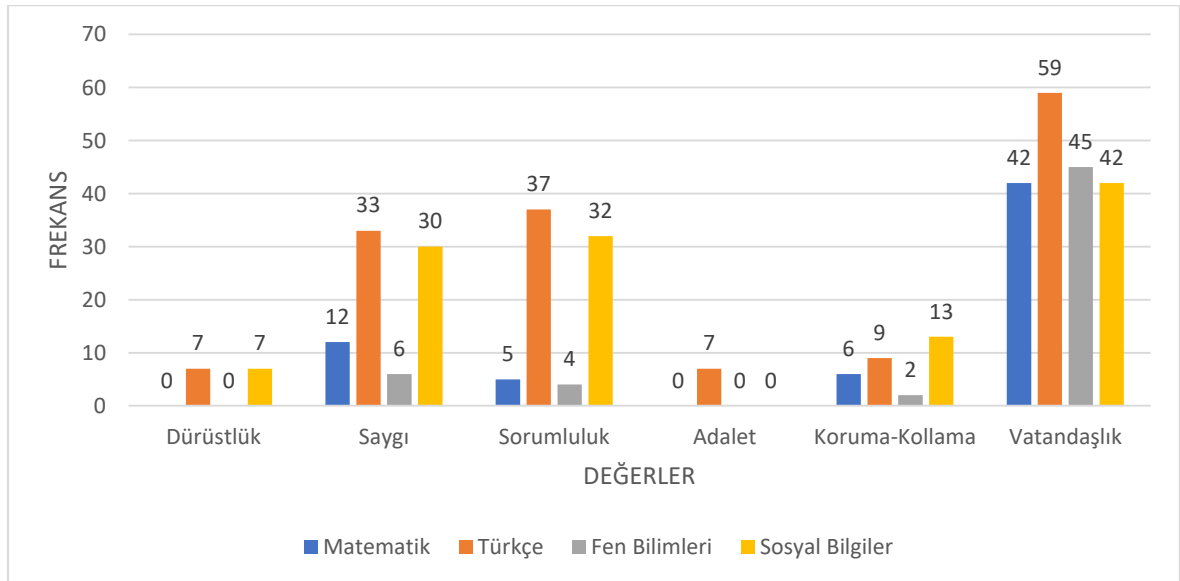
Şekil 20’de elde edilen bulgular incelendiğinde; Sosyal Bilgiler ders kitabında değer eğitiminin daha nitelikli hale gelebilmesi için, değerlere yer verilme düzeyinin “Yeterli”, “Çok yeterli” düzey tanımlamaları içinde olması gerekmektedir.

İlkokul 4. Sınıf Ders Kitaplarının Analizleri

İlkokul 4. sınıf ders kitaplarında Karakterin Altı Temel Değeri’ne yer verilmeye düzeylerini bütüncül bir yaklaşımla analiz edebilmek amacıyla Matematik, Türkçe, Fen Bilimleri ve Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer verilen değerlerin frekansları incelenmiştir. İlkokul 4. sınıf ders kitaplarındaki değerlerin analiz sonuçları Şekil 21’de gösterilmiştir.

Şekil 21

İlkokul 4. Sınıf Ders Kitaplarının Analiz Grafiği

İlkokul dördüncü sınıf ders kitaplarında Karakter Eğitiminin Altı Temel Değeri’ne yer verilme düzeylerini bütüncül bir yaklaşımla analiz edebilmek amacıyla Şekil 21 incelendiğinde, Matematik ve Fen Bilimleri ders kitaplarında Dürüstlük değerine yer verilmediği görülmektedir. Dürüstlük değerinin Türkçe ve Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki frekansları 7’dir. Şekil 21 incelendiğinde özellikle sayısal derslerde Dürüstlük değerine yer

verilmemesi dikkat çekmektedir. İlkokul dördüncü sınıf ders kitaplarında Dürüstlük değerine yer verilme düzeyleri uzman görüşleri ile yapılan tanımlamaya göre “Çok yetersiz” düzeydedir.

Şekil 21’de elde edilen bulgular Dürüstlük değerine yeteri kadar yer verilmediğini göstermektedir. Oysaki Dürüstlük değeri en temel değerdir. Dürüst insanlar onurlu insanlar olarak tanımlanır, dürüst olanlara hayranlık duyulur ve rahatlıkla güvenilir (Josephson ve Hanson, 2002). En temel değer olarak tanımlanan Dürüstlük değerine ilkokul dördüncü sınıf ders kitaplarında yer verilme düzeyi, bu değeri öğrencilere kazandırabilecek seviyenin çok altındadır. Ders kitaplarında değerlerle ilgili gerekli etkinliklere, örneklere yeterli düzeyde yer verilmediği görülmektedir.

Saygı değerine ilişkin Şekil 21 incelendiğinde; Matematik ders kitabında Saygı değerinin frekansının 12 olduğu, Fen Bilimleri ders kitabında ise 6 olduğu görülmektedir. Türkçe ve Sosyal Bilgiler ders kitaplarında Saygı değerine birbirine yakın düzeyde yer verildiği görülmektedir. Türkçe ders kitabında Saygı değerinin frekansı 33, Sosyal Bilgiler ders kitabının frekansı ise 30’dur. İlkokul dördüncü sınıf ders kitaplarında Saygı değerine yer verilme düzeyleri uzman görüşleri ile yapılan tanımlamaya göre; Matematik ve Fen Bilimleri ders kitaplarında “Çok yetersiz”, Türkçe ve Sosyal Bilgiler ders kitaplarında “Yetersiz” düzey tanımlamaları içinde kalmaktadır. Saygı değerine yer verilme düzeyinde de sayısal dersler, sözel derslere göre çok daha düşük düzeydedir.

Şekil 21’de elde edilen bulgulara göre ilkokul dördüncü sınıf ders kitaplarında Saygı değerine yeteri kadar yer verilmediği görülmektedir. Gardner (2006) saygılı bireyleri; farklılıkları hoş gören, başkalarını anlamaya çalışan ve işbirliği yapmaya çalışan bireyler olarak açıklar (Gardner, 2006, akt. Özdiyar, 2015). Bireylerin toplumda huzur içinde yaşayabilmeleri için birbirlerine saygı göstermeleri gerekir. Bu nedenledir ki ders kitaplarında Saygı değerine daha çok yer verilmesi gerekmektedir. Öğrencilerde bu değeri, kişiliklerinin bir parçası haline getirebilmek için ders kitaplarında gerekli etkinliklerin, örneklerin yer almadığı görülmektedir.

Sorumluluk değerine yer verilme düzeyine ilişkin Şekil 21 incelediğinde, Dürüstlük ve Saygı değerlerinde görülen durumun bir benzerinin Sorumluluk değerinde de görüldüğü ortaya çıkmaktadır. Matematik ve Fen Bilimleri ders kitaplarında Sorumluluk değerine yer verilme düzeyi hemen hemen aynı seviyededir. Sorumluluk değerinin frekansı Matematik ders kitabında 5, Fen Bilimleri ders kitabında ise 4'tür. Türkçe ders kitabında Sorumluluk değerinin frekansı 37, Sosyal Bilgiler ders kitabında 32'dir. İlkokul dördüncü sınıf ders kitaplarında Sorumluluk değerine yer verilme düzeyleri uzman görüşleri ile yapılan tanımlamaya göre; Matematik ve Fen Bilimleri ders kitaplarında "Çok yetersiz", Türkçe ve Sosyal Bilgiler ders kitaplarında "Yetersiz" düzey tanımlamaları içinde kalmaktadır. Sayısal derslerde bu değere yer verilme düzeyi, sözel derslere göre çok daha düşüktür.

Şekil 21'de elde edilen bulgulara göre ilkokul dördüncü sınıf ders kitaplarında Sorumluluk değerine yeteri kadar yer verilmediğini göstermektedir. Öğrencilerin sorumluluklarını bildiği, görevlerini tam olarak eksiksiz yerine getirdiği disiplinli bireyler olması istenmektedir. Gardner (2006) bunu disiplinli zihin olarak açıklamaktadır. Disiplinli bireyler kendilerini uzmanlık alanında geliştirecek davranışları sürekli gösterme çabası içindedirler (Gardner, 2006, akt. Altındağ, 2015). Bir toplumun gelişmesi ve huzuru için disiplinli zihne sahip bireylerin artması önem taşımaktadır. Disiplinli zihin bu araştırmada Sorumluluk değerine karşılık gelmektedir. Sorumluluk değerine ders kitaplarında yeterli düzeyde yer verilmediği görülmektedir.

Adalet değerine yer verilme düzeyine ilişkin Şekil 21 incelendiğinde; Matematik, Fen Bilimleri ve Sosyal Bilgiler ders kitaplarında Adalet değerine yer verilmediği görülmektedir. Türkçe ders kitabında ise Adalet değerinin frekansı 7'dir. Adalet değeri tüm ders kitaplarında en az yer verilen değer olarak göze çarpmaktadır. İlkokul dördüncü sınıf ders kitaplarında Adalet değerine yer verilme düzeyleri uzman görüşleri ile yapılan tanımlamaya göre; Matematik, Fen Bilimleri, Türkçe ve Sosyal Bilgiler ders kitaplarında "Çok yetersiz" düzey tanımlamaları içinde kalmaktadır.

Şekil 21’de elde edilen bulgulara göre ders kitaplarında Adalet değerine yeteri kadar yer verilmediği görülmektedir. Ancak Adalet; trafikte, sokakta, okulda kısacası yaşamımızın her alanında vardır. Yaşadığımız olaylarda bireylerin adaletli olması beklenmektedir (Kahya, 2018). Adaletli bireylerin toplumda çoğunlukta olabilmeleri için de ders kitaplarının Adalet değeri bakımından nitelikli hale getirilmesi gerekmektedir.

Koruma - Kollama değerine ilişkin Şekil 21 incelendiğinde; Matematik ders kitabında Merhamet değerinin frekansı 6, Türkçe ders kitabının 9, Fen Bilimleri ders kitabının 2 ve Sosyal Bilgiler ders kitabının 13’tür. Sayısal derslerde Koruma - Kollama değerine yer verilme düzeyi, sözel derslere göre çok düşüktür. İlkokul dördüncü sınıf ders kitaplarında Koruma - Kollama değerine yer verilme düzeyleri uzman görüşleri ile yapılan tanımlamaya göre; Matematik, Türkçe, Fen Bilimleri ve Sosyal Bilgiler ders kitaplarında “Çok yetersiz” düzey tanımlamaları içinde kalmaktadır.

Şekil 21’de elde edilen bulgulara göre ders kitaplarında Koruma - Kollama değerine yeteri kadar yer verilmediği görülmektedir. Ancak, Koruma - Kollama karakter eğitiminin kalbidir. Bu değere sahip olan bireyler başkalarının acılarına üzülür, mutluluğuna ise sevinir (Josephson ve Hanson, 2002). Toplumların üzüntüleri de sevinçleri de ortak olmalıdır. Bu açılarından bakıldığında Koruma - Kollama değeri toplumların bir bütün olmasında katkı sağlayan değerlerden bir tanesidir. Ancak dördüncü sınıf ders kitaplarına bakıldığında ise bu değere yeterli düzeyde yer verilmediği görülmektedir.

Vatandaşlık değerine ilişkin Şekil 21 incelendiğinde, bütün ders kitaplarında diğer değerlere göre daha fazla verilme düzeyinin Vatandaşlık değerine ait olduğu görülmektedir. Vatandaşlık değerinin frekansı Matematik ders kitabında 42, Türkçe ders kitabında 59, Fen Bilimleri ders kitabında 45 ve Sosyal Bilgiler ders kitabında ise 42’dir. İlkokul dördüncü sınıf ders kitaplarında Vatandaşlık değerine yer verilme düzeyleri uzman görüşleri ile yapılan tanımlamaya göre; Matematik, Türkçe, Fen Bilimleri ve Sosyal Bilgiler ders kitaplarında “Orta” düzey tanımlamaları içinde kalmaktadır.

Şekil 21’de elde edilen bulgulara göre Vatandaşlık değerine yeterli düzeyde yer verilmediği görülmektedir. Ancak Vatandaşlık, bir topluluğun parçası olarak nasıl davranmamız gerektiğini belirleyen vatandaşlık erdemlerini ve görevlerini içeren değerdir (Josephson ve Hanson, 2002). Vatandaşlık değeri, toplumda yaşanan sorunların çözülmesinde önemli rol oynayabilir. Dördüncü sınıf ders kitaplarında diğer değerlere göre en çok yer verilen değer Vatandaşlık değeri olmasına rağmen halen “Çok yeterli” düzeyde değildir. Vatandaşlık değerine öğrencilerin içselleştirebileceği, kişiliğinin bir parçası haline getirebileceği etkinliklere yeterli seviyede yer verilmediği görülmektedir.

Şekil 21’de elde edilen bulgular ile MEB (2018) öğretim programında yer alan Değerlerimiz başlığındaki açıklamalar incelendiğinde; öğretim programında yer alan açıklamaların aksine değerlere yeteri kadar yer verilmediği görülmektedir. MEB (2018) öğretim programlarına göre değerler ile ilgili açıklamalar bütün derslerin öğretim programlarında aynı şekilde yazılmıştır. Ders fark etmeksizin değerlere yeteri önemin verilmesi gerektiği belirtilmiştir. Ancak Şekil 21 incelendiğinde elde edilen bulguların bu şekilde olmadığı görülmektedir. Dördüncü sınıf Matematik ders kitabında değerlere toplam 65 defa, Türkçe ders kitabında 152 defa, Fen Bilimleri ders kitabında 57 defa ve Sosyal bilgiler ders kitabında 124 defa yer verildiği görülmektedir. Türkçe ve Sosyal Bilgiler ders kitaplarında değerlere yer verilme sayıları ile Matematik ve Fen Bilimleri ders kitaplarında değerlere yer verilme sayıları arasında bir tutarlılık olmadığı görülmektedir. Başka bir ifadeyle sözel derslerde (Türkçe, Sosyal Bilgiler) değerlere, sayısal derslerden (Matematik, Fen Bilimleri) çok daha fazla yer verilmiştir.

Araştırmanın birinci, ikinci, üçüncü alt problemlerinden elde edilen bulgular ile dördüncü alt problemde elde edilen bulgular birlikte analiz edildiğinde ise benzer bulgular ulaşıldığı görülmektedir. Dördüncü sınıf ders kitaplarında Koruma - Kollama ve Vatandaşlık değerlerine yer verilme düzeyi önceki sınıflara göre artış gösteren değerlerdir. Dürüstlük ve Sorumluluk değerleri önceki sınıf ders kitaplarına göre azalma göstermiştir.

Saygı ve Adalet değerlerine yer verilme düzeyleri ise önceki sınıf ders kitaplarıyla aynı düzeydedir.

Elde edilen bulgular ve MEB (2018) öğretim programında değerlere nasıl yer verilmesi gerektiğine ilişkin açıklamalar incelendiğinde ise değerlere yeteri kadar yer verilmediği görülmektedir. Dördüncü sınıf ders kitaplarının nitelikli bir karakter eğitimi için yeninden oluşturulması gerekmektedir. Ders kitapları oluşturulurken ise ahlak gelişim kuramları, kişilik gelişim kuramları ve Sosyal Öğrenme Kuramı'nın ilkelerinin ön plana alınması gerekmektedir.

Sonuç olarak araştırmamızın dördüncü alt problemi kapsamında ilköğretim dördüncü sınıf ders kitaplarında değerlere yer verilme düzeylerinin "Çok yetersiz" olduğu söylenebilir. Sayısal derslerde (Matematik, Fen Bilimleri) değerlere yer verilme düzeyleri sözel derslere (Türkçe, Sosyal Bilgiler) göre çok daha düşük seviyededir. Matematik ve Fen Bilimleri ders kitaplarında değerlere etkinlikler, problemler üzerinde yeteri kadar yer verilmediği görülmektedir. Öğrencilerin değerleri kişiliğinin bir parçası haline getirebilmeleri için uygun eğitim ortamları örnekleri verilmelidir.

Ders kitaplarında değerlere yer verirken değerlerle ilgili olumlu örnek oluşturabilecek hikâyelerden, örnek olaylardan faydalanılmalıdır. Değerlerle ilgili bilgiler vermek dışında, değerlerin öğrenciler tarafından performansa dönüştürülebileceği etkinliklerden faydalanılması gerekmektedir (Demir ve İşcan, 2007).

Bireyler yaşadıkları toplumda doğru-yanlış ve iyi-kötü gibi kavramlara yükledikleri anlamlarla kendi ahlak anlayışlarını oluştururlar (Beill, 2003). İşte bu nedenle ki öğrencilerin değerlere doğru anlamlar yüklemelerini şansa bırakmamak gerekir. Bunun için ders fark etmeksizin ders kitaplarında öğrencilere kazandırmak istediğimiz değerlerle ilgili olarak metinlere, örnek olaylara, değerlerin performansa dönüştürülebileceği etkinliklere yeterli düzeyde yer verilmesi gerekmektedir. Değer eğitimin planlı ve etkili bir şekilde yapılması toplumsal sorunların çözümüne katkı sağlayacağı unutulmamalıdır.

Beşinci Alt Probleme İlişkin Bulgular, Yorumlar ve Tartışma

Araştırmanın beşinci alt problemi “İlkokul ders kitaplarının sınıf düzeylerine göre temel değerleri kapsamı bakımından benzerlik ve farklılıklar nelerdir?” sorusuna ilişkin sonuçlar elde etmeye yöneliktir. Bu amaçla;

Birinci, ikinci, üçüncü sınıf Hayat Bilgisi ders kitaplarının kendi aralarında,

Birinci, ikinci, üçüncü, dördüncü sınıf Matematik ders kitaplarının kendi aralarında,

Birinci, ikinci, üçüncü, dördüncü sınıf Türkçe ders kitaplarının kendi aralarında,

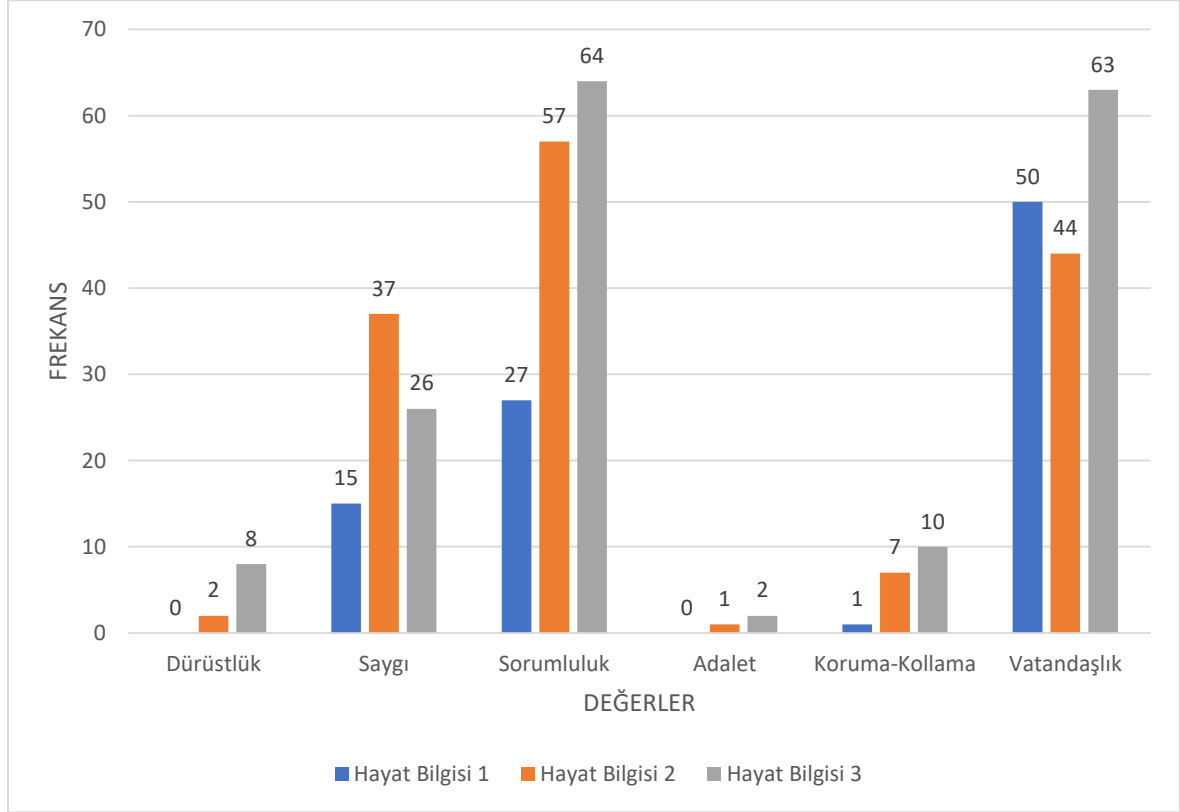
Üçüncü, dördüncü sınıf Fen Bilimleri ders kitaplarının kendi aralarında analizleri yapılmıştır. Sosyal Bilgiler ders kitabı sadece ilkokul 4. sınıfta bulunan bir ders olduğu için herhangi bir analiz yapılamamıştır.

Hayat Bilgisi Ders Kitabının Sınıf Düzeylerine Göre Analizi

Hayat Bilgisi dersi; ilkokul birinci, ikinci ve üçüncü sınıflarda bulunan temel derslerden biridir. Hayat Bilgisi ders kitabının sınıf düzeylerine göre Karakter Eğitiminin Altı Temel Değeri’ni kapsamı bakımından benzerlik ve farklılıkları belirlemek amacıyla analizi yapılmıştır. Hayat Bilgisi ders kitaplarının sınıf düzeylerine göre analizleri Şekil 22’de gösterilmiştir.

Şekil 22

Hayat Bilgisi Ders Kitaplarının Sınıf Düzeylerine Göre Analiz Grafiği

Hayat Bilgisi ders kitaplarının sınıf düzeylerine göre analizinde Dürüstlük değerine ilişkin Şekil 22 incelendiğinde; birinci sınıf ders kitabında Dürüstlük değerine hiç yer verilmediği, ikinci sınıf ders kitabında 2, üçüncü sınıf ders kitabında ise 8 defa yer verildiği görülmektedir. Birinci sınıftan üçüncü sınıfa doğru Dürüstlük değerine yer verilme düzeyinde bir artış bulunmaktadır fakat bu artış nitelikli bir karakter eğitimi için yeterli değildir. Üç sınıfta yer verilen Dürüstlük değerinin toplam frekansı 10'dur. Uzman görüşleri ile yapılan tanımlamalara göre Hayat Bilgisi ders kitaplarında üç sınıf düzeyinde de Dürüstlük değerine "Çok yetersiz" düzeyde yer verilmiştir.

Hayat Bilgisi ders kitaplarının sınıf düzeylerine göre analizinde Saygı değerine ilişkin Şekil 22 incelendiğinde; birinci sınıf ders kitabında Saygı değerine 15, ikinci sınıf ders kitabında 37 ve üçüncü sınıf ders kitabında ise 26 defa yer verildiği görülmektedir. Saygı değerine yer verilme düzeyleri birinci sınıfta en düşük seviyedeysen, ikinci ve

üçüncü sınıfta ise artış göstermektedir fakat bu artış nitelikli bir karakter eğitimi için yeterli değildir. Üç sınıfta Saygı değerine toplam 78 defa yer verilmiştir. Uzman görüşleri ile yapılan tanımlamalara göre ders kitaplarında Saygı değerine yer verilme birinci sınıfta “Çok yetersiz”, ikinci ve üçüncü sınıfta ise “Yetersiz” düzey tanımlamaları içinde kalmaktadır.

Hayat Bilgisi ders kitaplarının sınıf düzeylerine göre analizinde Sorumluluk değerine ilişkin Şekil 22 incelendiğinde; birinci sınıf ders kitabında Sorumluluk değerine 27, ikinci sınıfta 57 ve üçüncü sınıfta ise 64 defa yer verildiği görülmektedir. Sınıf seviyesi arttıkça Sorumluluk değerine yer verilme düzeyi de artmıştır fakat bu artış nitelikli bir karakter eğitimi için yeterli değildir. Üç sınıfta Sorumluluk değerine toplam 148 defa yer verilmiştir. Uzman görüşleri ile yapılan tanımlamalara göre Sorumluluk değerine yer verilme birinci sınıf ders kitabında “Yetersiz”, ikinci sınıf ders kitabında “Orta”, üçüncü sınıf ders kitabında ise “Yeterli” düzey tanımlamaları içinde kalmaktadır.

Hayat Bilgisi ders kitaplarının sınıf düzeylerine göre analizinde Adalet değerine ilişkin Şekil 22 incelendiğinde; birinci sınıf ders kitabında Adalet değerine hiç yer verilmediği, ikinci sınıf ders kitabında 1 ve üçüncü sınıf ders kitabında ise 2 defa yer verildiği görülmektedir. Üç sınıfta Adalet değerine toplam 3 defa yer verilmiştir. Uzman görüşlerine göre yapılan tanımlamalara göre üç sınıf düzeyinde de Adalet değerine yer verilme “Çok yetersiz” düzey tanımlaması içinde kalmaktadır. Hayat Bilgisi ders kitaplarında Adalet değerine yer verilme düzeyi nitelikli bir karakter eğitimi için yeterli değildir.

Hayat Bilgisi ders kitaplarının sınıf düzeylerine göre analizinde Koruma - Kollama değerine ilişkin Şekil 22 incelendiğinde; birinci sınıf ders kitabında Koruma - Kollama değerine 1, ikinci sınıf ders kitabında 7 ve üçüncü sınıf ders kitabında ise 10 defa yer verildiği görülmektedir. Üç sınıfta da Koruma - Kollama değerine yer verilme düzeyi artmıştır fakat bu artış nitelikli bir karakter eğitimi için yeterli değildir. Üç sınıfta Koruma - kollama değerine toplam 18 defa yer verilmiştir. Uzman görüşleri ile yapılan tanımlamalara

göre üç sınıf düzeyinde de Koruma - Kollama değerine yer verilme “Çok yetersiz” düzey tanımlaması içinde kalmaktadır.

Hayat Bilgisi ders kitaplarının sınıf düzeylerine göre analizinde Vatandaşlık değerine ilişkin Şekil 22 incelendiğinde; birinci sınıf ders kitabında Vatandaşlık değerine 50, ikinci sınıf ders kitabında 44 ve üçüncü sınıf ders kitabında ise 63 defa yer verilmiştir. Üç sınıfta Vatandaşlık değerine toplam 157 defa yer verilmiş ve Hayat bilgisi ders kitaplarında en çok yer verilen değer olmuştur. Uzman görüşleri ile yapılan tanımlamalara göre Vatandaşlık değeri birinci ve ikinci sınıf ders kitaplarında “Yetersiz” üçüncü sınıf ders kitabında ise “Yeterli” düzey tanımlamaları içinde kalmaktadır. Nitelikli bir karakter eğitimi için birinci ve ikinci sınıf Hayat Bilgisi ders kitaplarında Vatandaşlık değerine yer verilme düzeyinin artması gerekmektedir.

Elde edilen bulgular ders kitaplarında değerleri inceleyen önceki araştırma bulguları ile karşılaştırıldığında benzer ve farklı bulgular olduğu görülmektedir. Bu çalışmada elde edilen bulgular Hatay Uçar ve Çetinkaya'nın (2021) çalışmasında Dürüstlük ve Adalet değerleri ile elde ettiği bulguları desteklemektedir. İki çalışmada da Dürüstlük ve Adalet değerlerine yer verilme düzeylerinin yetersiz olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Sorumluluk değerine yer verilme düzeyiyle ilgili elde edilen bulgular ise farklılık göstermektedir. Hatay Uçar ve Çetinkaya'nın (2021) çalışmalarında en çok yer verilen değer Sorumluluk olarak belirtilirken bu çalışmada ise Sorumluluk değeri en çok yer verilen ikinci değer olarak belirlenmiştir. Bu farklılığın sebeplerinin ders kitaplarının yazarlarının ve değer sınıflandırmasının farklı olması olarak düşünülmektedir.

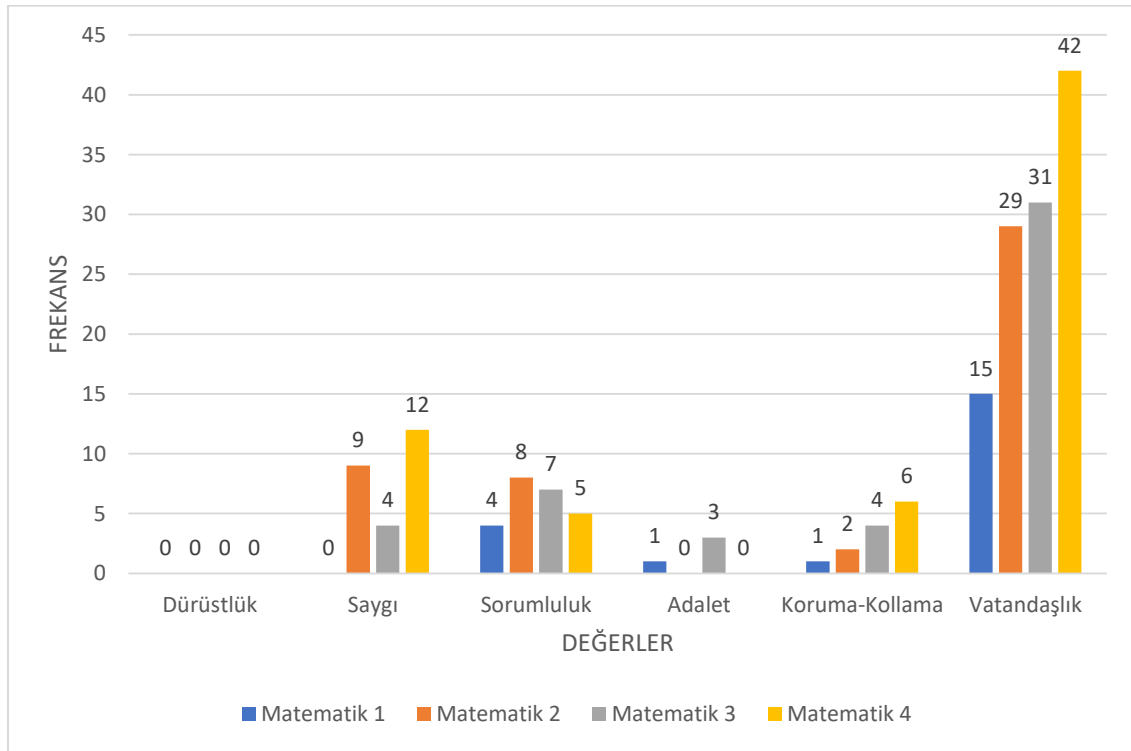
Şekil 22'de elde edilen bulgular dikkate alındığında Hayat Bilgisi ders kitaplarında değerlere metinler, etkinlikler üzerinden yeterli düzeyde yer verilmediği görülmektedir. Karakter eğitiminin daha nitelikli hale gelebilmesi için, Hayat Bilgisi ders kitaplarında uygun eğitim ortamları örnekleri verilmelidir ve değerlere yer verilme düzeyinin her sınıf düzeyinde “Yeterli”, “Çok yeterli” düzeye getirilmesi gerekmektedir.

Matematik Ders Kitabının Sınıf Düzeylerine Göre Analizi

Matematik dersi; ilkokul 1, 2, 3 ve 4. sınıflarda bulunan temel derslerden biridir. Matematik ders kitaplarının, Karakter Eğitiminin Altı Temel Değeri'ni kapsamı bakımından benzerlik ve farklılıkları belirlemek amacıyla analizi yapılmıştır. Matematik ders kitaplarının sınıf düzeylerine göre analizleri Şekil 23'te gösterilmiştir.

Şekil 23

Matematik Ders Kitaplarının Sınıf Düzeylerine Göre Analiz Grafiği

Matematik ders kitaplarının sınıf düzeylerine göre analizinde Dürüstlük değerine ilişkin Şekil 23 incelendiğinde; dört sınıf düzeyinde de Dürüstlük değerine ilişkin hiçbir göstergeye yer verilmediği görülmektedir. Dürüstlük değerine yer verilme düzeyleri nitelikli bir karakter eğitimi için yeterli değildir. Uzman görüşleri ile yapılan tanımlamalara göre dört sınıf düzeyinde de ders kitaplarında Dürüstlük değerine yer verilme "Çok yetersiz" tanımlaması içinde kalmaktadır.

Matematik ders kitaplarının sınıflar arası analizinde Saygı değerine ilişkin Şekil 23 incelendiğinde; birinci sınıf ders kitabında Saygı değerine hiç yer verilmediği, ikinci sınıf

ders kitabında 9, üçüncü sınıf ders kitabında 4 ve dördüncü sınıf ders kitabında ise 12 defa yer verildiği görülmektedir. Dört sınıfta Saygı değerine toplam 25 defa yer verilmiştir. Uzman görüşleri ile yapılan tanımlamalara göre dört sınıf düzeyinde de ders kitaplarında Saygı değerine yer verilme “Çok yetersiz” tanımlaması içinde kalmaktadır. Saygı değerine yer verilme düzeyi nitelikli bir karakter eğitimi için yeterli değildir.

Matematik ders kitaplarının sınıf düzeylerine göre analizinde Sorumluluk değerine ilişkin Şekil 23 incelendiğinde; birinci sınıf ders kitabında Sorumluluk değerine 4, ikinci sınıf ders kitabında 8, üçüncü sınıf ders kitabında 7 ve dördüncü sınıf ders kitabında ise 5 defa yer verildiği görülmektedir. Dört sınıfta Sorumluluk değerine toplam 24 defa yer verilmiştir. Uzman görüşleri ile yapılan tanımlamalara göre dört sınıf düzeyinde de ders kitaplarında Sorumluluk değerine yer verilme “Çok yetersiz” tanımlaması içinde kalmaktadır. Sorumluluk değerine yer verilme düzeyi nitelikli bir karakter eğitimi için yeterli değildir.

Matematik ders kitaplarının sınıf düzeylerine göre analizinde Adalet değerine ilişkin Şekil 23 incelendiğinde; birinci sınıf ders kitabında Adalet değerine 1 defa, ikinci sınıf ders kitabında Adalet değerine hiç yer verilmediği, üçüncü sınıf ders kitabında 3 defa ve dördüncü sınıf ders kitabında Adalet değerine hiç yer verilmediği görülmektedir. Dört sınıfta Adalet değerine toplam 4 defa yer verilmiştir. Uzman görüşleri ile yapılan tanımlamalara göre dört sınıf düzeyinde de Adalet değerine yer verilme “Çok yetersiz” tanımlaması içinde kalmaktadır. Adalet değerine yer verilme düzeyi nitelikli bir karakter eğitimi için yeterli değildir.

Matematik ders kitaplarının sınıf düzeylerine göre analizinde Koruma - Kollama değerine ilişkin Şekil 23 incelendiğinde; birinci sınıf ders kitabında Koruma - Kollama değerine 1 defa, ikinci sınıf ders kitabında 2 defa, üçüncü sınıf ders kitabında 4 defa ve dördüncü sınıf ders kitabında ise 6 defa yer verildiği görülmektedir. Dört sınıfta Koruma - Kollama değerine toplam 13 defa yer verilmiştir. Uzman görüşleri ile yapılan tanımlamalara göre dört sınıf düzeyinde de Koruma - Kollama değerine yer verilme “Çok

yetersiz” düzey tanımlaması içinde kalmaktadır. Koruma - Kollama değerine yer verilme düzeyi nitelikli bir karakter eğitimi için yeterli değildir.

Matematik ders kitaplarının sınıf düzeylerine göre analizinde Vatandaşlık değerine ilişkin Şekil 23 incelendiğinde; en çok yer verilen değer her sınıf düzeyinde Vatandaşlık değeri olduğu görülmektedir. Vatandaşlık değerine birinci sınıf ders kitabında 15, ikinci sınıf ders kitabında 29, üçüncü sınıf ders kitabında 31 ve dördüncü sınıf ders kitabında ise 42 defa yer verildiği görülmektedir. Dört sınıfta Vatandaşlık değerine toplam 117 defa yer verilmiştir. Uzman görüşleri ile yapılan tanımlamalara göre Vatandaşlık değeri birinci sınıf ders kitabında “Çok yetersiz”, ikinci ve üçüncü sınıf ders kitaplarında “Yetersiz”, dördüncü sınıf ders kitabında ise “Orta” düzey tanımlamaları içinde kalmaktadır. Vatandaşlık değerine yer verilme düzeyi nitelikli bir karakter eğitimi için yeterli değildir.

Elde edilen bulgular ders kitaplarında değerleri inceleyen önceki araştırma bulguları ile karşılaştırıldığında benzer ve farklı bulgulara ulaşıldığı görülmektedir. Bu araştırmada elde edilen bulgular Çimen ve Özmantar’ın (2023) Dürüstlük değerine yer verilme düzeyi ile ilgili elde ettiği bulguları desteklemektedir. Saygı, Sorumluluk, Adalet değerlerine yer verilme düzeyleri açısından bakıldığında ise farklı bulgulara ulaşıldığı görülmektedir. Çimen ve Özmantar (2023) Saygı, Sorumluluk ve Adalet değerlerinin toplam frekanslarını sırasıyla 12, 48 ve 33 olarak tespit etmiştir. Bu araştırmada ise Saygı, Sorumluluk ve Adalet değerlerinin toplam frekansları 25, 24 ve 4 olarak tespit edilmiştir. Bu araştırmanın Karakterin Altı Temel Değeri sınıflamasına göre yapılmış olması, değerleri oluşturan değer göstergelerinin farklı olması gibi sebeplerden dolayı araştırma bulgularında farklılıklar olduğu düşünülebilir.

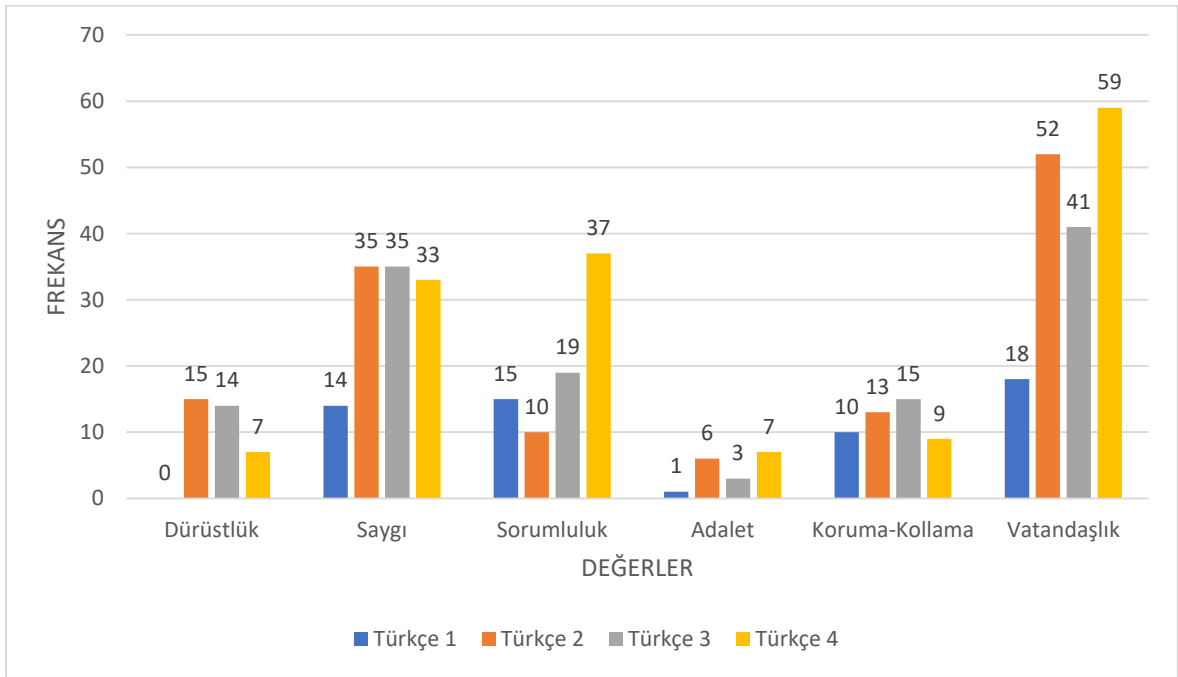
Şekil 23’te elde edilen bulgular dikkate alındığında; Matematik ders kitaplarında nitelikli bir karakter eğitimi için değerlere etkinlikler, problemler üzerinden yer verilmediği görülmektedir. Matematik ders kitaplarında karakter eğitiminin daha nitelikli hale gelebilmesi için, değerlere yer verilme düzeyinin her sınıf seviyesinde “Yeterli”, “Çok yeterli” düzeye getirilmesi gerekmektedir.

Türkçe Ders Kitabının Sınıf Düzeylerine Göre Analizi

Türkçe dersi ilkokul 1, 2, 3 ve 4. sınıflarda bulunan temel derslerden biridir. Türkçe ders kitaplarının sınıf düzeylerine göre Karakter Eğitiminin Altı Temel Değeri'ni kapsamı bakımından benzerlik ve farklılıkları belirlemek amacıyla analizi yapılmıştır. Türkçe ders kitaplarının sınıf düzeylerine göre analizleri Şekil 24'te gösterilmiştir.

Şekil 24

Türkçe Ders Kitaplarının Sınıf Düzeylerine Göre Analiz Grafiği

Türkçe ders kitaplarının sınıf düzeylerine göre analizinde Dürüstlük değerine ilişkin Şekil 24 incelendiğinde; birinci sınıf ders kitabında Dürüstlük değerine hiç yer verilmediği, ikinci sınıf ders kitabında 15 defa, üçüncü sınıf ders kitabında 14 defa ve dördüncü sınıf ders kitabında ise 7 defa yer verildiği görülmektedir. Birinci sınıf ders kitabında hiç yer verilmeyen Dürüstlük değerine, ikinci sınıf ders kitabında yer vermeye başlanmış fakat sınıf düzeyleri arttıkça değere yer verilme düzeyi azalmıştır. Dört sınıfta Dürüstlük değerine toplam 36 defa yer verilmiştir. Uzman görüşleri ile yapılan tanımlamalara göre Dürüstlük değerine dört sınıfta da “Çok yetersiz” düzeyde yer verildiği görülmektedir. Ders

kitaplarında Dürüstlük değerine yer verilme düzeyi nitelikli bir karakter eğitimi için yeterli değildir.

Türkçe ders kitaplarının sınıf düzeylerine göre analizinde Saygı değerine ilişkin Şekil 24 incelendiğinde; Saygı değerine birinci sınıf ders kitabında 14, ikinci ve üçüncü sınıf ders kitaplarında 35, dördüncü sınıf ders kitabında ise 33 defa yer verildiği görülmektedir. Birinci sınıf ders kitabından üçüncü sınıf ders kitabına kadar Saygı değerine yer verilme düzeyinde artma, dördüncü sınıfta ise azalma görülmektedir. Dört sınıfta Saygı değerine toplam 117 defa yer verilmiştir. Uzman görüşleri ile yapılan tanımlamalara göre; Saygı değeri birinci sınıf ders kitabında “Çok yetersiz”, diğer sınıflarda ise “Yetersiz” tanımlaması içinde kalmaktadır. Ders kitaplarında Saygı değerine yer verilme düzeyi nitelikli bir karakter eğitimi için yeterli değildir.

Türkçe ders kitaplarının sınıf düzeylerine göre analizinde Sorumluluk değerine ilişkin Şekil 24 incelendiğinde; Sorumluluk değerine birinci sınıf ders kitabında 15, ikinci sınıf ders kitabında 10, üçüncü sınıf ders kitabında 19 ve dördüncü sınıf ders kitabında ise 37 defa yer verildiği görülmektedir. İkinci sınıf ders kitabında Sorumluluk değerine yer verilme düzeyinde bir azalma, diğer sınıflarda ise artma görülmektedir. Dört sınıf düzeyinde Sorumluluk değerine toplam 81 defa yer verilmiştir. Uzman görüşleri ile yapılan tanımlamalara göre; birinci, ikinci, üçüncü sınıf ders kitaplarında Sorumluluk değerine yer verilme düzeyi “Çok yetersiz”, dördüncü sınıf ders kitabında ise “Yetersiz” düzey tanımlamaları içinde kalmaktadır. Ders kitaplarında Sorumluluk değerine yer verilme düzeyi nitelikli bir karakter eğitimi için yeterli değildir.

Türkçe ders kitaplarının sınıf düzeylerine göre analizinde Adalet değerine ilişkin Şekil 24 incelendiğinde; birinci sınıf ders kitabında Adalet değerine 1, ikinci sınıf ders kitabında 6, üçüncü sınıf ders kitabında 3 ve dördüncü sınıf ders kitabında ise 7 defa yer verildiği görülmektedir. Dört sınıf düzeyinde Adalet değerine toplam 17 defa yer verilmiştir. Türkçe ders kitaplarında en az düzeyde yer verilen değer Adalet değeridir. Uzman görüşleri ile yapılan tanımlamalara göre, dört sınıf düzeyinde de Adalet değerine yer

verilme düzeyi “Çok yetersiz” tanımlaması içinde kalmaktadır. Türkçe ders kitaplarında Adalet değerine yer verilme düzeyi nitelikli bir karakter eğitimi için yeterli değildir.

Türkçe ders kitaplarının sınıf düzeylerine göre analizinde Koruma - Kollama değerine ilişkin Şekil 24 incelendiğinde; birinci sınıf ders kitabında bu değere 10, ikinci sınıf ders kitabında 13, üçüncü sınıf ders kitabında 15 ve dördüncü sınıf ders kitabında ise 9 defa yer verildiği görülmektedir. Koruma - Kollama değerine yer verilme düzeylerinde dördüncü sınıf ders kitabına kadar artma, dördüncü sınıf ders kitabında ise azalma görülmektedir. Dört sınıf düzeyinde Koruma - Kollama değerine toplam 47 defa yer verilmiştir. Uzman görüşleri ile yapılan tanımlamalara göre, dört sınıf düzeyinde de Koruma - Kollama değerine yer verilme düzeyi “Çok yetersiz” tanımlaması içinde kalmaktadır. Ders kitaplarında Koruma - Kollama değerine yer verilme düzeyi nitelikli bir karakter eğitimi için yeterli değildir.

Türkçe ders kitaplarının sınıf düzeylerine göre analizinde Vatandaşlık değerine ilişkin Şekil 24 incelendiğinde; birinci sınıf ders kitabında Vatandaşlık değerine 18, ikinci sınıf ders kitabında 52, üçüncü sınıf ders kitabında 41 ve dördüncü sınıf ders kitabında ise 59 defa yer verilmiştir. Sınıf düzeyleri arttıkça ders kitaplarında Vatandaşlık değerine yer verilme düzeyinde üçüncü sınıf ders kitabı hariç artma görülmektedir. Dört sınıf düzeyinde Vatandaşlık değerine 170 defa yer verilmiştir. Türkçe ders kitaplarında en çok yer verilen değer Vatandaşlık değeri olmuştur. Uzman görüşleri ile yapılan tanımlamalara göre; birinci sınıf ders kitabında Vatandaşlık değerine yer verilme düzeyi “Çok yetersiz”, diğer sınıflarda ise “Orta” düzey tanımlamaları içinde kalmaktadır. Ders kitaplarında Vatandaşlık değerine yer verilme düzeyi nitelikli bir karakter eğitimi için yeterli değildir.

Elde edilen bulgular ders kitaplarında değerleri inceleyen önceki araştırma bulguları ile karşılaştırıldığında benzer bulgulara ulaşıldığı görülmektedir. Bu araştırmada elde edilen bulgular Kaşkaya ve Duran’ın (2017) araştırmasını desteklemektedir. İki araştırmada da Türkçe ders kitaplarında en az yer verilen değerlerin Adalet ve Koruma - Kollama değerleri olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Ayrıca iki araştırmada da birinci sınıf

Türkçe ders kitabındaki değer aktarımının diğer ders kitaplarına göre daha düşük seviyede olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

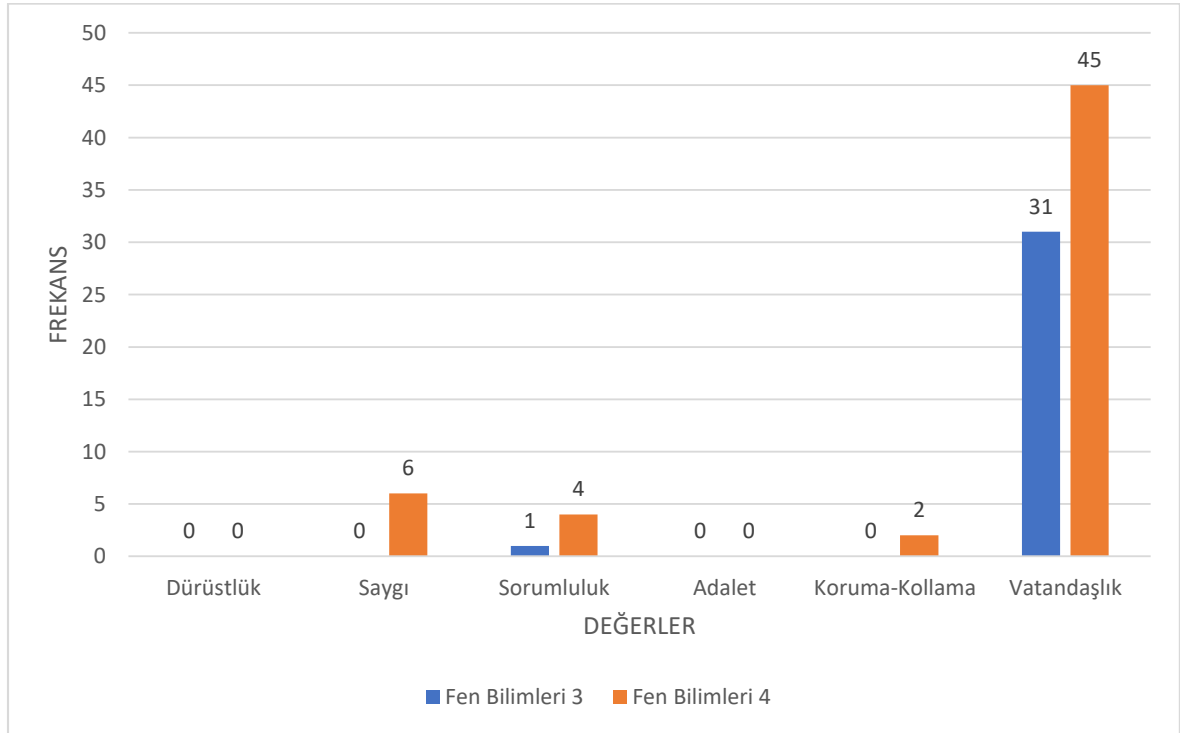
Şekil 24'teki bulgular dikkate alındığında; Türkçe ders kitaplarında değerlere metinler ve etkinlikler yoluyla yeterli düzeyde yer verilmediği görülmektedir. Karakter eğitiminin daha nitelikli hale gelebilmesi için, değerlere yer verilme düzeyinin her sınıf seviyesinde “Yeterli”, “Çok yeterli” düzeye getirilmesi gerekmektedir.

Fen Bilimleri Ders Kitabının Sınıf Düzeylerine Göre Analizi

Fen Bilimleri dersi, ilkokul 3 ve 4. sınıflarda bulunan temel derslerden biridir. Fen Bilimleri ders kitabının sınıf düzeylerine göre Karakter Eğitiminin Altı Temel Değeri'ni kapsamı bakımından benzerlik ve farklılıkları belirlemek amacıyla analizi yapılmıştır. Fen Bilimleri ders kitaplarının sınıf düzeylerine göre analizleri Şekil 25'te gösterilmiştir.

Şekil 25

Fen Bilimleri Ders Kitaplarının Sınıf Düzeylerine Göre Analiz Grafiği

Fen Bilimleri ders kitaplarının sınıf düzeylerine göre analizinde Dürüstlük değerine ilişkin Şekil 25 incelendiğinde, iki sınıf seviyesinde de Dürüstlük değerine ilişkin hiçbir

göstergeye yer verilmemiştir. Uzman görüşleri ile yapılan tanımlamalara göre ders kitaplarında Dürüstlük değerine yer verilme düzeyi “Çok yetersiz” tanımlaması içinde kalmaktadır. Nitelikli bir karakter eğitimi için Fen Bilimleri ders kitaplarında Dürüstlük değerine yeterli düzeyde yer verilmediği görülmektedir.

Fen Bilimleri ders kitaplarının sınıf düzeylerine göre analizinde Saygı değerine ilişkin Şekil 25 incelendiğinde; üçüncü sınıf ders kitabında Saygı değerine hiç yer verilmediği, dördüncü sınıf ders kitabında ise 6 defa yer verildiği görülmektedir. Sınıf düzeyleri arttıkça Saygı değerine yer verilme düzeylerinde de artış görülmektedir fakat bu artış nitelikli bir karakter eğitimi için yeterli değildir. Uzman görüşleri ile yapılan tanımlamalara göre ders kitaplarında Saygı değerine yer verilme düzeyi “Çok yetersiz” tanımlaması içinde kalmaktadır.

Fen Bilimleri ders kitaplarının sınıf düzeylerine göre analizinde Sorumluluk değerine ilişkin Şekil 25 incelendiğinde; üçüncü sınıf ders kitabında Sorumluluk değerine 1, dördüncü sınıf ders kitabında ise 4 defa yer verildiği görülmektedir. Sınıf düzeyi arttıkça Sorumluluk değerine yer verilme düzeyinde artış görülmektedir fakat bu artış nitelikli bir karakter eğitimi için yeterli değildir. Uzman görüşleri ile yapılan tanımlamalara göre, ders kitaplarında Sorumluluk değerine yer verilme düzeyi “Çok yetersiz” tanımlaması içinde kalmaktadır.

Fen Bilimleri ders kitaplarının sınıf düzeylerine göre analizinde Adalet değerine ilişkin Şekil 25 incelendiğinde, iki sınıf düzeyinde de Adalet değerine ilişkin hiçbir göstergeye yer verilmediği görülmektedir. Uzman görüşleri ile yapılan tanımlamalara göre ders kitaplarında Adalet değerine yer verilme düzeyi “Çok yetersiz” tanımlaması içinde kalmaktadır. Nitelikli bir karakter eğitimi için Fen Bilimleri ders kitaplarında Adalet değerine yeterli düzeyde yer verilmediği görülmektedir.

Fen Bilimleri ders kitaplarının sınıf düzeylerine göre analizinde Koruma - Kollama değerine ilişkin Şekil 25 incelendiğinde; üçüncü sınıf ders kitabında Koruma - Kollama değerine hiç yer verilmediği, dördüncü sınıf ders kitabında ise 2 defa verildiği

görülmektedir. Sınıf düzeyi arttıkça ders kitaplarında Koruma - Kollama değerine yer verilme düzeyinde artış görülmektedir fakat bu artış nitelikli bir karakter eğitim için yeterli değildir. Uzman görüşleri ile yapılan tanımlamalara göre, ders kitaplarında Koruma - Kollama değerine yer verilme düzeyi “Çok yetersiz” tanımlaması içinde kalmaktadır.

Fen Bilimleri ders kitaplarının sınıf düzeylerine göre analizinde Vatandaşlık değerine ilişkin Şekil 25 incelendiğinde; üçüncü sınıf ders kitabında Vatandaşlık değerine 31, dördüncü sınıf ders kitabında ise 45 defa yer verildiği görülmektedir. Sınıf düzeyi arttıkça ders kitaplarında Vatandaşlık değerine yer verilme düzeyinde de artış görülmektedir. Fen Bilimleri ders kitaplarında en çok yer verilen değer Vatandaşlık değeridir. İki sınıfta Vatandaşlık değerine toplam 76 defa yer verilmiştir. Uzman görüşleri ile yapılan tanımlamalara göre; üçüncü sınıf ders kitabında Vatandaşlık değerine yer verilme düzeyi “Yetersiz”, dördüncü sınıf ders kitabında ise “Orta” düzey tanımlaması içinde kalmaktadır. Fen Bilimleri ders kitaplarında nitelikli bir karakter eğitimi için Vatandaşlık değerine yer verilme düzeyi yeterli değildir.

Şekil 25’te elde edilen bulgular dikkate alındığında Fen Bilimleri ders kitaplarında değerlere yer verilme düzeyinin Vatandaşlık değeri hariç yetersiz olduğu görülmektedir. İlkokul ders kitapları arasında değerlere en az yer verilen ders kitabı Fen Bilimleri ders kitapları olmuştur. Değerlerin öğrenciler tarafından içselleştirilmesi ve kişiliklerinin bir parçası haline gelmesi için Fen Bilimleri ders kitaplarında temel değerlere yeterli düzeyde yer verilmediği görülmüştür.

Elde edilen bulgular ders kitaplarında değerleri inceleyen önceki araştırma bulguları ile karşılaştırıldığında benzer ve farklı bulgulara ulaşıldığı görülmektedir. Bu araştırmada elde edilen bulgular Yılmaz ve Kıran’ın (2023) araştırmasını Dürüstlük ve Adalet değerlerine yer verilme düzeyleri bakımında desteklemektedir. İki araştırmada da Dürüstlük ve Adalet değerleri en az yer verilen değerlerdir. Ders kitaplarında değerlere homojen bir şekilde yer verilmemesi de iki araştırmanın benzer bulgularındandır. Sorumluluk değerine yer verilme düzeyleri bakımından iki araştırma birbirinden farklılık

göstermektedir. Yılmaz ve Kiran (2023) araştırmasında en fazla Sorumluluk değerine yer verildiği bulgusuna ulaşmıştır. Bu çalışmada ise en fazla yer verilen değer Vatandaşlık değeri olmuştur. Bu çalışmanın Karakterin Altı Temel Değeri sınıflamasına göre yapılmış olması, değerleri oluşturan değer göstergelerinin farklı olması, ders kitaplarının farklı sınıf seviyelerinde olması ve ders kitaplarının yazarlarının aynı olmaması gibi sebeplerden dolayı araştırma bulgularında farklılıklar olduğu düşünülebilir.

Elde edilen bulgular ders kitaplarında değerleri inceleyen önceki araştırma bulguları ile karşılaştırıldığında benzer ve farklı bulgulara ulaşıldığı görülmektedir. Bu çalışmada elde edilen bulgular Yılmaz ve Yıldırım'ın (2023) araştırmasını Dürüstlük ve Saygı değerleri bakımından desteklemektedir. İki çalışmada üçüncü ve dördüncü sınıf ders kitaplarında Dürüstlük değerine yer verilmediği bulgusuna ulaşılmıştır. İki çalışmada Saygı değerine yer verilme düzeyi aynıdır. Ders kitaplarında değerlere homojen olarak yer verilmemesi bulgusu bakımından da Yılmaz ve Yıldırım'ın (2023) çalışması desteklenmektedir. Adalet ve Sorumluluk değerleri bakımından araştırma bulguları farklılık göstermektedir. Bu çalışmada Fen Bilimleri ders kitaplarında Adalet değerine yer verilmediği bulgusuna ulaşılmıştır. Yılmaz ve Yıldırım (2023) çalışmasında Adalet değerinin frekansı ise 5'tir. Ancak Adalet değerine yer verilme düzeyinin "Çok yetersiz" düzey tanımlaması içinde olması bakımından iki çalışma benzerlik göstermektedir. Sorumluluk değerine yer verilme düzeyleri iki çalışmada farklılık gösteren diğer bir bulgudur. Yılmaz ve Yıldırım (2023) çalışmasında en çok yer verilen değer Sorumluluk olarak belirlenmiştir. Bu çalışmada ise en çok yer verilen değer Vatandaşlık değeri olmuştur. Ders kitapları incelenirken kullanılan değer sınıflamalarının aynı olmaması araştırma bulgularındaki farklılıkların sebebi olarak düşünülmektedir.

Araştırmanın beşinci alt problemi kapsamında ders kitapları farklı sınıf düzeyine göre temel değerleri kapsamı bakımından benzerlik ve farklılıkları belirlemek amacıyla analiz edilmiştir. Bu bağlamda; Hayat Bilgisi, Matematik, Türkçe ve Fen Bilimleri ders kitapları farklı sınıf düzeylerine göre analiz edilmiştir. Elde edilen analiz sonuçlarına göre,

Hayat Bilgisi ders kitaplarında sınıf düzeyleri arttıkça değerlere yer verilme düzeyinde de artış olduğu görülmektedir. Hayat Bilgisi ders kitaplarında en çok yerilen değerler sırasıyla Vatandaşlık ($f=157$), Sorumluluk ($f=148$) ve Saygı ($f=78$) değerleri olmuştur. Ancak özellikle Dürüstlük ($f=10$), Adalet ($f=3$) ve Koruma - Kollama ($f=18$) değerlerine farklı sınıf düzeylerinde de yeteri kadar yer verilmediği görülmektedir. Matematik ders kitaplarında sınıf düzeyi arttıkça değerlere yer verilme düzeyinde artış görülmektedir fakat bu artış nitelikli bir karakter eğitimi için yeterli değildir. Matematik ders kitaplarında en çok yer verilen değerler sırasıyla Vatandaşlık ($f=117$), Saygı ($f=25$), Sorumluluk ($f=24$) değerleri olmuştur. Dürüstlük değerine Matematik ders kitaplarında hiç yer verilmemiştir. Adalet ($f=4$), Koruma - Kollama ($f=13$) değerlerine yer verilme düzeyleri oldukça düşüktür. Türkçe ders kitaplarında sınıf düzeyi arttıkça değerlere yer verilme düzeylerinde artış görülmektedir. Ancak bazı değerlerde bir üst sınıf ders kitabında yer verilen değerlerin sayısı kendinden önce gelen sınıfın ders kitabındaki değer sayısından daha az olduğu görülmektedir. Türkçe ders kitaplarında en çok yer verilen değerler sırasıyla Vatandaşlık ($f=170$), Saygı ($f=117$) ve Sorumluluk ($f=81$) değerleridir. Türkçe ders kitaplarında en az yer verilen değerler ise Adalet ($f=17$), Dürüstlük ($f=36$) ve Koruma - Kollama ($f=47$) değerleri olmuştur. Fen Bilimleri ders kitaplarında sınıf düzeyi arttıkça değerlere yer verilme düzeyinde artış görülmektedir. En çok yer verilen değer Vatandaşlık ($f=76$) değeridir. Dürüstlük ve Adalet değerlerine Fen Bilimleri ders kitaplarında hiç yer verilmemiştir. Saygı ($f=6$), Sorumluluk ($f=5$) ve Koruma - Kollama ($f=2$) değerlerine de yer verilme düzeyleri oldukça düşüktür.

Yukarıda açıklanan bulgular ve yorumlar dikkate alındığında bütün ders kitaplarında en çok yer verilen değer Vatandaşlık değeri olduğu görülmektedir. Vatandaşlık bir topluluğun parçası olarak nasıl davranmamız gerektiğini belirleyen vatandaşlık erdemlerini ve görevlerini içeren değerlerdir (Josephson ve Hanson, 2002). Bu bakımdan ilkökul ders kitaplarında en çok yer verilen değer Vatandaşlık değeri olması beklenebilir. Ancak özellikle Dürüstlük, Adalet ve Koruma - Kollama değerlerine yer

verilme düzeyinin oldukça az olması dikkat çekicidir. Analiz edilen bütün ilkokul ders kitaplarında Dürüstlük değerine toplam 46, Adalet değerine 24 ve Koruma - Kollama değerine 80 defa yer verilmiştir. Değerlerin öğrenciler tarafından içselleştirilmesi ve kişiliklerinin bir parçası haline gelmesi için temel değerlere ders kitaplarında yeterli düzeyde yer verilmediği görülmüştür.

Bölüm 5

Sonuç ve Öneriler

Bu bölümde araştırma sonucu elde edilen bulgulara dayalı sonuçlara ve önerilere yer verilmiştir.

Sonuç

Birinci Alt Probleme Ait Sonuçlar

Araştırmanın birinci alt problemi ilkökul birinci sınıf ders kitaplarında Karakterin Altı Temel Değeri'ne ne düzeyde yer verildiğinin tespit edilmesidir. Birinci alt probleme ilişkin sonuçlar şu şekilde özetlenebilir:

- Birinci sınıf Hayat Bilgisi ders kitabında Dürüstlük ve Adalet değerlerine ilişkin hiçbir göstergeye yer verilmemiştir. Saygı, Koruma - Kollama değerlerine “Çok yetersiz”, Sorumluluk değerine “Yetersiz”, Vatandaşlık değerine “Orta” düzeyde yer verildiği görülmüştür. Sonuç olarak birinci sınıf Hayat Bilgisi ders kitabında Karakter Eğitiminin Altı Temel Değeri'ne ya hiç yer verilmediği ya da yetersiz düzeyde yer verildiği gözlenmiştir.
- Birinci sınıf Matematik ders kitabında Dürüstlük ve Saygı değerlerine ilişkin hiçbir göstergeye yer verilmemiştir. Sorumluluk, Adalet, Koruma - Kollama ve Vatandaşlık değerlerine “Çok yetersiz” düzeyde yer verildiği görülmüştür. Sonuç olarak birinci sınıf Matematik ders kitabında Karakter Eğitiminin Altı Temel Değeri'ne ya hiç yer verilmediği ya da yetersiz düzeyde yer verildiği gözlenmiştir.
- Birinci sınıf Türkçe ders kitabında Dürüstlük değerine ilişkin hiçbir göstergeye yer verilmemiştir. Saygı, Sorumluluk, Adalet, Koruma - Kollama ve Vatandaşlık değerlerine “Çok yetersiz” düzeyde yer verilmiştir. Sonuç olarak birinci sınıf Türkçe ders kitabında Karakter Eğitiminin Altı Temel Değeri'ne ya hiç yer verilmediği ya da yetersiz düzeyde yer verildiği gözlenmiştir.
- İlkokul birinci sınıf ders kitaplarında Karakterin Altı Temel Değeri'ne yer verilme düzeylerinde anlamlı bir bütünlük sağlanabilmesi için Hayat Bilgisi, Türkçe,

Matematik ders kitaplarında yer verilen değerler incelendiğinde üç ders kitabında da Dürüstlük değerine ilişkin hiçbir göstergeye yer verilmediği gözlenmiştir. Saygı değerine ilişkin Matematik ders kitabında hiçbir göstergeye yer verilmemiştir. Türkçe ve Hayat Bilgisi ders kitaplarında ise Saygı değerine yer verilme düzeyleri “Çok yetersiz” düzeydedir. Sorumluluk değeri Hayat Bilgisi ders kitabında “Yetersiz”, diğer ders kitaplarında ise “Çok yetersiz” düzeyde yer verilmiştir. Adalet değerine ilişkin, Hayat Bilgisi ders kitabında hiçbir göstergeye yer verilmediği gözlenmiştir. Diğer ders kitaplarında ise “Çok yetersiz” düzeyde yer verilmiştir. Koruma - Kollama değerine üç ders kitabında “Çok yetersiz” düzeyde yer verilmiştir. Vatandaşlık değerine; Hayat Bilgisi ders kitabında “Orta” düzeyde, Türkçe ve Matematik ders kitaplarında ise “Çok yetersiz” düzeyde yer verilmiştir. Sonuç olarak birinci sınıf ders kitaplarında Karakter Eğitiminin Altı Temel Değeri’ne ya hiç yer verilmediği ya da yetersiz düzeyde yer verildiği gözlenmiştir.

İkinci Alt Probleme Ait Sonuçlar

Araştırmanın ikinci alt problemi ilkökul ikinci sınıf ders kitaplarında Karakterin Altı Temel Değeri’ne ne düzeyde yer verildiğinin tespit edilmesidir. İkinci alt probleme ilişkin sonuçlar şu şekilde özetlenebilir:

- İkinci sınıf Hayat Bilgisi ders kitabında bütün değerlere yer verilmiştir. Dürüstlük, Adalet, Koruma - Kollama değerlerine “Çok yetersiz”, Saygı değerine “Yetersiz”, Sorumluluk ve Vatandaşlık değerlerine ise “Orta” düzeyde yer verilmiştir. Sonuç olarak ikinci sınıf Hayat Bilgisi ders kitabında Karakter Eğitiminin Altı Temel Değeri’ne yetersiz düzeyde yer verildiği gözlenmiştir.
- İkinci sınıf Matematik ders kitabında Dürüstlük ve Adalet değerlerine ilişkin hiçbir göstergeye yer verilmemiştir. Saygı, Sorumluluk, Koruma - Kollama değerlerine “Çok yetersiz”, Vatandaşlık değerine ise “Yetersiz” düzeyde yer verilmiştir. Sonuç olarak ikinci sınıf Matematik ders kitabında Karakter Eğitiminin Altı Temel Değeri’ne ya hiç yer verilmediği ya da yetersiz düzeyde yer verildiği gözlenmiştir.

- İkinci sınıf Türkçe ders kitabında bütün değerlere yer verilmiştir. Dürüstlük, Sorumluluk, Adalet, Koruma - Kollama değerlerine “Çok yetersiz”, Saygı değerine “Yetersiz” ve Vatandaşlık değerine “Orta” düzeyde yer verilmiştir. Sonuç olarak ikinci sınıf Türkçe ders kitabında Karakter Eğitiminin Altı Temel Değeri’ne yetersiz düzeyde yer verildiği gözlenmiştir.
- İlkokul ikinci sınıf ders kitaplarında Karakterin Altı Temel Değeri’ne yer verilme düzeylerinde anlamlı bir bütünlük sağlanabilmesi için Hayat Bilgisi, Türkçe, Matematik ders kitaplarında yer verilen değerler incelendiğinde Matematik ders kitabında Dürüstlük değerine ilişkin hiçbir göstergeye yer verilmediği gözlenmiştir. Hayat Bilgisi ve Türkçe ders kitaplarında Dürüstlük değerine “Çok yetersiz” düzeyde yer verilmiştir. Saygı değerine; Matematik ders kitabında “Çok yetersiz”, Türkçe ve Hayat Bilgisi ders kitaplarında ise “Yetersiz” düzeyde yer verilmiştir. Sorumluluk değerine; Hayat Bilgisi ders kitabında “Orta”, diğer ders kitaplarında ise “Çok yetersiz” düzeyde yer verilmiştir. Adalet değerine ilişkin Matematik ders kitabında hiçbir göstergeye yer verilmediği gözlenmiştir. Hayat Bilgisi ve Türkçe ders kitaplarında Adalet değerine yer verilme düzeyleri “Çok yetersiz” düzeydedir. Koruma - Kollama değerine üç ders kitabında “Çok yetersiz” düzeyde yer verilmiştir. Vatandaşlık değerine; Hayat Bilgisi ve Türkçe ders kitaplarında “Orta” düzeyde, Matematik ders kitabında ise “Yetersiz” düzeyde yer verilmiştir. Sonuç olarak ikinci sınıf ders kitaplarında Karakter Eğitiminin Altı Temel Değeri’ne ya hiç yer verilmediği ya da yetersiz düzeyde yer verildiği gözlenmiştir.

Üçüncü Alt Probleme Ait Sonuçlar

Araştırmanın üçüncü alt problemi ilkökul üçüncü sınıf ders kitaplarında Karakterin Altı Temel Değeri’ne ne düzeyde yer verildiğinin tespit edilmesidir. Üçüncü alt probleme ilişkin sonuçlar şu şekilde özetlenebilir:

- Üçüncü sınıf Hayat Bilgisi ders kitabında bütün değerlere yer verilmiştir. Dürüstlük, Adalet, Koruma - Kollama değerlerine “Çok yetersiz”, Saygı değerine “Yetersiz”,

Sorumluluk ve Vatandaşlık değerlerine “Yeterli” düzeyde yer verilmiştir. Sonuç olarak üçüncü sınıf Hayat Bilgisi ders kitabında Karakter Eğitiminin Altı Temel Değeri’ne, Sorumluluk ve Saygı değerleri dışında yetersiz düzeyde yer verildiği gözlenmiştir.

- Üçüncü sınıf Matematik ders kitabında Dürüstlük değerine ilişkin hiçbir göstergeye yer verilmemiştir. Saygı, Sorumluluk, Adalet, Koruma - Kollama değerlerine “Çok yetersiz”, Vatandaşlık değerine ise “Yetersiz” düzeyde yer verilmiştir. Sonuç olarak üçüncü sınıf Matematik ders kitabında Karakter Eğitiminin Altı Temel Değeri’ne ya hiç yer verilmediği ya da yetersiz düzeyde yer verildiği gözlenmiştir.
- Üçüncü sınıf Türkçe ders kitabında bütün değerlere yer verilmiştir. Dürüstlük, Sorumluluk, Adalet, Koruma - Kollama değerlerine “Çok yetersiz”, Saygı değerine “Yetersiz”, Vatandaşlık değerine “Orta” düzeyde yer verilmiştir. Sonuç olarak üçüncü sınıf Türkçe ders kitabında Karakter Eğitiminin Altı Temel Değeri’ne yetersiz düzeyde yer verildiği gözlenmiştir.
- Üçüncü sınıf Fen Bilimleri ders kitabında Dürüstlük, Saygı, Adalet, Koruma - Kollama değerlerine ilişkin hiçbir göstergeye yer verilmemiştir. Sorumluluk değerine “Çok yetersiz”, Vatandaşlık değerine “Yetersiz” düzeyde yer verilmiştir. Sonuç olarak üçüncü sınıf Fen Bilimleri ders kitabında Karakter Eğitiminin Altı Temel Değeri’ne ya hiç yer verilmediği ya da yetersiz düzeyde yer verildiği gözlenmiştir.
- İlkokul üçüncü sınıf ders kitaplarında Karakterin Eğitiminin Altı Temel Değeri’ne yer verilme düzeylerinde anlamlı bir bütünlük sağlanabilmesi için Hayat Bilgisi, Matematik, Türkçe, Fen Bilimleri ders kitaplarında yer verilen değerler incelendiğinde Matematik ve Fen Bilimleri ders kitaplarında Dürüstlük değerine ilişkin hiçbir göstergeye yer verilmediği görülmüştür. Hayat Bilgisi ve Türkçe ders kitaplarında Dürüstlük değerine “Çok yetersiz” düzeyde yer verilmiştir. Saygı değerine Fen Bilimleri ders kitabında hiçbir göstergeye yer verilmemiştir. Hayat

Bilgisi ve Türkçe ders kitaplarına Saygı değerine “Yetersiz”, Matematik ders kitabında ise “Çok yetersiz” düzeyde yer verilmiştir. Sorumluluk değerine Hayat Bilgisi ders kitabında “Yeterli”, Türkçe, Matematik ve Fen Bilimleri ders kitaplarında “Çok yetersiz” düzeyde yer verilmiştir. Adalet değerine ilişkin Fen Bilimleri ders kitabında hiçbir göstergeye yer verilmemiştir. Hayat Bilgisi, Matematik, Türkçe ders kitaplarında ise “Çok yetersiz” düzeyde yer verilmiştir. Koruma - Kollama değerine ilişkin Fen Bilimleri ders kitabında hiçbir göstergeye yer verilmemiştir. Hayat Bilgisi, Matematik, Türkçe ders kitaplarında ise “Çok yetersiz” düzeyde yer verilmiştir. Vatandaşlık değerine; Hayat Bilgisi ders kitabında “Yeterli”, Türkçe ders kitabında “Orta”, Matematik ve Fen Bilimleri ders kitaplarında ise “Yetersiz” düzeyde yer verilmiştir. İlkokul üçüncü sınıf ders kitaplarında sayısal derslerde (Matematik, Fen Bilimleri) değerlere, sözel derslere göre (Hayat Bilgisi, Türkçe) çok daha az yer verildiği gözlemlenmiştir. Sonuç olarak üçüncü sınıf ders kitaplarında Karakter Eğitiminin Altı Temel Değeri'ne, Hayat Bilgisi ders kitabında Sorumluluk ve Vatandaşlık değerleri dışında ya hiç yer verilmediği ya da yetersiz düzeyde yer verildiği gözlenmiştir.

Dördüncü Alt Probleme Ait Sonuçlar

Araştırmanın dördüncü alt problemi ilkokul dördüncü sınıf ders kitaplarında Karakterin Altı Temel Değeri'ne ne düzeyde yer verildiğinin tespit edilmesidir. Dördüncü alt probleme ilişkin sonuçlar şu şekilde özetlenebilir:

- Dördüncü sınıf Matematik ders kitabında Dürüstlük ve Adalet değerlerine ilişkin hiçbir göstergeye yer verilmemiştir. Saygı, Sorumluluk, Koruma - Kollama değerlerine “Çok yetersiz”, Vatandaşlık değerine “Orta” düzeyde yer verildiği gözlenmiştir. Sonuç olarak dördüncü sınıf Matematik ders kitabında Karakter Eğitiminin Altı Temel Değeri'ne ya hiç yer verilmediği ya da yetersiz düzeyde yer verildiği gözlenmiştir.

- Dördüncü sınıf Türkçe ders kitabında bütün değerlere yer verilmiştir. Dürüstlük, Adalet, Koruma - Kollama değerlerine “Çok yetersiz”, Saygı, Sorumluluk değerlerine “Yetersiz” ve Vatandaşlık değerine ise “Orta” düzeyde yer verilmiştir. Sonuç olarak dördüncü sınıf Türkçe ders kitabında Karakter Eğitiminin Altı Temel Değeri’ne yetersiz düzeyde yer verildiği gözlenmiştir.
- Dördüncü sınıf Fen Bilimleri ders kitabında Dürüstlük ve Adalet değerlerine ilişkin hiçbir göstergeye yer verilmemiştir. Saygı, Sorumluluk, Koruma - Kollama değerlerine “Çok yetersiz”, Vatandaşlık değerine ise “Orta” düzeyde yer verilmiştir. Sonuç olarak dördüncü sınıf Fen Bilimleri ders kitabında Karakter Eğitiminin Altı Temel Değeri’ne ya hiç yer verilmediği ya da yetersiz düzeyde yer verildiği gözlenmiştir.
- Dördüncü sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında Adalet değerine ilişkin hiçbir göstergeye yer verilmemiştir. Dürüstlük, Koruma - Kollama değerlerine “Çok yetersiz”, Saygı, Sorumluluk değerlerine “Yetersiz” ve Vatandaşlık değerine ise “Orta” düzeyde yer verilmiştir. Sonuç olarak dördüncü sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında Karakter Eğitiminin Altı Temel Değeri’ne ya hiç yer verilmediği ya da yetersiz düzeyde yer verildiği gözlenmiştir.
- İlkokul dördüncü sınıf ders kitaplarında Karakterin Altı Temel Değeri’ne yer verilme düzeylerinde anlamlı bir bütünlük sağlanabilmesi için Matematik, Türkçe, Fen Bilimleri, Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer verilen değerler incelendiğinde Matematik ve Fen Bilimleri ders kitaplarında Dürüstlük değerine ilişkin hiçbir göstergeye yer verilmediği gözlenmiştir. Türkçe ve Sosyal Bilgiler ders kitaplarında Dürüstlük değerine “Çok yetersiz” düzeyde yer verilmiştir. Saygı değerine; Matematik ve Fen Bilimleri ders kitaplarında “Çok yetersiz”, Türkçe ve Sosyal Bilgiler ders kitaplarında “Yetersiz” düzeyde yer verilmiştir. Sorumluluk değerine; Matematik ve Fen Bilimleri ders kitaplarında “Çok yetersiz”, Türkçe ve Sosyal Bilgiler ders kitaplarında “Yetersiz” düzeyde yer verilmiştir. Adalet değerine ilişkin

Matematik, Fen Bilimleri ve Sosyal Bilgiler ders kitaplarında hiçbir göstergeye yer verilmediği gözlenmiştir. Türkçe ders kitabında Adalet değerine “Çok yetersiz” düzeyde yer verilmiştir. Koruma - Kollama değerine dört ders kitabında “Çok yetersiz” düzeyde yer verilmiştir. Vatandaşlık değerine dört ders kitabında da “Orta” düzeyde yer verilmiştir. İlkokul dördüncü sınıf ders kitaplarında sayısal derslerde (Matematik, Fen Bilimleri) değerlere, sözel derslere göre (Türkçe, Sosyal Bilgiler) çok daha az yer verildiği gözlemlenmiştir. Sonuç olarak dördüncü sınıf ders kitaplarında Karakter Eğitiminin Altı Temel Değeri’ne ya hiç yer verilmediği ya da yetersiz düzeyde yer verildiği gözlenmiştir.

Beşinci Alt Probleme Ait Sonuçlar

Araştırmanın beşinci alt problemi ilkökul ders kitaplarının sınıf düzeyine göre temel değerleri kapsamı bakımından benzerlik ve farklılıkların tespit edilmesidir. Beşinci alt probleme ilişkin sonuçlar şu şekilde özetlenebilir:

- Hayat Bilgisi ders kitaplarında sınıf seviyesi arttıkça değerlere yer verilme düzeylerinde artış olduğu gözlenmiştir ancak bu artış nitelikli bir karakter eğitimi için yeterli değildir. Vatandaşlık değerine diğer değerlere göre daha fazla yer verilmiştir. En az yer verilen değerlerin üç sınıf düzeyinde de Dürüstlük, Adalet ve Koruma - Kollama değerleri olduğu gözlenmiştir. Sonuç olarak Hayat Bilgisi ders kitaplarında, üçüncü sınıf ders kitabı Sorumluluk ve Vatandaşlık değerleri dışında değerlere ya hiç yer verilmediği ya da yetersiz düzeyde yer verildiği gözlenmiştir.
- Matematik ders kitaplarında Dürüstlük değerine ders kitaplarında hiç yer verilmemiştir. Koruma - Kollama ve Vatandaşlık değerlerine yer verilme düzeyleri sınıf seviyesi arttıkça artış göstermiştir. Vatandaşlık değerine diğer değerlere göre daha fazla yer verilmiştir. Dürüstlük, Adalet ve Koruma - Kollama değerleri her sınıf düzeyinde en az yer verilen değerler olmuştur. Matematik ders kitaplarında dört sınıf seviyesinde de “Yeterli”, “Çok yeterli” düzeyde yer verilen herhangi bir değer

olmadığı gözlemlenmiştir. Sonuç olarak Matematik ders kitaplarında değerlere ya hiç yer verilmediği ya da yetersiz düzeyde yer verildiği gözlenmiştir.

- Türkçe ders kitaplarında sınıf seviyesi arttıkça değerlere yer verilme düzeylerinde artma ve azalmalar görülmektedir. Vatandaşlık değerine, diğer değerlere göre daha fazla yer verilmiştir. En az yer verilen değerler Adalet, Dürüstlük ve Koruma - Kollama değerleri olmuştur. Türkçe ders kitaplarında dört sınıf seviyesinde de “Yeterli”, “Çok yeterli” düzeyde yer verilen herhangi bir değer olmadığı gözlemlenmiştir. Sonuç olarak Türkçe ders kitaplarında değerlere ya hiç yer verilmediği ya da yetersiz düzeyde yer verildiği gözlenmiştir.
- Fen Bilimleri ders kitaplarında Dürüstlük ve Adalet değerlerine hiç yer verilmemiştir. Sınıf seviyesi arttıkça değerlere yer verilme düzeylerinde artış olduğu gözlenmiştir. Ancak bu artış nitelikli bir karakter eğitimi için yeterli değildir. Vatandaşlık değerine iki sınıf düzeyinde de diğer değerlere göre daha çok yer verilmiştir. Analiz edilen ders kitapları arasında değerlere en az düzeyde yer verilen ders kitabı Fen Bilimleri ders kitabı olmuştur. Fen Bilimleri ders kitaplarında iki sınıf seviyesinde de “Yeterli”, “Çok yeterli” düzeyde yer verilen herhangi bir değer olmadığı gözlemlenmiştir. Sonuç olarak Fen Bilimleri ders kitaplarında değerlere ya hiç yer verilmediği ya da yetersiz düzeyde yer verildiği gözlenmiştir.

Öneriler

Bu bölümde, öneriler araştırma sonuçlarına bağlı olarak uygulamaya dönük öneriler ve yeni yapılacak araştırmalara yönelik öneriler olmak üzere iki başlık altında sunulmuştur.

Uygulamaya Dönük Öneriler

1. Karakterin Altı Temel Değeri'ne yetersiz düzeyde yer verilen ilköğretim ders kitapları, değerlerin ve değer göstergelerinin tamamına yer verecek şekilde yeniden hazırlanabilir.

- a) Hayat Bilgisi ders kitaplarında özellikle Dürüstlük, Adalet, Koruma - Kollama değerlerinin gerçek yaşam durumlarıyla ilişkilendirilerek vurgulanması, üstünde düşündürülmesi, öğrencilerin bu değerleri kişiliğinin bir parçası haline getirilmesi için uygun eğitim durumları örnekleri verilebilir.
- b) Türkçe ders kitaplarında özellikle Dürüstlük, Adalet, Koruma - Kollama değerlerine daha çok yer verilmelidir. Ders kitaplarında, öğrencilerin bu değerleri kişiliğinin bir parçası haline getirebilmeleri için uygun eğitim durumları örnekleri verilebilir.
- c) Matematik ve Fen Bilimleri ders kitaplarında değerlere; etkinlikler, problemler üzerinden uygun eğitim durumları örnekleri verilerek ders kitapları değer eğitimi bakımından daha nitelikli hale getirilebilir.
- ç) Sosyal Bilgiler ders kitabında özellikle Dürüstlük, Adalet, Koruma - Kollama değerlerine daha çok yer verilmelidir. Ders kitabında öğrencilerin bu değerleri kişiliğinin bir parçası haline getirebilmeleri için uygun eğitim durumları örnekleri verilebilir.
- d) İlkokul ders kitaplarının değer eğitimi bakımından daha nitelikli hale getirilebilmesi için ahlak gelişim kuramları, kişilik gelişim kuramları ve Sosyal Öğrenme Kuramı ilkeleri dikkate alınarak ders kitapları yeniden hazırlanabilir.
- e) İlkokul ders kitapları değerlerin öğrenciler tarafından performansa dönüştürülebileceği etkinlikler oluşturularak yeniden hazırlanabilir.
2. İlkokul ders kitaplarında karakter eğitiminin temel değerlerinin öğrencilerde anlamlı bir şekilde yapılandırılmasına katkı sağlayabilmek için ders kitaplarında değer QR kodları (karekod) oluşturulmalıdır. Öğrencilerin; QR kodu okutarak karakter eğitimi ile ilgili çeşitli bilgisayar programlarına, örnek olaylara ulaşabilmeleri ve karakter eğitiminin temel değerlerini anlamlı bir şekilde kazanmaları sağlanabilir.
3. İlkokul ders kitapları; karakter eğitiminin temel değerlerini örneklendiren çizgi resimlerle, görsel ifadelerle ve çocukların değerleri etkili olarak kazanmalarını sağlayacak farklı kaynak ve materyallerle zenginleştirilebilir.

4. İlkokul ders kitapları öğretim programlarıyla tutarlı bir şekilde yeniden hazırlanabilir ve evrensel değerlerin tamamına, homojen bir şekilde ders kitaplarında yer verilebilir.

Yeni Yapılacak Araştırmalara Dönük Öneriler

- Bu araştırmada ilkokul ders kitaplarından Türkçe, Hayat Bilgisi, Matematik, Fen Bilimleri, Sosyal Bilgiler ders kitapları Karakterin Altı Temel Değeri'ne yer verilme düzeyleri bakımından analiz edilmiştir. İlkokulda kullanılan diğer ders kitapları da (Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, Trafik Güvenliği, İnsan Hakları Yurttaşlık ve Demokrasi) Karakterin Altı Temel Değeri'ne yer verilme düzeyleri bakımından analiz edilebilir.
- Ders kitaplarında Karakterin Altı Temel Değeri'ne yer verilme düzeyleri bakımından bütüncül bir analiz yapabilmek için tüm eğitim kademelerinde (ortaokul, lise) de ders kitapları analiz edilebilir.

Kaynaklar

- 23 DERECE. (2023, 6 Eylül). *Nitelikli karakter eğitimi için hangi değerlerin kazandırılması gerekir?* [Video]. YouTube.
<https://youtu.be/9URdvO36nec?si=ZkU8UemseKQE218k>
- Altan, M. Z. (2011). Çoklu zekâ kuramı ve değerler eğitimi. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 1(4), 53-57.
- Altındağ, M. (2015). *Yedinci sınıf öğrencilerinin matematik ve fen bilimleri derslerinde sentezleyen zihin özelliklerinin incelenmesi* (Doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Aydın, A. Z.,(2020). *Ortaokul İngilizce ders kitaplarında evrensel değerlerin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Beill, B. (2003). *İyi çocuk, zor çocuk "doğru davranışlar çocukları nasıl zorlandırır?"*. C. Yorulmaz (Çev.). Arkadaş Yayınevi.
- Berkowitz, M. W. (1999). Obstacles to teacher training in character education. *Action in teacher education*, 20(4), 1-10. <https://doi.org/10.1080/01626620.1999.10462930>
- Berkowitz, M. W., & Schwartz, M. (2006). Character education. *Children's needs III: Development, prevention, and intervention*, 15-27.
- Berkowitz, M. W., & Bier, M. C. (2004). Based character education. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 591(1), 72-85.
<https://doi.org/10.1177/0002716203260082>
- Bozgün, K., & Akdağ, A. (2022). İlkokul 4. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Değerlerin İncelenmesi. *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(1), 47-59.
- Cahyani, I., Damaianti, V. S., & Mulyati, Y. (2020). Character education in the first grade of elementary school textbook with the theme "Pengalamanku". *Proceedings of the*

International Conference on Education, Language and Society (ICELS2019), 251-258. <https://doi.org/10.5220/0008997402510258>

Campbell, V., & Bond, R. (1982). Evaluation of a character education curriculum. *Education for Values*. New York: Irvington Publishers.

Can, Ö. (2008). *Dördüncü ve beşinci sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde değerler eğitimi uygulamalarına ilişkin görüşleri* (Yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Can Aran, Ö. (2014). *Disiplinli zihin özellikleri açısından fen ve teknoloji eğitimi ve öğrenci düzeylerinin incelenmesi* (Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Candan, D. G., & Ergen, G. (2014). 3. sınıf hayat bilgisi ders kitaplarının temel evrensel değerleri içermesi bakımından incelenmesi. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1). <https://doi.org/10.12780/UUSBD283>

Character Counts. (2022). <https://charactercounts.org/history/> adresinden erişilmiştir.

<https://charactercounts.org/character-counts-overview/six-pillars/> (2022) adresinden erişilmiştir.

Çimen, Ö. Ü., & Özmantar, M. F. (2023). İlkokul matematik ders kitaplarının kök değerler açısından incelenmesi. *Eğitim Bilim ve Araştırma Dergisi*, 4(2), 337-371. <https://doi.org/10.54637/ebad.1309397>

Demir, K., & Demirhan İşcan, C. (2007). Hayat bilgisi dersinde değerler ve değerler eğitimi. 1. *Ulusal İlköğretim Kongresi*, 15-17.

Demirhan İşcan, C. & Can Aran, Ö. (2023). Değerler eğitiminde ailenin, okulun ve çevrenin rolü. C. Koç (Ed.), *Karakter ve değerler eğitimi içinde güncel yaklaşımlar* içinde (s. 62-81). Pegem Akademi Yayıncılık.

- Ersoy, F., & Şahin, T. (2012). Sosyal Bilgiler ders kitaplarının değerler eğitimi yaklaşımları açısından incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*, 12(2), 1535-1558.
- Ertürk, S. (2017). *Eğitimde "Program" Geliştirme* (2. Baskı). Edge Akademi
- Hatay Uçar, F. (2019). *İlkokul hayat bilgisi ve sosyal bilgiler ders kitaplarında değerler eğitimi* (Yüksek Lisans Tezi). Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Hatay.
- Homiak, M. (2003). Moral character.
- İşcan, C. D. (2007). *İlköğretim 4. sınıf düzeyinde değerler eğitimi programının etkililiği* (Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- İşcan, C. D., & Senemoğlu, N. (2010). İlköğretim 4. sınıf düzeyinde değerler eğitimi programının etkililiği. *Eğitim ve Bilim*, 34(153).
- Josephson, M. S., & Hanson, W. (2002). *Making ethical decisions*. Marina del Rey, CA: Josephson Institute of ethics.
- Kahya, A. (2018). Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki etkinliklerin değerler eğitimi bakımından incelenmesi (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Uşak Üniversitesi, Uşak.
- Karaca, D., & Uzunkol, E. (2019). İlkokul Matematik ders kitaplarının içerdiği değerler bakımından incelenmesi. *International Journal of Field Education*, 5(2), 55-71. <https://doi.org/10.32570/ijofe.637981>
- Karasar, N. (2012). *Bilimsel araştırma yöntemi* (23. baskı). Nobel Yayıncılık.
- Kaşkaya, A., & Duran, T. (2017). İlkokul Türkçe ders kitaplarının değer aktarımı açısından incelenmesi. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(2), 417-441. <https://doi.org/10.24315/trkefd.303978>
- Lickona, T. (1991). *Educating for character how our schools can teach respect and responsibility*. New York: Bantam.

- Lickona, T. (1997). Chapter IV: Educating for character: A comprehensive approach. *Teachers College Record*, 98(6), 45-62.
<https://doi.org/10.1177/016146819709800604>
- Lickona, T., Schaps, E., & Lewis, C. (2007). CEP's eleven principles of effective character education. *Character Education Partnership*.
- Lucas, L. D. (2009). *Character education as perceived and implemented by selected middle school teachers of one rural county in West Virginia* (Yüksek lisans tezi). West Virginia Üniversitesi, ABD.
- Miles, M. B. & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: an expanded sourcebook*. California: Sage.
- Milli Eğitim Bakanlığı Öğretim Programları (2018). Erişim Adresi: <https://mufredat.meb.gov.tr/Programlar.aspx>
- Mitchell, C. (2003). *An evaluation and analysis of the CHARACTER COUNTS. SM character education framework in South Dakota schools, grades 6–12, 1998–2002* (Doctoral dissertation). South Dakota State University.
- Milson, A. J., & Mehlig, L. M. (2002). Elementary school teachers' sense of efficacy for character education. *The Journal of Educational Research*, 96(1), 47-53.
<https://doi.org/10.1080/00220670209598790>
- Naazagaran, R. S. (2007). *A textbook on professional ethics and human values*. New Age International Publishers.
- Orhan, A. (2013). *Hayat bilgisi dersi programının karakter eğitimi açısından öğretmen ve öğrenci perspektiflerine göre değerlendirilmesi* (Yüksek lisans tezi). Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas
- Otten, E. H. (2000). Character Education. ERIC Digest.

- Özden, M. Y. (Ed), Durdu, L. (Ed) (2016). *Eğitimde üretim tabanlı çalışmalar için nitel araştırma yöntemleri*. Anı Yayıncılık.
- Özer, B. (Ed.) (2019). *Karakter ve değerler eğitimi* (1. Baskı). Pegem Akademi Yayıncılık.
- Özdiyar, Ö. (2015). *Saygılı ve etik zihin özellikleri açısından sosyal bilgiler dersi öğretim programları ve öğrenci düzeylerinin incelenmesi* (Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Özdiyar, Ö. & Senemoğlu, N. (2020). Ortaokul öğrencilerinin saygılı ve etik zihin (SEZ) özellikleri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 36(3), 622-637.
<https://doi.org/10.16986/huje.2020063908>
- Öztürk, T., & Özkan, Z. S. (2018). Hayat bilgisi ders kitaplarındaki metin ve görsellerin değerler açısından incelenmesi. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 6(1), 172-204.
<https://doi.org/10.14689/issn.2148-2624.1.6c1s8m>
- Pala, A. (2011). The need for character education. *International Journal of Social Sciences and Humanity Studies*, 3(2), 23-32.
- Revell, L., & Arthur, J. (2007). Character education in schools and the education of teachers. *Journal of Moral Education*, 36(1), 79-92.
<https://doi.org/10.1080/03057240701194738>
- Senemoğlu, N. (2003). *Gelişim, öğrenme ve öğretim: kuramdan uygulamaya* (8. baskı). Gazi Kitabevi.
- Senemoğlu, N. (2021). *Gelişim, öğrenme ve öğretim: kuramdan uygulamaya* (28. baskı). Anı Yayıncılık.
- Sinambela, P. N. J. M., Siagian, S., & Hutapea, T. A. (2016). Development character education model in unimed based six characters for enhancing creativity student Activity. *The First Annual International Seminar on Transformative Education and Educational Leadership*, Medan.

- Schwartz, S. H. (1992). Universals in the content and structure of values: theoretical advances and empirical tests in 20 countries. *Advances in Experimental Social Psychology*, 25. [https://doi.org/10.1016/S0065-2601\(08\)60281-6](https://doi.org/10.1016/S0065-2601(08)60281-6)
- Soylu, N. (2019). *İlkokul 1. sınıf Türkçe ders kitabı metinlerinin değerler eğitimi açısından incelenmesi* (Doktora tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya.
- Şahin, Ö., & Başgöl, M. (2018). Ortaokul matematik ders kitaplarında sosyal değerler. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, (34), 90-104. <https://doi.org/10.14582/DUZGEF.1890>
- Tajeran, Z. T. (1980). *A content analysis of Iranian children's story books for the presence of social and moral values* (Doktora Tezi). Pasifik Üniversitesi, ABD.
- Turan, R. (Ed), Ulusoy, K. (Ed) (2019). *Farklı yönleriyle değerler eğitimi*. Pegem Akademi Yayıncılık
- Türk Dil Kurumu. (t.y.). Ahlak. İçinde *Güncel Türkçe sözlük*. Erişim tarihi: Ocak, 18, 2024, <https://sozluk.gov.tr>
- Türk Dil Kurumu. (t.y.). Değer. İçinde *Güncel Türkçe sözlük*. Erişim tarihi: Ocak, 18, 2024, <https://sozluk.gov.tr>
- Türkmenoğlu, M., Akyol, P., & Çağmlar, Z. (2021). Türkçe ve hayat bilgisi ders kitaplarındaki metinlerin değerler açısından karşılaştırılması. *Ulusal Eğitim Dergisi*, 1(1), 20-33. <https://doi.org/10.5281/zenodo.5031955>
- Uçar, F. H., & Çetinkaya, S. (2021). İlkokul hayat bilgisi ders kitaplarında değerler eğitimi. *Oltu Beşeri ve Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(2), 275-291.
- Wynne, E. A. (1991). Character and academics in the elementary school. *Moral, character, and civic education in the elementary school*, 139-155.
- Yıldırım, A., Şimşek, H. (2021). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (12. baskı). Seçkin Yayıncılık

- Yılmaz, E., & Kıran, D. (2023). Ortaokul fen bilimleri ders kitaplarının değerler eğitimi bakımından incelenmesi. *Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi*, 12(1), 29-45.
<https://doi.org/10.30703/cije.1117516>
- Yılmaz, Z., & Yıldırım, H. İ. (2023). Fen bilimleri ders kitaplarının değerler açısından incelenmesi üzerine bir araştırma. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 21(2), 933-958.
<https://doi.org/10.37217/tebd.1267044>
- Zafer, K., Meray, Z., & Karatekin, K. (2013). İlköğretim 4. ve 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11(25), 183-214.

EK-A: İlkokul Ders Kitaplarında Değer Eğitimi İnceleme Formu

İLKOKUL DERS KİTAPLARINDA DEĞER EĞİTİMİNİ İNCELEME FORMU		
DEĞERLER	DEĞER GÖSTERGELERİ	SAYISI
Dürüstlük	Gerçekleri her koşulda doğru bir şekilde ifade etme	
	Kimsenin eşyasını izinsiz kullanmama/almama	
	Kimseyi aldatmama/sadakat gösterme	
	Kendi çıkarlarına aykırı olsa da her koşul altında doğru davranma	
	Sözüne sadık olma	
	Sır tutma	
	Kararlarında liyakati esas alma	
Saygı	Kendisine nasıl davranılmasını istiyorsa başkalarına da öyle davranma	
	Başkalarına karşı kibar/nazik olma	
	Bireysel farklılıklara saygı gösterme	
	Farklı görüşlere saygı gösterme	
	Karşısındakini dikkatli bir şekilde saygıyla dinleme	
	İnsanların kendilerini etkileyen kararlarda söz sahibi olmalarını sağlama Farklı görüşlerin, kızgınlığın, hakaretin üstesinden barışla gelme (Düzeni sağlamak için hiçbir nedenle tehdide, şiddete başvurmama)	
Sorumluluk	Seçimlerinin ve davranışlarının sorumluluğunu üstlenme (Hesap verilebilir olma)	
	Harekete geçmeden önce davranışlarının sonuçlarını düşünme	
	Çalışkan olma	
	Sorumluluklarını yerine getirirken dikkatli, hazırlıklı ve bilgili olma	
	Başladığı işi bitirme/sebat etme	
	Yapabileceğinin en iyisini yapma Öz disiplinli olma	
Adalet	Karar vermek için gerekli bilgileri toplama (Dikkatsizce başkalarını suçlamama)	
	Karar verme sürecinde adil ve tarafsız olma	
	Kararlarını başkasını kayırma olmadan ve ön yargılara kapılmadan verme	
	Hatalı bir karar verdiğinde hatalarını düzeltme	
	Başkalarından avantaj ya da çıkar sağlamama (Başkalarının zayıf ya da bilgisizliğini istismar etmeme)	
Koruma – Kollama	Başkalarına karşı merhametli olma	
	Başkalarına şefkatli olma, önemsendiğini gösterme	
	İhtiyacı olanlara yardım etme	
	Başkalarına karşı şükranlarını ifade etme.	
	Gerektiğinde affedebilme	
Vatandaşlık	Yaşamımızda işe koşmamız gereken yasa ve kuralları bilme	
	Kurallara ve yasalara uyma	
	Evini daha iyi hale getirebilmek için üzerine düşen görevleri yerine getirme	
	Okulunu daha iyi hale getirebilmek için üzerine düşen görevleri yerine getirme	
	Toplumunu daha iyi hale getirebilmek için üzerine düşen görevleri yerine getirme	
	Etik değerlerini üstün tutarak çevresindeki kişileri destekleme	
	Başkaları ile iş birliği yapma	
	Bilgiye ulaşmak için istekli olma	
	Objektif olarak oy kullanma	
	İyi bir komşu olma	
	Canlıların güvenliğini sağlamaya katkıda bulunma	
	Canlıların haklarını koruyan seçimler yapma	
Çevreyi temiz tutma ve koruma		

EK-B: Araştırma Etik Komisyon Onay Bildirimi

T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Rektörlük

Tarih: 13/06/2022 14:56
İş No: E-51944218-300-00002243381

Sayı : E-35853172-300-00002243381
Konu : Veli YILDIZ (Etik Komisyon İzni)

17.06.2022

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi: 23.05.2022 tarihli ve E-51944218-300-00002193753 sayılı yazımız.

Enstitümüz Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Eğitim Programları ve Öğretim yüksek lisans programı öğrencilerinden Veli YILDIZ'ın, Prof. Dr. Nuray SENEMOĞLU danışmanlığında yürüttüğü "İlkokul Ders Kitaplarının Karakter Eğitiminin Altı Temel Değeri Bakımından Analizi" başlıklı tezi Üniversitemiz Senatosu Etik Komisyonunun 14 Haziran 2022 tarihinde yapılmış olduğu toplantıda incelenmiş olup, etik açıdan uygun bulunmuştur.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Prof. Dr. Vural GÖKMEN
Rektör Yardımcısı

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu: 63179954-9589-4A5E-A367-2E922E1AE06B

Belge Doğrulama Adresi: <https://www.turkiye.gov.tr/ta-dhys>

Adres: Hacettepe Üniversitesi Rektörlük 06100 Sıhhiye-Ankara

Bilgi için: Çağla Handan ÖZÜL

E-posta: yuzimsd@hacettepe.edu.tr İnternet Adresi: www.hacettepe.edu.tr Elektronik

Bilgisayar İşletmeni

Ag: www.hacettepe.edu.tr

Telefon: 03123051008

Telefon: 0 (312) 305 3001-3002 Faks:0 (312) 311 9992

Kep: hacettepeuniversitesi@ta01.kep.tr

EK-C: Etik Beyanı

Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında,

- * tez içindeki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- * görsel, işitsel ve yazılı bütün bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- * başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda ilgili eserlere bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu,
- * atıfta bulunduğum eserlerin bütününe kaynak olarak gösterdiğimi,
- * kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı,
- * bu tezin herhangi bir bölümünü bu üniversitede veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı

beyan ederim.

02/02/2024

(İmza)

Veli YILDIZ

EK-Ç: Yüksek Lisans Tez Çalışması Orijinallik Raporu

02/02/2024

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı Başkanlığına,

Tez Başlığı: İlkokul Ders Kitaplarının Karakter Eğitiminin Altı Temel Değeri Bakımından Analizi

Yukarıda başlığı verilen tez çalışmamın tamamı (kapak sayfası, özetler, ana bölümler, kaynakça) aşağıdaki filtreler kullanılarak **Turnitin** adlı intihal programı aracılığı ile kontrol edilmiştir. Kontrol sonucunda aşağıdaki veriler elde edilmiştir:

Rapor Tarihi	Sayfa Sayısı	Karakter Sayısı	Savunma Tarihi	Benzerlik Oranı	Gönderim Numarası
02/02 /2024	154	206919	18/01 /2024	% 13	2284475424

Uygulanan filtreler:

1. Kaynaklar hariç
2. Alıntılar dâhil
3. 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esaslarını inceledim ve çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan eder, gereğini saygılarımla arz ederim.

Ad Soyadı: Veli YILDIZ

Öğrenci No.: N20130636

Ana Bilim Dalı: EĞİTİM BİLİMLERİ

Programı: EĞİTİM PROGRAMLARI ve ÖĞRETİM

Statüsü: Y.Lisans Doktora Bütünleşik Dr.

İmza

DANIŞMAN ONAYI

UYGUNDUR.

Prof. Dr. Nuray SEMENOĞLU

EK-D: Thesis Originality Report

02/02/2024

HACETTEPE UNIVERSITY
Graduate School of Educational Sciences
To The Department of Educational Science

Thesis Title: Analyzing Elementary Education Textbooks in Terms of Six Basic Values of Character Education

The whole thesis that includes the *title page, introduction, main chapters, conclusions and bibliography section* is checked by using **Turnitin** plagiarism detection software take into the consideration requested filtering options. According to the originality report obtained data are as below.

Time Submitted	Page Count	Character Count	Date of Thesis Defense	Similarity Index	Submission ID
02/02 /2024	154	206919	18/01/2024	% 13	2284475424

Filtering options applied:

1. Bibliography excluded
2. Quotes included
3. Match size up to 5 words excluded

I declare that I have carefully read Hacettepe University Graduate School of Educational Sciences Guidelines for Obtaining and Using Thesis Originality Reports; that according to the maximum similarity index values specified in the Guidelines, my thesis does not include any form of plagiarism; that in any future detection of possible infringement of the regulations I accept all legal responsibility; and that all the information I have provided is correct to the best of my knowledge.

I respectfully submit this for approval.

Name Lastname: Veli YILDIZ

Student No.: N20130636

Department: Educational Science

Program: Curriculum and Instruction

Status: Masters Ph.D. Integrated Ph.D.

Signature

ADVISOR APPROVAL

APPROVED
Prof. Dr. Nuray SENEMOĞLU

EK-E: Yayınlama ve Fikrî Mülkiyet Hakları Beyanı

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin/raporumun tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kâğıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinlerin yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan "**Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge**" kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- Enstitü/Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihinden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. ⁽¹⁾
- Enstitü/Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihinden itibaren ... ay ertelenmiştir. ⁽²⁾
- Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

02 / 02 /2024

(imza)

Veli YILDIZ

"Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge"

- (1) Madde 6. 1. Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.
- (2) Madde 6.2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç; imkânı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.
- (3) Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir". Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlerle ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.
Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir
*Tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu tarafından karar verilir.

